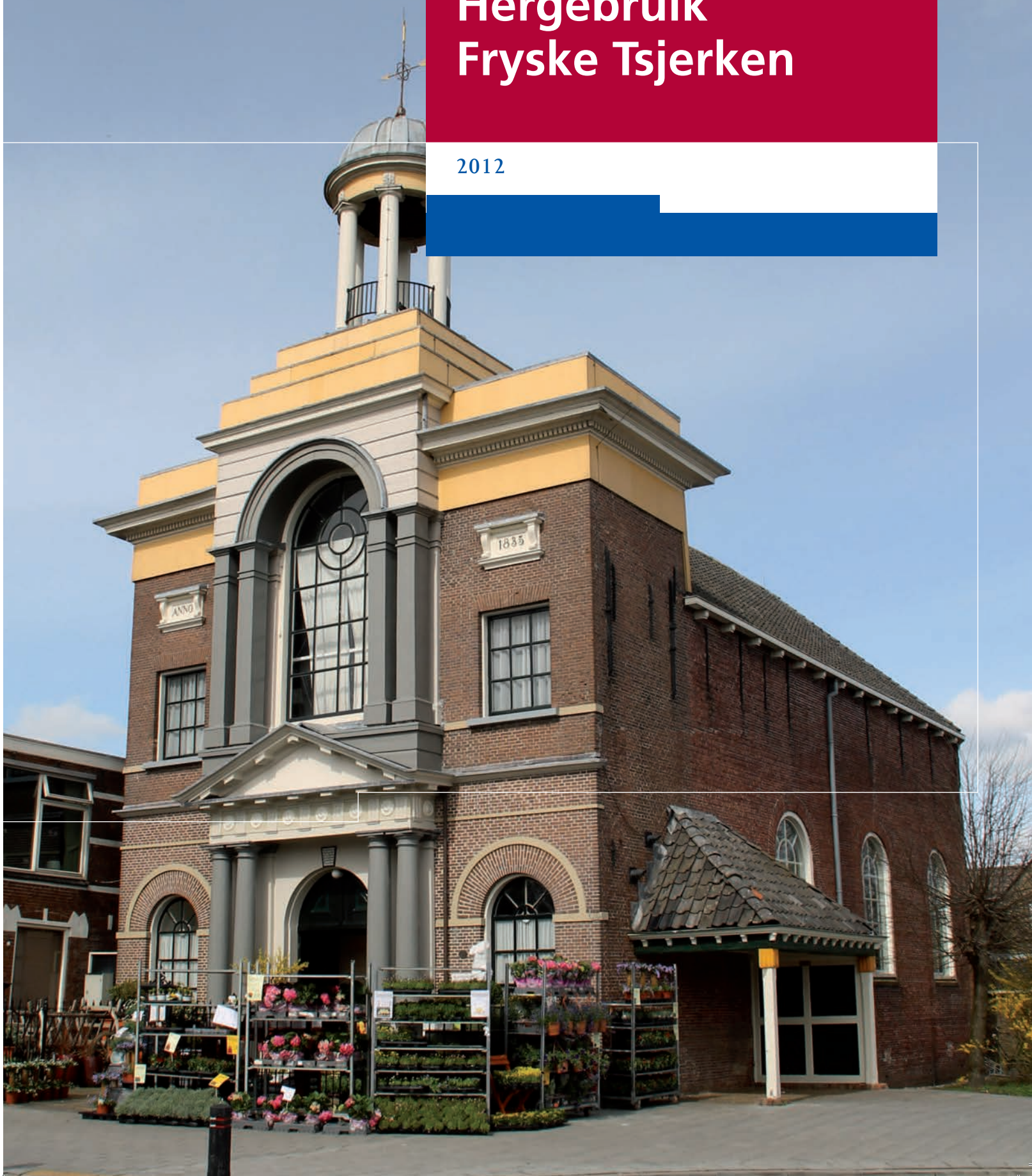

provinsje fryslân
provincie fryslân

Hergebruik Fryske Tsjerken

2012

Colofon

Project:	Hergebruik Fryske Tsjerken
Uitvoering:	oktober 2011-april 2012
Opdrachtgever:	Provincie Fryslân
Auteur:	Peter Karstkarel
Foto's:	Peter Karstkarel
Projectgroep:	Kees van Stralen (afd. Stêd en Plattelân) Dolf van Weezel Errens (afd. Stêd en Plattelân) Meile Tamminga (afd. Beleids- en Geo-Informatie)
Vormgeving:	Klaas Pot, Provincie Fryslân
Druk:	Repro Provincie Fryslân
Website:	www.fryslan.nl/hergebruikkerken
Ontwerp website:	Afdeling Beleids- en Geo-Informatie
Uitgave:	oktober 2012

Hergebruik Fryske Tsjerken

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave		4
Voorwoord		5
Inleiding		7
Aansprekend hergebruik		13
Akkrum	Doopsgezinde kerk	15
Bears	Hervormde Mariakerk	17
Dronrijp	Gereformeerde Rehobothkerk	19
Heerenveen	Hervormde kerk	21
Hemrik	Hervormde Witte Kerk	23
Leeuwarden	Rooms-katholieke Johannes de Doperkerk	25
Leeuwarden	Synagoge	27
Oldetrijne	Hervormde kerk	29
Oosterbierum	Gereformeerde kerk	31
Oudebildtzijl	Doopsgezinde kerk	33
Pietersbierum	Hervormde kerk	35
Pingjum	Gereformeerde kerk	37
Sint-Jacobiparochie	Hervormde Groate Kerk	39
Ternaard	Doopsgezinde kerk	41
Woudsend	Doopsgezinde kerk	43
Inventarisatie hergebruik kerken (A-Z)		45
Bijlagen		133

Voorwoord

Betrokkenheid, enthousiasme en creativiteit. Deze woorden vind ik goed passen bij al die mensen, bedrijven en stichtingen die een nieuwe functie hebben gegeven aan een kerkgebouw uit deze inventarisatie. Hun inzet levert een bont en boeiend scala op aan functies en bouwkundige oplossingen.

Naast de vaker voorkomende woningen of culturele centra is het mooi om te zien dat er ook minder gangbare herbestemmingen zijn. En ook de variatie in bouwkundige aanpassingen is boeiend. De ene kerk is aan de binnenkant nog goed herkenbaar als kerkgebouw, terwijl dat bij andere kerken alleen nog maar voor de buitenkant geldt. Er zijn mooie voorbeelden van oplossingen om het karakter van een kerk zoveel mogelijk beleefbaar te houden. Het resultaat is een bont scala, dat interessant is om te bekijken. En dat bekijken kan ook heel goed, door de vele foto's die zijn opgenomen in deze inventarisatie.

Het doel van onze opdracht aan Peter Karstkarel was om ideeën en inspiratie voor hergebruik van vrijkomende kerkgebouwen te stimuleren. Ik ben ervan overtuigd dat deze inventarisatie aan dit doel voldoet. Het kan mensen helpen die een kerkgebouw hebben gekocht of hebben overgenomen. Of juist de belangstelling aanwakkeren om dat te gaan doen. Het kan ook mensen helpen die hun kerk willen afstoten om een besluit te nemen.

De inventarisatie sluit naadloos aan op het provinciale Deltaplan Fryske Tsjerken. Verschillende acties uit dit plan zijn al uitgevoerd. Denk aan de ondersteuning van restauraties en herbestemming van kerkgebouwen, maar ook aan de openstelling daarvan via het project Tsjerkepaad. Een andere actie die voortkomt uit het plan is de instelling van een Deltateam Fryske Tsjerken. Dat zoekt samen met lokale gemeenschappen naar oplossingen voor vrijkomende kerkgebouwen. De inventarisatie die u nu in handen heeft kan daar een handig hulpmiddel voor zijn.

Al met al is het rapport een mooie aanvulling op onze vorige inventarisatie naar de problematiek van vrijkomende kerkgebouwen, dat "Tink om'e tsjerken" heette. Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat de komende tien jaar rond de honderd kerkgebouwen hun kerkelijke functie zullen verliezen.

Ik sluit me graag aan bij de woorden van Peter Karstkarel, dat we de eigenaren en gebruikers van de hergebruikte kerkgebouwen veel dank verschuldigd zijn voor hun medewerking. Ik hoop dat bij het lezen van dit rapport een stukje van hun betrokkenheid en enthousiasme bij u overslaat.

Jannewietske de Vries
Gedeputeerde Provincie Fryslân

Inleiding

Dit rapport is het resultaat van een door de provincie Fryslân opgedragen inventarisatie naar het hergebruik van kerken. Er zijn ruim 240 van de bijna 800 kerken in Fryslân niet meer in eigendom en beheer van een kerkelijke gemeente. Uit de groep herbestemde kerken zijn ruim 80 kerkgebouwen met een niet-woonfunctie geselecteerd, aangevuld met 20 karakteristieke voorbeelden van woonkerken. Om de inventarisatie overzichtelijk te houden, is er voor gekozen niet alle woonkerken, de grootste herbestemmingsfunctie, te onderzoeken. Met alle 39 kerken die in eigendom en beheer zijn bij de Stichting Alde Fryske Tsjerken biedt het gedocumenteerde overzicht van ruim 140 kerkgebouwen een gevarieerd beeld van wat er zoal met deze kerken is gebeurd. Het onderzoek werd uitgevoerd in de maanden november 2011 tot en met maart 2012.

In Fryslân vinden we geen spectaculaire boekhandel zoals in Maastricht, geen sfeervolle kapperszaak, zoals in Haarlem in buiten oorspronkelijk gebruik geraakte kerken. Geen zwembad, geen sportzaal, geen camping, geen dierenasiel, geen huwelijkscentrum en (nog) geen funerair centrum. Maar ook in de meest kerkdichte provincie die Fryslân is, zijn ook interessante herbestemde kerken te vinden. Kerken, die tot woning of appartementen zijn ingericht of tot winkel, kantoor, kinderopvang, dagbesteding voor mensen met een beperking, dansschool, museum, theater, atelier, dorps huis, bezoekerscentrum, restaurant en vakantieonderkomen. Bovendien zijn er enkele kerken die een tijdelijk hergebruik hebben gekregen, waardoor tijd is gewonnen om een definitief hergebruik te kunnen verkennen. Processen tot herbestemming kosten veel tijd en dan is de tijdsfactor van belang. Dan biedt tijdelijk hergebruik uitkomst, zeker als dat mogelijkheden biedt om tot een structurele oplossing te komen. 'Haastige spoed is zelden goed' of nog beter: 'Komt tijd, komt raad.'

Doel van deze inventarisatie is om het denken over de mogelijkheden van herbestemming te stimuleren, want er zullen de komende jaren nog tientallen kerken 'op de markt' komen. Dit rapport kan mogelijk tot inspiratie dienen voor toekomstige eigenaren. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van het Deltaplan Fryske Tsjerken.

Het overzicht van de ruim 140 herbestemde kerken, dat in dit rapport met beknopte beschrijvingen wordt geboden, levert een gevarieerd beeld op. Uit dit brede beeld zijn 15 aansprekende voorbeelden gelicht die erom vroegen om in woord en beeld uitgebreider aandacht aan te besteden.

Binnen de selectie van de 80 kerken met een niet-woonfunctie, de 20 met een woonfunctie en de 15 aansprekende voorbeelden is getracht een goede spreiding te bereiken, waarbij de volgende aspecten een rol hebben gespeeld: nieuwe functie,

monumentale waarde, omvang, geografische spreiding en de oorspronkelijke kerkelijke denominatie. Daarbij moesten dus keuzen worden gemaakt. Als een kerk niet is opgenomen in de inventarisatie betekent dit dus niet dat er geen sprake zou zijn van interessant hergebruik.

Voorafgaand aan dit Deltaplan Fryske Tsjerken is eind 2009 het inventarisatierapport 'Tink om 'e tsjerken' verschenen, uitgevoerd door de Stichting Alde Fryske Tsjerken in samenwerking met andere monumentenorganisaties en maatschappelijke instanties. Het doel was om een overzicht te krijgen van de kerken in Fryslân, hoeveel er vrij zullen kunnen komen, de bouwkundige stand van zaken en de maatschappelijke betekenis van de kerk voor de (geloofs-)gemeenschap. De omvangrijke enquête aan alle beheerders van kerken kreeg een verrassend brede respons, waardoor de conclusies die uit de antwoorden konden worden getrokken als hoogst betrouwbaar zijn te beschouwen. Daaruit bleek onder meer dat de verwachting gerechtvaardigd is dat in de komende tien jaar ongeveer honderd kerken hun oorspronkelijke religieuze functie zullen verliezen.

Uit het rapport blijkt bovendien dat er al ruim 220 kerken niet meer in eigendom en beheer zijn bij een kerkelijke gemeente. Verreweg de meeste kerken waarvan de kerkelijke gemeente afscheid heeft genomen, kregen een andere bestemming. Bovendien staat een aantal kerken leeg of te koop.

In totaal gaat het om 241 kerken die ingedeeld kunnen worden in de volgende functionele categorieën.

Stichting Alde Fryske Tsjerken	39	16 %
Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	26	11 %
Cultuur-maatschappelijk, particulier	32	13 %
Wonen	52	22 %
Wonen en bedrijvigheid	22	9 %
Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	31	13 %
Recreatie, toerisme, horeca	12	5 %
Opslag, garage	9	4 %
Leeg, te koop, onzeker	18	7 %
Totaal	241	100 %

Er zijn kerken die door een stichting worden beheerd terwijl de kerkelijke functie voorop blijft staan, zoals de kerken in Damwâld (Benedictuskerk) en de dorpskerk van Wolsum. In veel kerken die vanaf 1971 door de Stichting Alde Fryske Tsjerken zijn overgenomen, wordt - naast het multifunctionele gebruik - nog gekerkt. Dit geldt ook voor een groot aantal van de door plaatselijke stichtingen overgenomen kerken. Voor trouw- en rouwdiensten zijn ook andere herbestemde kerken nog beschikbaar en sommige kregen ook een officiële status voor het voltrekken van een burgerlijk huwelijk. Maar omdat het aantal huwelijkslocaties steeds breder wordt, krimpt de mogelijkheid voor herbestemde kerken om daarmee een deel van de begroting te dekken.

De (monumentale) oude dorpskerken worden vrijwel altijd omringd door een kerkhof. Vanzelfsprekend beperken kerkhoven om emotionele redenen de mogelijkheden tot hergebruik van kerken. Enkele jaren geleden was er in deze zin in Vinkega een dorpsdebat over herbestemming van de al lang niet meer in religieus gebruik zijnde dorpskerk. Het gebouw was al vele jaren in gebruik als atelier van een kunstenaar. Veel dorpsbewoners meenden dat een op handen zijnde woonbestemming vanwege het kerkhof niet passend was. De voormalige hervormde kerk met kerkhof van Oud-Appelscha die al jaren een woon- en werkbestemming heeft, is in deze zin een uitzondering.

Kerken van doopsgezinde, gereformeerde en van andere jonge kerkgenootschappen worden nooit omringd door een kerkhof en daarbij zijn de mogelijkheden tot herbestemming groter. Uitzondering is de particuliere evangelisatie 'Jezus Leeft' nabij de Drachtstercompagnie, maar hier ligt het kerkhof op een apart terrein achter de kerk, wat de herbestemming niet heeft belemmerd. Tot nu toe zijn niet veel rooms-katholieke kerkgebouwen herbestemd. Deze hebben soms een kerkhof, soms een begraafplaats op een apart terrein en in grotere plaatsen een afgelegen begraafplaats. De wijding van het kerkgebouw zal altijd worden opgeheven. Zo konden bijvoorbeeld de oude Martinuskerk in Bolsward, de kapel in Burgwerd en de Johannes de Doperkerk in Leeuwarden worden herbestemd.

Er zijn kerken die door een ander dan het oorspronkelijke kerkgenootschap in gebruik zijn genomen, waaronder enkele opvallende. Zo wordt de voormalige gereformeerde kerk van Hilaard gebruikt door de Koptisch Orthodoxe Kerk Friesland en de voormalige gereformeerde kerk van Hemelum door de Russisch Orthodoxe Kerk. Deze en ook herbestemming van kerken voor nieuwe, vaak bloeiende evangelische bewegingen komen in deze rapportage niet aan de orde. Deze kerken behouden immers een kerkfunctie.

Herbestemming is van alle tijden, ook van kerken. Vroegere kerken die als zodanig niet meer herkenbaar zijn of waarvan slechts fragmenten zijn bewaard, onder meer de Catharinakerk aan de Voorstreek in Leeuwarden, de oudste doopsgezinde kerken op achterterreinen in Berltsum en Tzummarum en die in Lippenhuizen, worden hier niet behandeld. Hetzelfde geldt voor de oudste rooms-katholieke schuilkerk in Nes op Ameland.

Voor een functie voor trouw- en rouwdiensten, huwelijkvoltrekkingen en andere, vooral culturele en maatschappelijke, herbestemmingen is het zaak dat de kerken basisvoorzieningen van een toilet en een keuken bezitten. Bij de meeste kerken is dit wel mogelijk, maar bij kerken die buiten het kerkship alleen over de torenruimte beschikken is het lastig. Bij kerken met een monumentenstatus zijn de mogelijkheden tot wijzigingen en daardoor tot hergebruik beperkter. Bij evangelisatiegebouwen en eenvoudige gereformeerde kerken is veel meer mogelijk, soms zelfs volledige vrijheid. De evangelisatiegebouwtjes kregen bijna zonder uitzondering een andere bestemming. Die in Hurdegaryp is wellicht de enige waarin nog wordt gekerkt. Voor een woonbestemming worden in de meeste gevallen flinke wijzigingen aangebracht; in elk geval in het interieur. Dikwijls wordt in de hoge kerkzalen een gehele of gedeeltelijke tussenvloer aangebracht. Soms worden preekstoel, orgel of alleen orgelfront nog als sfeermakers gehandhaafd. Dat is meestal ook het geval bij kerken die voor horeca of toeristische doeleinden worden hergebruikt. Bij deze en andere bestemmingen is de omgang met grote kerkvensters een uitdaging. Allereerst om ze met behoud van het karakter toch redelijk geïsoleerd te krijgen en bovendien om ze bij het aanbrengen van tussenvloeren zo weinig mogelijk te doorbreken.

Veel kerken van cultuurhistorische waarde, al dan niet monument, hebben een waardevolle culturele of maatschappelijke functie gekregen. Omgekeerd bleek uit het onderzoek dat er verhoudingsgewijs slechts een klein aantal – meestal bescheiden - kerkgebouwen een vanuit cultuurhistorisch oogpunt onwaardige bestemming van opslag, garage of iets dergelijks kreeg.

Op een enkele uitzondering na, is door de eigenaren en beheerders van harte meegewerkt aan het onderzoek. Hen komt dank toe. Zij lieten een grote betrokkenheid bij hun kerkgebouwen blijken. Bij de zeer gevarieerde aanpassingen voor het hergebruik zijn in de meeste gevallen bewuste keuzen gemaakt. Voor de verbreding van kennis en ervaringen lieten ze enthousiasme blijken.

Het is te hopen dat de doelstelling van het onderzoek wordt bereikt: een inspiratiebron van mogelijkheden voor personen en gemeenschappen die een kerk in de (nabije) toekomst willen herbestemmen.

De inventarisatie en alle foto's die in het kader van dit project zijn gemaakt zijn ook raadpleegbaar via www.fryslan.nl/hergebruikkerken.

Aansprekende voorbeelden

Akkrum

Voormalig doopsgezinde kerk

Buorren 1

Huidige bestemming: bloemenwinkel

De neoclassicistische kerk is in 1835 tot stand gekomen naar ontwerp van de bouwondernemer Jacob Romein, waarbij diens zoon Thomas Romein die zich spoedig zou bewijzen als de neoclassicistische bouwmeester bij uitstek, stilistisch vrij zeker zal hebben geassisteerd. Aanvankelijk stonden aan weerszijden van de achteruitgeroide kerk gebouwen. Dat aan de rechterzijde is tientallen jaren geleden afgebroken, waardoor de kerk een hoekpositie kreeg. Aan deze zijde is later een overdekte leugenbank geplaatst. De kerk, door vorm en kleur op de met plaatmateriaal beklede gevel dominant aanwezig in het dorpscentrum, is in 2007 voor de eredienst gesloten. De Stichting Fryske Fermanje kreeg de opdracht van de doopsgezinde gemeente Mid-Fryslân om de gebouwen in Akkrum, Aldeboarn, Terherne en Poppenwier te blijven beheren. Lang is erover gesproken om de kerk een nieuwe (culturele) betekenis voor de dorpsgemeenschap te geven, maar de pogingen zijn om financiële redenen niet gelukt.

Vanaf januari 2012 is op huurbasis een bloemenwinkel in de kerk gevestigd, die in de jaren hiervoor in de doopsgezinde kerk van Terherne was gevestigd. Het interieur is goeddeels ongerept gelaten, maar

de kerkbanken waren al in de jaren-1960 of -1970 verwijderd en vervangen door stoelen. De gestukadoorde wanden zijn geleed door pilasters met palmetkapitelen en hebben een geschilderde lambrijsing in lichtoker. De kansel en de banken van de kerkbestuurders, met gesneden ornamenten, aan weerszijden van de preekstoel zijn gehandhaafd, evenals de kraak met orgel en de verdiept liggende pei hieronder. De orgelkas heeft met de balustrade een donkere blauwgrijze kleur; de pei heeft een lichtoker kleur. Het historische meubilair, behoudens de ongeschilderde eiken kansel, is in licht grijsgroen geschilderd, een neutrale achtergrond voor de kleurige bloemen. De bloemist heeft voor zijn producten, bloemen, planten, ornamenten voor tuin en huis een aantal kasten en rekken toegevoegd.

In de kleine voorkeerk is al enige tijd een toilet aanwezig. Kerk en bijgebouwen zijn van centrale verwarming voorzien. De achter de kerk aangebouwde consistorie is nog in gebruik door de kerkelijke gemeente. Hier zijn een keuken en twee toiletten aanwezig. Deze consistorie biedt ruimte voor vergaderingen. Een tweede aanbouw met een eigen toegang vanaf de straat is in gebruik als speltheek.

Bears

Voormalig hervormde Mariakerk

Tjerkepaad 3

Huidige bestemming: museum en kerk

De Mariakerk met een vroeggotisch schip uit de 13de eeuw, een koor uit de 14de eeuw en een toren uit 1857 is in 1975 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De kerk is in 1983 zorgvuldig gerestaureerd onder leiding van R. Kijlstra uit Beetsterzwaag, waarbij de inventaris is gerespecteerd. Het voornamelijk 18de-eeuwse meubilair vormt een fraaie eenheid. Het hoogtepunt is de dooptuin met doopbekken en de in 1759 door Eylardus Swalue fraai gesneden preekstoel met klankbord en op de kuippanelen personificaties van de christelijke deugden. De hier tegenover staande herenbank van de familie Van Aylva is van 1761. In de vloer van de kerk ligt een aantal belangrijke grafzerken, waaronder een roodzandstenen priesterzerk uit 1476 en zerken van de bewoners van Uniastate. Het om vrijwel het hele kerkhof geplooide ijzeren hek met een apart vak voor de waterput, is in 2004 gerestaureerd. Bij de restauratie zijn in de voorkerk een toilet en een keuken aangebracht. Recent is achter de toegangsdeur een glazen tocht-pui geplaatst. De kerk kreeg bovendien centrale verwarming en aan de koorzijde een in de lambrisering opgenomen vluchtdeur.

In de kerk wordt nog circa zes keer per jaar een eredienst gehouden en zij is ook beschikbaar voor

trouw- en rouwdiensten. De kerk wordt al jarenlang gehuurd door de Stichting Tsjerke & Poarte fan Bears, die er een tentoonstelling heeft ingericht van stinzen en staten in Friesland. Achter de bewaard gebleven stinspoort is het terrein van Uniastate gereconstrueerd en de hoofdvorm van de state is in een ijzeren staketsel naar ontwerp van beeldend kunstenaar Bep Mulder verbeeld. In de kerk is een door dezelfde kunstenaar ontworpen museale presentatie van stinzen en staten in Fryslân ingericht.

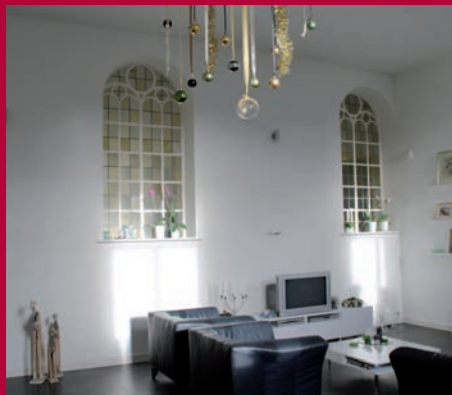

Daartoe is nog een aantal wijzigingen aangebracht. In de voorkerk kwamen een baliemeubel en een zithoek en boven in de voorkerk is een documentatiecentrum ingericht. Bij de inrichting van de tentoonstelling is het primaat van de bijzondere kerkinventaris leidend geweest. Het brede, met zerken belegde middenpad biedt daarvoor redelijk ruimte. Om evenwicht tussen de fraaie inventaris en de expositie te verkrijgen is gekozen voor een compacte en toch uitgebreide presentatie in mobiele kasten. Deze kunnen bij andere activiteiten worden weggerold. De thematisch geordende informatie kan de bezoeker raadplegen door laden en luiken van de kasten te openen. Achtergrondinformatie vindt de geïnteresseerde in het documentatiecentrum op de verdieping in de voorkerk. De bezoekers kunnen over een schelpenpad door de weilanden naar de poort en de contourenstructuur van Uniastate wandelen.

In Bears is een interessant evenwicht bereikt tussen de oorspronkelijk kerkelijke functie en de nieuwe museale bestemming.

www.aldefrysketsjerk.nl

www.uniastatebears.nl

Dronrijp

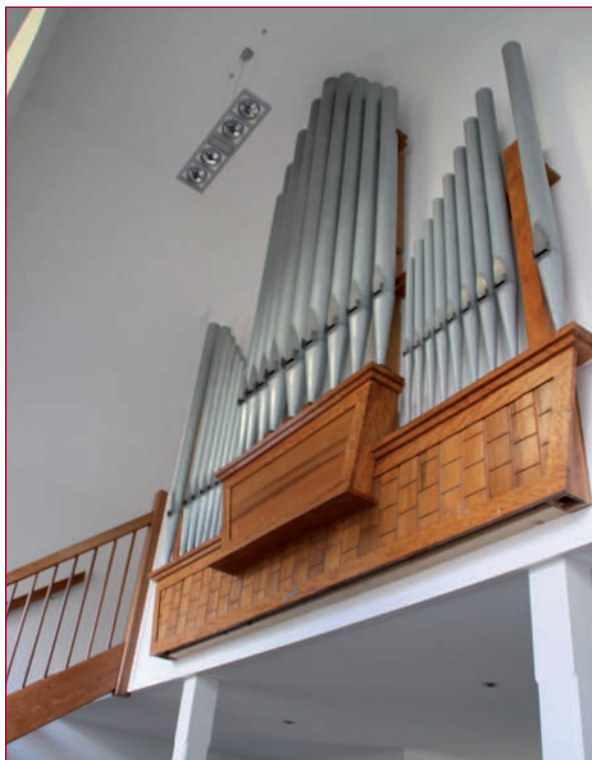
Voormalig gereformeerde Rehobothkerk

Hearewei 15

Huidige bestemming: woning, in bijgebouwen kinderopvang

De Rehobothkerk is als gereformeerde kerk in 1908 in een eclectische stijl gebouwd. Kenmerkend zijn het klimmende rondboogfries in de geveltop en het elegante geveltorentje met een ui-vormige spits. De kerk heeft een onregelmatige, kruisvormige plattegrond met lange armen aan oost- en noordzijde en korte aan de andere zijden. Aan de noordzijde, op de hoek met de Hemmemasingel is de schoolmeesterswoning gebouwd en in 1907 was om de hoek aan de Hobbemasingel al een tweeklassige gereformeerde lagere school tot stand gekomen. Tussen kerk en woning en tussen woning en school zijn, vermoedelijk in de jaren-1960, verbindingselementen gebouwd.

Het complex raakte in onbruik. Sinds de laatste eredienst in 2006 heeft de kerk vier jaar leeg gestaan. De schoolmeesterswoning en school zijn vrij spoedig als kinderopvang in gebruik genomen. De kerk is in 2010 aan particulieren, de beheerders van de kinderopvang, verkocht. Zij hebben er een woning laten inrichten door bouwbedrijf Scharringa uit Welsrijp. Aan de buitenzijde is de kerkelijke sfeer gerespecteerd, maar het interieur is volledig gewijzigd. Zo is alle kerkmeubilair verwijderd, inclusief dat van het liturgisch centrum.

Aan de frontzijde is een hal gevormd en op de verdieping, eerder kraak, is een slaapkamer met badkamer gekomen. In deze hal is tegen de verdiepingswand het pijpenfront van het orgel, een orgel van de fa. Reil uit Heerde, als ornament herplaatst. Met tussenwanden zijn in zowel de beide grote schiparmen als in het aangebouwde kerklokaal woonvertrekken en slaap- en badkamers gevormd. De vensters aan de zuidzijde zijn vernieuwd en gewijzigd. In de hoofdvertrekken, die de oorspronkelijke hoogte van de kerkzaal hebben behouden, zijn in een wand in de noordelijke transeptarm enkele ijzeren ramen herplaatst met de oorspronkelijke tracering en het gekleurde vensterglas. Alle vertrekken kregen nieuwe plafonds.

De kerk is aan de buitenzijde onveranderd en binnen is er een hoogwaardige woning met enkele herinneringen aan de kerkfunctie gechapen. Met de gecombineerde nieuwe functie van kinderopvang in de tot het complex behorende schoolmeesterswoning met school is het een interessant complex van hergebruik.

Heerenveen, Nijehaske

Voormalig hervormde kerk

Herenwal 137

Huidige bestemming: kantoor

Toen de kerk in 1775 werd gebouwd was het noordwestelijke gedeelte van het huidige Heerenveen nog het zelfstandige dorp Nijehaske in de grietenij Haskerland. In 1934 is, door combinatie van Schoterland en Aengwirden en een grenswijziging met Haskerland, de kerk in de toen gevormde gemeente Heerenveen komen te liggen. Het is een eenvoudige zaalkerk op een nagenoeg rechthoekige plattegrond. In 1911 is een kleine consistorie tegen het vijfzijdig gesloten koor aangebouwd.

Het kerkgebouw staat in de gesloten bebouwing achteruit geroid en het voorterrein wordt afgegrensd door een muur met hek waar op de penanten leeuwen staan, afkomstig van een buiten uit de omgeving. Deze kerk heeft geen kerkhof gekend. Dat ligt aan de Jousterweg, waar een eerdere kerk heeft gestaan.

De kerk is in 1997 buiten liturgisch gebruik geraakt en met de complete inventaris een jaar later gekocht door Van der Let Partners Identity, webbouwers, ontwerpers en uitgevers. Het orgel met de daaron-

der geplaatste preekstoel in de oostelijke koorsluiting zijn gerespecteerd. De kerkbanken zijn verwijderd, maar er staan nog twee op het kerkterrein ten zuiden van de kerk. Ze zijn vervangen door kantoor-meubilair. In de kerkzaal zijn de kraak en de langs de twee lange zijden geplooidde galerijen eveneens gehandhaafd. Verder is de ruimte ingericht tot kantoor.

De kerkzaal onder het houten tongewelf met trek balken is nog geheel te beleven. Onder de langs de wanden hangende galerijen zijn enkele tussenwandjes geplaatst om de nog goed herkenbare kerkruimte enigszins te compartimenteren. Aan de andere, oostelijke toegangszijde, zijn onder de kraak aan de ene zijde een balie en aan de andere zijde een keuken-bar aangebracht.

Deze kerk toont dat bedrijfsmatig hergebruik kan plaatsvinden met een redelijk respect voor het oorspronkelijke liturgische karakter en dat hierdoor een bijzondere werksfeer is geschapen.

www.vdpl.nl

Hemrik

Voormalig hervormde Witte Kerk

Binnenwei 22

Huidige bestemming: culturele en maatschappelijke gebeurtenissen, kerkdiensten

De in 1739 op een verhoogd kerkhof gebouwde kerk bezit in het muurwerk nog materiaal van de vervangen middeleeuwse Andreaskerk. Pas later, vermoedelijk in de loop van de 19de eeuw, is de karakteristieke pleisterlaag op het muurwerk aangebracht, waaraan de kerk haar naam heeft te danken. Het is een zaalkerk met een driezijdige koorsluiting. Iets buiten het kerkhof staat de klokkenstoel en daarachter ligt de in 1860 door Jan Alles van der Sluis gestichte grafkelder waaromheen een familiebegraafplaats is ontstaan van diens nageslacht.

Als gevolg van een kerkfusie is het gebouw in 2002 door de kerkelijke gemeente afgestoten. Wel vinden er nog ongeveer zeven keer per jaar kerkdiensten plaats. Het beheer is daarna overgenomen door de Stichting Behoud Witte Kerk Hemrik. In hetzelfde jaar is de kerk een officiële trouwlocatie van de burgerlijke gemeente geworden. De stichting liet in 2008-2011 onder leiding van architectenbureau Kijlstra en Brouwer uit Beetsterzwaag een ingrijpende restauratie uitvoeren.

Daarbij zijn aanpassingen verricht voor de nieuwe maatschappelijke en culturele functies. De orgelkraak werd een flink stuk naar voren gehaald, waardoor een ruime voorkerk ontstond waarin

ruimte voor keuken, toilet en ruime garderobe. Op de kraak, waarop het orgel is gehandhaafd, is een van de kerkzaal afsluitbare ruimte gemaakt voor vergaderingen en opslag. In het schip, waarin de 17de-eeuwse kansel in de koorsluiting het piéce de résistance is gebleven, is ongeveer de helft van de kerkbanken verwijderd en vervangen door stoelen (en tafels). Er kwam een tegelvloer en in het koor een iets verhoogd houten podium, waarbij delen van het koorhek als scharnierende delen een afscheiding vormen. De nieuw aangelegde centrale verwarming is in de lambrisering verwerkt.

De stichting zorgt voor een druk en gevarieerd programma van concerten, theater en congressen. Zij organiseert jaarlijks een succesvolle (verkoop-) expositie van beeldende kunst; de opbrengst van deze activiteit dekt in belangrijke mate de beheerskosten.

De kerk is geschikt gemaakt voor een intensief maatschappelijk en cultureel gebruik, waarbij de kerksfeer is gerespecteerd.

www.wittekerkhemrik.nl

Leeuwarden

Voormalig rooms-katholieke Johannes de Doperkerk

Agora 4

Huidige bestemming: bedrijfsverzamelgebouw, meest op watertechnologisch terrein

De in 1932-'36 naar ontwerp van H.P.J. de Vries in traditionalistische stijl gebouwde Johannes de Doperkerk met pastorie heeft een bijzondere opzet. Het is een kruiskerk met een opmerkelijk hoge viering en een front waarbij het portaal wordt geflankeerd door zadeldaktorens van verschillende hoogte. Het was het centrum van een rooms-katholieke enclave met lagere school, kleuterschool, een klein nonnenklooster en een honk voor padvinders.

Na de sloop van scholen, klooster en honk is de omgeving herontwikkeld voor de bouw van een hogeschool. De pastorie is in gebruik genomen door de Friese Milieufederatie, maar de kerk bleef aanvankelijk in liturgisch gebruik. Tenslotte werd er in de zomer van 2004 de laatste mis opgedragen. Het gebouw is gekocht door projectontwikkelaar Lont uit Sint-Annaparochie, die enige ervaring had in het hergebruik van gebouwen. Naar ontwerp van Adema Architecten uit Dokkum is de kerk in 2006 tot een kantorencomplex verbouwd, waarbij het casco en dus het uiterlijk gerespecteerd is, op enige dakvensterreeksen in de kappen na, ter verlichting van de kantoren daarachter.

Binnen is de ruime en hoge viering ook in wezen gebleven, op het vieringkoor staat het natuurstenen

altaar en tegen de koorsluiting hangt nog het orgel. In het schip en de twee transeptarmen zijn tussenvloeren gelegd. De verdiepingen zijn met glaspuien gesloten; bij de transeptarmen zijn deze ook op de begane grond aangebracht. Op de verdieping van het schip is bovendien een verdiepingsmeubel aangebracht. Om de kantoren en de congres/vergader ruimte op de verdieping in het oostelijke transept te bereiken, zijn aan drie zijden van de viering gaanderijen aangebracht en aan de koorzijde trappen. Op de begane grond is het schip aan weerszijden van een middengang ingevuld met kantoren. In de viering en de bovenruimten zijn de ziende kappen gehandhaafd. De hal is min of meer vrij gebleven met nog sporen van de kerkelijke functie zoals wijwaterbakjes en een beeld van Sint-Vincentius.

Er maken thans (jan. 2012) achttien bedrijven en bedrijfjes gebruik van de kerk. Ze zijn veelal gerelateerd aan de watertechnologie, een vak dat op de nabije hogeschool Van Hall-Larensteijn wordt gedoceerd. Ondanks de stevige ingrepen in het inwendige, is de ruimtelijkheid van het kerkgebouw nog goed te beleven.

Leeuwarden

Voormalige synagoge

Sacramentsstraat 19

Huidige bestemming: dansschool en huiswerk instituut

De synagoge is in 1805 door Gerrit van der Wielen ontworpen toen de joodse gemeente meer dan 400 leden telde. In 1865 is de sjoel onder leiding van Frederik Stoett sterk vergroot tot de huidige omvang. Het gebouw, met fraai gevormde ingangspartijen, staat achter een gietijzeren hek - iets achteruit geroid - aan de straat. De tijdens de Tweede Wereldoorlog gedecimeerde gemeente nam de synagoge wel weer in gebruik, maar het gebouw werd op den duur toch als te groot ervaren. In 1964 is de inventaris met Arke en Bima geschonken aan het jeugdorp Kfar Batja in Israël. In 1948 is de inventaris van de afgebroken Gorredijkster synagoge opgeslagen in Leeuwarden en deze is toen opgesteld in de vroegere woningen van de chazzan en sjammes om tot kleine sjoel te dienen.

De grote synagoge is overgedragen aan de gemeente Leeuwarden die het sleetse gebouw in 1975-'77 liet restaureren en inwendig liet opschonen om de ruimte te kunnen gebruiken voor uiteenlopende culturele gebeurtenissen. Voor de nieuwe functies is er een nieuw portaal gekomen en in de achterlig-

gende nevengebouwen zijn de toiletvoorzieningen aangebracht. In de rechthoekige zaal is tussen de kolossale zuilen aan drie zijden een ruime galerij is gespannen. Deze bovenruimte, oorspronkelijk de plaats voor de vrouwen, is voorzien van een hoge balustrade met gesneden filigreinwerk. De ruime zaal met galerij bleek multifunctioneel inzetbaar.

Kort na 1980 kreeg de dansschool van Saco Velt er zijn vaste domicilie. In het midden van de zaal is een dansvloer gelegd en onder de galerij zijn zitjes geplaatst en is een bar gekomen. Intussen is een huiswerk instituut medegebruiker geworden met voorzieningen op de galerijen.

Hoewel de inventaris is verdwenen en de oorspronkelijke functie niet meer is te beleven, is de monumentale ruimte met kolommen in kolossaalorde en galerijen gerespecteerd en bij uitstek geschikt voor de huidige functies.

www.sacovelt.nl

Oldetrijne

Voormalig hervormde kerk

Kerkhofslaan 4

Huidige bestemming: dorpshuis

De nieuwe dorpskerk is in 1870 gebouwd op een nieuwe plaats, dicht bij de dorpsbebouwing, ruim een kilometer oostelijker. De oude kerk is gesloopt, maar er bleef wel een kerkhof achter. Het oudste grafmonument dateert er van 1847. Het nieuwe gebouw is een eenvoudige zaalkerk met een driezijdig gesloten koor en een houten geveltoren. De rolwerk-voluten op het front zijn mogelijk van een vorige kerk hergebruikt. De kerk is aan alle zijden geopend met grote rondboogvensters. In tegenstelling tot veel dorpskerken is rond deze kerk niet opnieuw een kerkhof ontwikkeld, wat later de mogelijkheden tot hergebruik vergemakkelijkte.

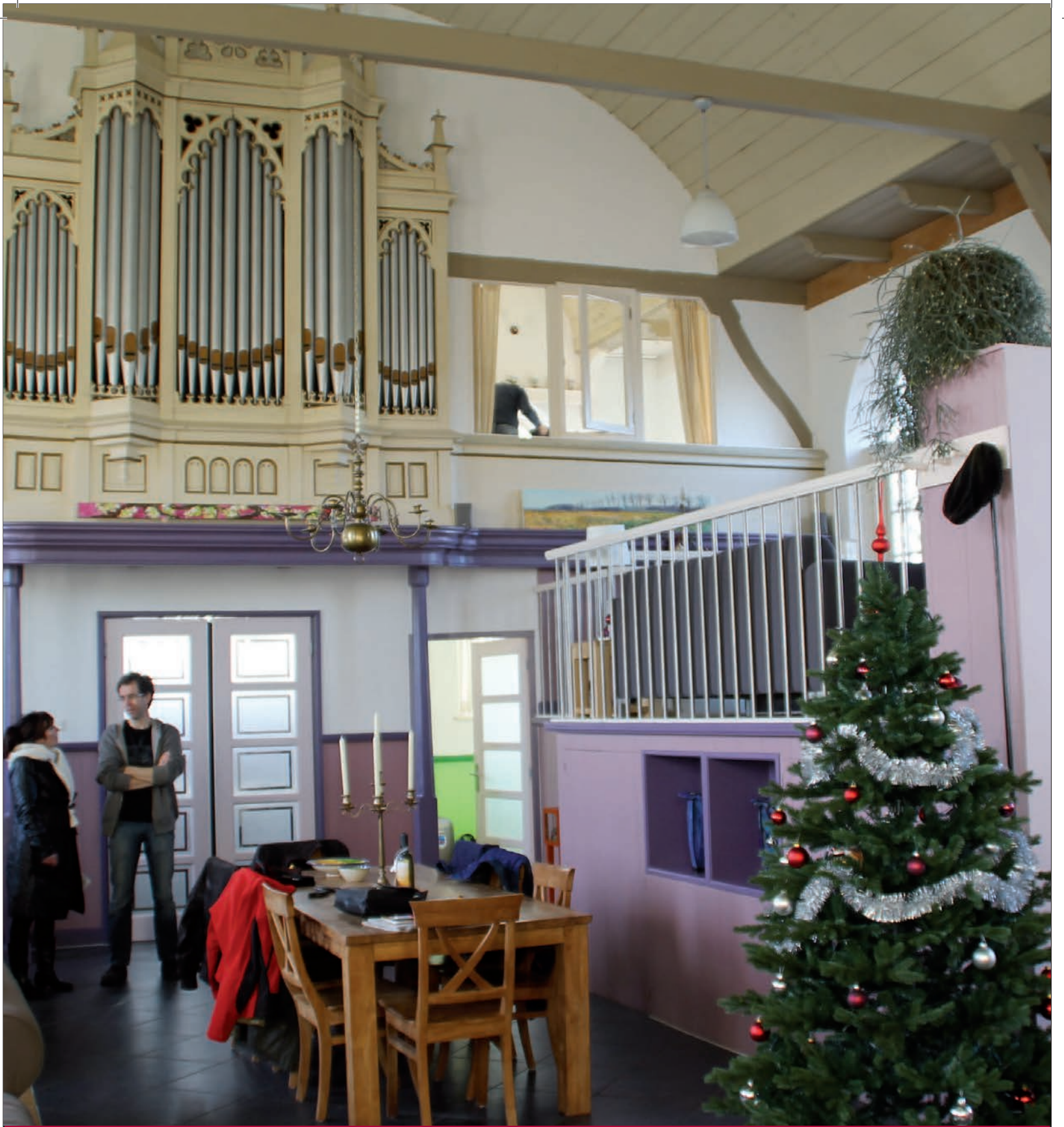
Dat bleek het geval toen de kerk na ruim een eeuw, in 1979, haar oorspronkelijke liturgische functie verloor. Er is spoedig een nieuwe bestemming gevonden: de kerk kon in gebruik worden genomen als dorpscentrum voor Oldetrijne en Sonnega. Plaatselijk Belang met veel leden in beide dorpen is eigenaar geworden en de Stichting Dorpscentrum Oldetrijne exploiteert het als dorpshuis.

Om een multifunctioneel gebruik mogelijk te maken moest het sleetse gebouw in 1980 worden gerenoveerd en ingrijpend verbouwd. Alle kerkbanken zijn verwijderd; de preekstoel is naar de kerk van Oldelamer verhuisd. In de kooruimte is een twee treden hoog podium gekomen en in de koorsluiting een vluchtdeur. Met handhaving van het oorspronkelijke gewelf is hieronder een systeemplafond gehangen. Achter in het schip kwam onder de kraak een keuken met bar. Deze kraak is flink uitgebreid tot een vergaderzaal op de verdieping. Deze kan bij voorstellingen als balkon worden benut. Daar is een uitwendig vluchtbalkon met trap aangebracht. De vensters zijn van isolatieglas voorzien met roeden in min of meer historische vormen. In de voorkerk zijn toiletten aangebracht.

In tegenstelling tot het inwendige, ademt het exterieur nog de kerkelijke sfeer. Het gebouw biedt voor het dorpenpaar ruimte voor allerlei maatschappelijke doeleinden en er worden culturele gebeurtenissen georganiseerd

www.sonnega-oldetrijne.nl

Oosterbierum

Voormalig gereformeerde kerk

Terp 12

Huidige bestemming: vakantiehuis De Kraak van Van Dam

De kerk is in 1888 achter de bebouwing van de oude dorpskern tot stand gekomen in een mengstijl met neogotische details. Zo bezit het gebouw grote spitsboogvensters en is de voorgevel voorzien van pilasters met pinakels. De kerk heeft een diep voorterrein. Aan de achterzijde is een consistorie aangebouwd en staat een traditionele pastorie uit dezelfde bouwtijd.

Na het onttrekken aan de liturgische functie is de kerk in 1998 door een particulier gekocht. Deze is begonnen aan een verbouwing voor een recreatieve functie. De onvoltooide aanpak is - met wijzigingen - voortgezet door de volgende eigenaren. Het gebouw is ingericht tot een vakantiehuis voor maximaal zes personen.

Het kerkship is inwendig aan de oostzijde iets ingekort om de achterraimte met de consistoriekamer te kunnen verbouwen tot kantoor. Tegen de nieuwe tussenwand is de preekstoel herplaatst. In het oostelijke gedeelte zijn spel-, zit- en leeshoeken gemaakt. Een klein deel van de kerkbanken is daarbij gehandhaafd. In het schip is aan de noordwestzijde een binnenterras met balustrade op vensterhoogte gemaakt dat uitzicht biedt. Aan de zuidzijde, ook verhoogd, maar evenmin met wanden, kwam de keuken. Op de kraak is het Van Dam-orgel gehandhaafd. Aan weerszijden is de kraak met vensterpuien dichtgezet. Voorkerk en kraak zijn ingericht tot drie slaapvertrekken en een badkamer.

Het diepe voorterrein is ingericht tot tuin. Aan de buitenzijde is het kerkuiterlijk geheel gerespecteerd. De grote kerkzaal is door de nieuwe ingrepen in contrasterende maar wel harmoniërende kleuren in verschillende gebruiksruimten geleed zonder dat het de kerksfeer heeft verdrongen. De liturgische inventarisstukken herinneren sterk aan het kerkelijk verleden.

De opmerkelijke logiesmogelijkheid van De Kraak van Van Dam heeft veel succes.

www.dekraakvanvandam.nl

Oudebildtzijl

Voormalig doopsgezinde kerk

Ds. Schuilingstraat 6

Huidige bestemming: museale kerk met in nevengebouwen presentaties cultuurhistorie, hotel-logement en buurtwinkel

De schuilkerk is in 1809 gebouwd in uitwendig zeer eenvoudige vorm. Inwendig is het kerkje met inventaris op een evenwichtige wijze in empirestijl ingericht. In 1909 is de kerk aan de voorzijde uitgebreid met een kosterswoning met elegante klokkentoren in fraaie renaissancevormen. Hiervoor heeft koningin Wilhelmina desgevraagd een financiële bijdrage geleverd. Omdat prinses Juliana net was geboren, kreeg de toren de naam Julianatoren.

Nadat de vermaning voor de eredienst was gesloten, heeft deze na leegstand in 1997 de functie van bezoekerscentrum voor cultuur- en natuurhistorie van Het Bildt gekregen. De presentaties vonden aanvankelijk in de kerk plaats – waar niets aan de inventaris veranderde - en kosterswoning. Nadat in 2009 DBF uit Grou, gespecialiseerd in herbestemmingen van gebouwen, het complex in eigendom overnam, is er met het flinke aanliggende oude pand een ruimere invulling aan gegeven. De kerk met de complete inventaris is weer geheel vrijgemaakt van presentaties en functioneert als kerkelijk museum.

De kerk is verbonden met het naastliggende pand dat de naam de Aerden Plaats heeft gekregen. Daarin zijn presentaties met theeschenkerij en buurtwinkel ondergebracht. Het Archeologisch Steunpunt maakt de ontstaansgeschiedenis van Het Bildt manifest en de cultuurhistorie wordt er verbeeld. Bovendien zorgt de Kunstkring Uytland voor wisselende groepstentoonstellingen van in het gebied werkende beeldende kunstenaars, die door het weidse Bildtse landschap worden aangetrokken. Een bezoek aan de vermaning wordt gestimuleerd. De Aerden Plaats kwam hier op de begane grond. Op de verdieping is een hotel-logement ingericht, waarvoor in het rechter gedeelte van de kosterswoning de ontvangst is ondergebracht. De restauratie en herinrichting van het geheel is in 2011 voltooid.

De fascinerende vermaning is zo een aantrekkelijk onderdeel geworden van een complex dat een compleet cultuurhistorisch programma met goede voorzieningen biedt.

www.aerdenplaats.nl

Pietersbierum

Voormalig hervormde kerk

Tsjerkhofspaed 1

Huidige bestemming: atelier en expositieruimte beeldend kunstenaar

Na een kerkbrand in 1843 is op de funderingen in 1845 een nieuwe kerk tot stand gekomen. Het gebouw is ontworpen door Thomas Romein en het vertoont een neoclassicisme in baksteen. De toren is in 1878 verrezen in een soort neogotiek, ontworpen door een nog onbekende architect. De ruime kerkzaal, gedekt met een gepleisterd houten tongewelf, wordt verlicht door grote rondboogvensters die voor overvloedig daglicht zorgen.

In november 1999 heeft kunstschilder Klaas Werumeus Buning de kerk voor een symbolisch bedrag gekocht van de kerkvoogdij om er zijn atelier en expositieruimte in te richten. Aan het casco is niets gewijzigd. De meeste kerkbanken zijn uit het schip verwijderd, de sporen van het bankenplan zijn nog op de muren te zien. Het hout van de banken is verwerkt bij de reparaties van de vloer. Alleen de overhuifde banken met voorbanken tegen de westelijke wand zijn gehandhaafd. Het schip wordt gebruikt als expositieruimte.

Het orgel dat over de volle breedte tegen de oostelijke wand hing, is afgevoerd. De daaronder hangende preekstoel, versierd met blauwe biezen en gouden accenten eronder is gehandhaafd. Het klankbord is met de orgelkasbodempn opgenomen onder een tussenvloer voor een op de verdieping ingebouwd, te verwarmen atelier. Dit atelier is in uiterst ingetogen vormen getimmerd en staat met een glaspui visueel met het kerkschip in verbinding. De westelijke sluitgevel met een neoclassicistisch galerijtriplet is met de fraai gevormde balustrades gehandhaafd. Op de wanden zijn schilderijen uitgesteld en in de kerkruimte zijn enkele schotten opgesteld om het werk te exposeren.

De kunstenaar heeft optimaal gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de ruime en lichte kerk bood. Hoewel veel van de inventaris is verdwenen zijn het onderhoud en daardoor het voortbestaan van de kerk gegarandeerd.

www.werumeusbuning.nl

Pingjum

Voormalig gereformeerde kerk

Pibemalaan 11

Huidige bestemming: kinderopvang en dagopvang van mensen met een beperking

Nadat afgescheidenen en dolerenden in 1893 een gereformeerde gemeente hadden gevormd, waren ze eerst aangewezen op een voorlopig gebouw. Toen de gereformeerden in Lollum in 1916 een nieuwe grote kerk lieten bouwen, mocht het oude kerkje door Pingjum worden overgenomen. De Lollumer bouwondernemer S. Burggraaff was hier hoogstwaarschijnlijk bij betrokken. Het is een zaalkerk op een rechthoekige plattegrond met achter de topgevel op het dak een opendakruiter met een samengestelde bekroning. Pas veel later, vermoedelijk in de jaren-1960, zijn aan de achterzijde nevenruimten gebouwd.

De laatste dienst is in 2007 op eerste kerstdag gehouden. Daarna is de kerk door particulieren gekocht. In de nevenruimten aan de achterzijde is een dagopvang gekomen voor mensen met een geestelijke beperking. Daarbij wordt ook een aanpalende kleine boerderij met moestuin en weide voor kleinvee betrokken. De kerkruimte wordt multifunctioneel gebruikt, onder meer voorlopig, totdat het multifunctioneel centrum van Pingjum gereed is gekomen, voor

kinderopvang. De ruimten worden bovendien voor bijeenkomsten, feesten e.d verhuurd.

De kerk bevindt zich (december 2011) in een proces van renovatie. Het exterieur, behoudens de dakruiter, is opgeknapt. De deels verrotte ramen zullen nog worden vervangen. De kerkzaal is grotendeels ongemoeid gelaten. De kraak met het thans in plastic verpakte orgel is gehandhaafd. De portaalruimte onder de orgelgalerij is tot kleine kantoorruimten verbouwd. De preekstoel staat eveneens nog ingepakt, maar zal tegen de oostelijke wand worden herplaatst. De vloer is, met een vloerverwarming, vernieuwd. De meeste kerkbanken zijn verwijderd, maar er wordt nog een aantal vrij in de ruimte gebruikt.

Terwijl het karakter van het uiterlijk van de kerk is gerespecteerd en de belangrijkste aspecten van de inventaris eveneens zijn gehandhaafd, voegen de nieuwe maatschappelijke functies een belangrijk hoofdstuk aan de geschiedenis toe.

www.teplakpingjum.nl

Sint-Jacobiparochie

Voormalig hervormde Groate Kerk

Oosteinde 1

Huidige bestemming: cultureel centrum en pelgriminformatiecentrum

De Groate Kerk is in 1843 gebouwd ter vervanging van een oudere kerk. Architect Thomas Romein heeft er de meest opvallende neoclassicistische kerk van Friesland mee geschapen. De ruime ligging in het dorpscentrum, de vorm met een opvallende dorische zuilenportiek en koepeltoren en de kleur. Er zou nooit sprake van kunnen zijn dat dit dorpsbrandpunt zou verdwijnen, concreet noch maatschappelijk.

De kerk is, nadat zij haar liturgische functie had verloren, in 1979 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Het gebouw onderging in 1980 een eerste restauratie onder leiding van P.B. Offringa uit Groningen, waarbij inwendig voor een overdwar- se theateropstelling werd gekozen. De kerk ging namelijk functioneren als cultureel centrum voor het dorp en wijde omgeving. Een aantal kerkbanken is toen verwijderd; het brede middenvak was al gevuld met stoelen. De preekstoel is overgebracht naar de museumkerk van Schokland en op die plaats kwam het podium. Het orgel is gehandhaafd en de kerk-voogdijbank eronder eveneens.

In de kleine aanbouw aan de achterzijde kwam onder meer een toilet. Deze aanbouw is in 2004 vervangen door het ruime, door architectenbureau Kijlstra en

Brouwer uit Beetsterzwaag ontworpen Jabikshuus. Het is een voorziening met een grote, op te delen zaal voor vergaderingen, recepties en dergelijke. Er kwamen toiletten, ook voor invaliden en een flinke keuken. Toen is in de kerk een uitgifte/bar gekomen met een verbinding met de nieuwe achterbouw. Omstreeks deze tijd zijn opnieuw kerkbanken verwijderd om flexibeler opstellingen mogelijk te maken.

Bij de restauratie van 2010-2011, onder leiding van hetzelfde architectenbureau, is de vloer vernieuwd. Daarbij zijn enkele vloervensters aangebracht die zicht bieden op oude grafzerken. Ten behoeve van een theateropstelling in de lengte is aan de oostelijke korte zijde een vrij hoog podium gekomen. Aan de tegenover liggende zijde zijn driemaal drie kerkbanken trapsgewijs oplopend herplaatst. De panelen van de verwijderde banken zijn hergebruikt voor de lambrisering. De gepleisterde voor- en zijgevels zijn weer geschilderd in de kleuren die er oorspronkelijk hebben gezeten: okers, behalve op de kolommen van de portico die een grijze kleur kregen.

De plaatselijke commissie zorgt voor een levendig cultureel programma met onder meer veel concerten. Het Jabikshuus is daarbij dienstbaar en dit is overigens veel in gebruik voor allerlei bijeenkomsten. Na de jongste restauratie kreeg de kerk er een functie bij.

In het brede, niet al te diepe en wel hoge voorportaal is in 2011 met flinke bouwkundige ingrepen - een extra tussenvloer en trap en doorbrekingen van muurwerk - een drie lagen hoog informatiecentrum voor pelgrims geschapen. Het wordt gevoerd door het Nederlands Genootschap van Sint Jacob en de Stichting Jabikspaad Fryslân. Het Jabikspaad is een 150 kilometer lange wandel- en fietsroute van Sint-Jacobiparochie naar Hasselt in Overijssel. Het is een aanloop tot de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela in Spanje. Het informatiecentrum is het hele jaar op gezette tijden opengesteld. Voor de kerk is onlangs een informatiebord over de pelgrimage geplaatst.

www.groatekerk.nl

www.jabikspaad.nl

www.aldefrysketsjerken.nl

Ternaard

Voormalig doopsgezinde kerk

Stasjonswei 18

Huidige bestemming: woning met duurzaam energiegebruik

Het kerkgebouw, in 1850 ontworpen door gemeentearchitect G. Keuning, is een eenvoudige zaalkerk op een rechthoekige plattegrond met op de voorgevel een hoge, vierkante opengewerkte toren in neoclassicistische vormen, net als de omlijste ingangspartij. Het gebouw is ver naar achteren geroid tussen een particulier huis en het verenigingslokaal.

De kerk is in 1999 gesloten voor de eredienst en na een tijdelijke functie in 2008 gekocht door particulieren die het met het lokaal ernaast als woning wilden gaan gebruiken. De uit Ternaard afkomstige architect Jan Hendrik Bos heeft een huis in de kerk ontworpen. Hierbij is het uiterlijk van de zichtzijden opgeknapt maar niet veranderd. Het interieur is sterk getransformeerd; de hele inventaris is verwijderd.

Inwendig behield het gedeelte aan de westzijde onder het gepleisterde tongewelf als salon de volledige hoogte van het schip. Door de royale rondgesloten kerkvensters valt heerlijk licht. Geen inkijk, maar ook geen uitzicht. Daarom is in de rechte koorsluiting een doorbraak gemaakt om door een dubbele glaspaneel deur onbelemmerd zicht te hebben op het landschap, met in de verte Holwerd. De opening is niet netjes omkaderd, maar uitgehakt om de ingreep manifest te maken.

In de oostelijke helft staat een compact inbouwhuis. Rechthoekig en strak en met gangen aan alle zijden, in respect tot de ruimte. Met dit element waarin beneden de hoofdslaapkamer met badkamer en boven een jeugdkamer eveneens met badkamer zijn ondergebracht, is intelligent met de ruimte geschoven. Beneden is de gang aan de noordzijde verbreed om daar een keuken in te kunnen plaatsen. Aan de zuidzijde loopt een smalle gang met een schuifdeur naar de slaapkamer en uitgespaarde nissen in de wand. Een glazen zoldering zorgt in deze gang voor een goede lichttoetreding.

In de salon is tegen het inbouwhuis een lange steektrap gelegd. Deze kreeg, om het beeld zo rustig mogelijk te houden, een dichte gepleisterde borstwering. Boven is achter de trap een omloop verdiept tot werkruimte. In de zuidelijke gang op de verdieping is een vloer van glazen platen gelegd. Aan de andere zijde, boven de keuken, zit een dichte vloer. Er kwamen wel glazen panelen in om de kerkvensters compleet te kunnen beleven. Aan de voorzijde is het inbouwblok ook zo vrij mogelijk van het historische gebouw gehouden met beneden een hal met garderobe en boven een prettige omloopruimte, waar het rondbogige bovenlicht bij de deur en het roosvenster van de geveltop voor licht zorgen.

In het zuidelijke dakschild zijn enkele dakvensters gemaakt en op dit schild liggen, buiten het zicht, zonnepanelen. In een kleine bijruimte is de installatie voor aardwarmte gebouwd. Met het kerklokaal 't Klaaseszhûs rechts voor de kerk uit de jaren-1930 dat tijdens de verbouwing als tijdelijke woning heeft gediend, is nog niets gebeurd. Hoewel de inventaris is verdwenen is met zorg en compassie met de kerkzaal van meer dan anderhalve eeuw oud omgegaan.

Woudsend

Voormalig doopsgezinde kerk

Fermaningsteech 1

Huidige bestemming: restaurant 't Ponkje

De vermaning van Woudsend, als een echte schuilkerk verstopt tussen de bebouwing, is in 1858 gebouwd naar ontwerp van S. Oppedijk ter vervanging van een schuilkerkje uit 1722. Zij is een eenvoudige zaalkerk met een driezijdige sluiting, als kerk eigenlijk alleen herkenbaar aan de grote spitsbogige kerkvensters.

Nadat de vermaning in 1968 buiten religieus gebruik raakte, is het gebouw spoedig door particulieren gekocht. Zij richtten de kerk in tot restaurant, een van de eerste kerken in Friesland die een volstrekt nieuwe bestemming kreeg. Het leverde veel publiciteit op. Het kreeg de naam 't Ponkje, naar het kerkelijke collectezakje. Elk jaar komt de doopsgezinde gemeente Zuidwest-Friesland hier op de eerste adventsdag bijeen om een kerkdienst te houden.

Hoewel de meeste van de inventarisstukken zijn verwijderd, ademt de ruimte nog de kerkelijke sfeer. Het orgel is verplaatst, naar verluidt naar een kerk in Wageningen. Ook de preekstoelkuip en de meeste kerkbanken zijn verdwenen. Het klankbord van de preekstoel in de sluiting overhuift nu een spiegel. Een van de kerkvoogdijbanken is bewaard gebleven; ertegenover is een tochtportaal achter de nieuw aangebrachte deur gebouwd. De kraak is als verdieping gehandhaafd; de balustrade is na verwijdering van het orgel gewijzigd. Onder de kraak staat aan de ene zijde een bewaarde kerkbank en aan de andere zijde is het in de sfeer passende barmeubel getimmerd. Daartussen staat de oorspronkelijke deur naar de achter de kerk aangebouwde consistorie. De deur leidt nu naar de toiletten, de keuken en andere voorzieningen van het restaurant.

Vanaf de Midsstrjitte voert een poortje bij Fermaningsteech naar 't Ponkje. Aan de andere zijde, aan de Waechswâl, is ruimte gevonden voor een door een hoge haag afgeschermd terras.

In de geschiedenis van hergebruik van gebouwen in het algemeen, van kerken in het bijzonder, is het eenvoudige, maar qua functie hoogst aantrekkelijke 't Ponkje een icoon.

www.ponkje.nl

Inventarisatie hergebruik kerken (a-z)

Achlum

Voormalig kerklokaal van de vrijzinnig hervormden

Jonkerschap 5

Huidige bestemming: winkel De Oanrin; bloemen en woningdecoratie

Het torenloze kerkzaaltje van de vrijzinnig hervormden, gesticht in 1886, is in 1976 buiten gebruik gesteld en verkocht aan een particulier. Die gebruikte het als rommelhok. Toen is alles eruit gesloopt, zelfs het tongewelf. Vanaf 1992 is het door de nieuwe eigenaar opgeknapt. Het casco is gerenoveerd. Het exterieur bezit nog grotendeels het kerkelijk karakter. Het interieur is totaal veranderd. In 1996 kon met een winkel worden begonnen: Bloemsierkunst De Oanrin met bloemen, planten en

curiosa. De winkel biedt zo nu en dan ruimte voor andere hobbyondernemers. De afgelopen vier jaar in de maanden november en december was op de verdieping Galaenzo, met tweedehands feestkleding, te gast.

Akkrum

Voormalig gereformeerde kerk

Koarte Miente 25

Huidige bestemming: woning

De gereformeerde kerk, gebouwd in 1934 met een dubbele woning aan de rechterzijde naar ontwerp van S.F. Hoekstra, is in 2000 buiten religieus gebruik geraakt en een jaar later door een particulier gekocht, die het gebouw deels tot woning inrichtte. In mei 2007 heeft de volgende bewoner de inrichting voltooid. De hele inventaris was toen al verdwenen. Aan de voorzijde is de dubbele deur van de ingang bewaard. Deze staat open en de opening is gedicht met een grote glasplaat. Uiterlijk is vooral de linkerzijde gewijzigd door vergroting van de kerkvensters – één raamtravee zelfs tot openslaande

deuren – en door het plaatsen van twee dakkapellen op het dakschild. Aan de rechterzijde zijn enkele oorspronkelijke vensters aanwezig, maar is ook de nieuwe ingangspartij op de plaats van een venster gekomen. Dit venster is in het interieur hergebruikt. In het dakschild zijn aan die zijde dakvensters aangebracht. Inwendig herinnert niets meer aan de kerkfunctie, al zijn enkele kerkvensters bewaard gebleven. Er zijn tussenwanden geplaatst en twee vloeren voor verdiepingen aangebracht. In de achterliggende consistorie zijn beneden een keuken en boven een badkamer ingericht.

Aldeboarn

Oude doopsgezinde en later gereformeerde kerk

Weaze 25

Huidige bestemming: woning

De in 1738 gebouwde doopsgezinde vermaning is in 1887 een gereformeerde kerk geworden. Nadat de kerk buiten religieus gebruik was geraakt, heeft omstreeks 1990 een particulier het gebouw gekocht om er een woning in te richten. De gepleisterde voorgevel is weer in schoon werk herschapen. Het casco is volledig gerespecteerd. Binnen is een tweede voorgevel met grote vensteropeningen gemetseld, waardoor een ruime en gewelfhoge, onverwarmde hal met nog een suggestie van een kraak is gevormd. De woning is met wanden en twee tussenvloeren in vertrekken verdeeld, waarbij in een vide met trap ook

weer zicht op het gewelf en op het van voor naar achter verplaatste orgel wordt geboden. De achterliggende, twee bouwlagen hoge consistorie uit de jaren-1950 is opgenomen in het woonprogramma.

Aldeboarn

Voormalig doopsgezinde kerk

Andringastrjitte 7-9

Huidige bestemming: repetitieruimte voor muziekkorps en koor, concerten en tentoonstellingen, kerkdiensten

De eenvoudige, ruime zaalkerk is in 1855 gebouwd. Zij is verbouwd in 1966 en gerestaureerd in 1999. Het orgel is in 1987 gerestaureerd. De inventaris is goeddeels gerespecteerd; alleen de banken zijn vervangen door eenvoudige losse banken en stoelen. In 2007 is de kerk min of meer gesloten voor de eredienst, al worden er een paar keer per jaar nog diensten gehouden. De Stichting Fryske Fermanje kreeg de opdracht van de doopsgezinde gemeente Mid-Fryslân om de gebouwen in Akkrum, Aldeboarn, Terherne

en Poppenwier te blijven beheren. In de aan de achterzijde aangebouwde kosterwoning/consistorie zijn voorzieningen van keuken en toilet en in de voorkerk is een nieuw toilet gekomen. De kerk wordt gebruikt voor repetities en uitvoeringen van het korps en het koor en zo nu en dan zijn er concerten en tentoonstellingen.

Allingawier

Voormalig gereformeerde kerk

Ongenummerd

Huidige bestemming: balie Aldfaers Erfroute, kunstenaarsatelier

Het voormalige gereformeerde kerkje is in 1971 buiten liturgisch gebruik geraakt en in dat jaar als expositiekerk en baliekerk voor de Aldfaers Erfroute in gebruik gekomen. Voor de baliefunctie is er aan de voorzijde een houten portaal toegevoegd, waarin ook toiletten zijn aangebracht. In het kerkzaaltje, lang als expositieruimte in gebruik en nu atelierruimte van een kunstenaress die er ook schilderlessen verzorgt, is de oorspronkelijke inventaris verwijderd. De kraak, waarvan de balustrade expressief

in imitatiemarmers is geschilderd, wordt als verdieping voor opslag gebruikt. Eronder zijn met glaspuien kantoorruimten gemaakt.

www.aldfaerserf.nl

Allingawier

Voormalig hervormde kerk

Kerkbuurt 21

Huidige bestemming: tentoonstelling Aldfaers Erfroute

De kerk is, nadat zij in 1978 was gerestaureerd, in 1984 buiten liturgisch gebruik geraakt. Twee jaar later is het gebouw overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken, die het is gaan verhuren aan de Stichting Aldfaers Erfroute. Bij de restauratie is centrale verwarming aangebracht en in de voorkerk een toilet. Bovendien zijn in de voorkerk een uurwerk, afkomstig uit Exmorra en een altaarsteen geplaatst. Bij de restauratie zijn kerk en inventaris gerespecteerd. Enkele schilderijen van N. Huppes zijn tegen de noordwand geplaatst. In de kerk wordt voor de bezoekers van de Aldfaers Erfroute een klankbeeld vertoond.

www.aldefrysketsjerk.nl

Appelscha

Voormalig hervormde kerk

Westeres 50

Huidige bestemming: woning en meubelatelier

De in 1903 gebouwde zaalkerk is, nadat er al nauwelijks erediensten meer werden gehouden, in 2000 verkocht aan een particulier die er naar ontwerp van architectenbureau Kouwen uit Tolbert een woning met atelier inrichtte. Het kerkhof met klokkenstoel en baarhuis zijn niet in de privatisering betrokken. Al het kerkmeubilair is uit de kerk verwijderd; er resteren nog enkele banken en stoelen. De preekstoel is verhuisd naar een kerk in Oosterwolde. Er zijn twee tussenvloeren aangebracht om op de verdiepingen met nieuwe wanden een woning te maken. Op de begane grond zijn een hal, een bijkeuken en een ruim atelier en werkplaats gekomen. De trap naar

de verdwenen orgelgalerij is hergebruikt om boven te komen. Aan de westzijde ligt het hoofdvertrek met open keuken onder het gehandhaafde houten gewelf. De overige ruimte kreeg nog een tweede tussenvloer waar - na verwijdering van het gewelf - in de kap nog enkele ruimten zijn. De ingrepen in het casco zijn aan de noordzijde - onzichtbaar vanaf de weg - gedaan met een deels beweegbaar venster met uitwendig een stalen balkon, twee dakvensters en een viertal rookgasafvoerpijpjes. Inwendig is weinig meer van de oorspronkelijke kerkfunctie en -ruimte te beleven, op het houten gewelf in het hoofdvertrek na.

Augsbuurt

Voormalig hervormde kerk

Lutjewoude 5

Huidige bestemming: verhuur en trouw- en rouwdiensten

Nadat de kerk buiten liturgisch gebruik was geraakt, is de kerk overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken, als eerste kerk van de stichting. Het gebouw is in 1976 gerestaureerd onder leiding van Van Manen en Zwart architecten uit Drachten en kreeg het gelijktijdig centrale verwarming en een toilet. De kerk beschikt niet over een keuken. De meeste kerkbanken zijn verwijderd; alleen tegen de westelijke wand staan nog twee paar banken. Aan de noordoostzijde is een vluchtdeur aangebracht. De kerk is vele jaren lang in gebruik geweest van de muziekschool

'De Wâldsang' uit Buitenpost, maar als dislocatie is het contract onlangs beëindigd. Wel is het orgel van de school nog aanwezig. In 1990 zijn in de koorvensters glasappliqués geplaatst van de Groninger kunstenaar Janhendrik Ramaker. De plaatselijke commissie verhuurt de kerk voor allerlei doeleinden en zorgt dat de kerk voor trouw- en rouwdiensten en kerkdiensten beschikbaar blijft. Verder worden er concerten georganiseerd.

www.aldefrysketsjerk.nl

Baard

Voormalig doopsgezinde kerk

Harmen Sytstrastrjitte 25

Huidige bestemming: woning

De kerk is in 1998 buiten liturgisch gebruik geraakt. Enkele jaren later hebben particulieren haar gekocht om er een woonhuis van te maken. Het voorterrein van de achteruit gerooide kerk is met buxushaagjes tot een formele tuin getransformeerd. Het uiterlijk van het kerkgebouw is geheel gerespecteerd. Binnen is naar ideeën van de eigenaars, begeleid door architect Syb Eldering uit Wiuwert, de kerkzaal als woonruimte grotendeels intact gebleven. Tegen de achterwand is de preekstoel gehandhaafd en daarnaast is een trap gemaakt om de slaapkamers op de

verdieping van de voormalige consistorie te bereiken. De nieuwe tegelvloer kreeg vloerverwarming en de vensters kregen met respect voor de tracering thermopaneglas. De secundaire woonfuncties zijn voornamelijk in de aan de achterzijde aangebouwde consistorie opgelost met beneden een woonkeuken en op de verdieping en de kap baden slaapkamers. Later is ook de orgelkraak dichtgezet en verbouwd tot grote slaapkamer met badkamer. Het orgelfront is als herinnering in het schip gehandhaafd.

Balk

Voormalig gereformeerde kerk

Gaaikestraat 3

Huidige bestemming: bar-dancing

De kerk, waarschijnlijk al eerder gebouwd, kreeg door een verbouwing in 1919-1920 haar huidige vorm. Nadat in 1977 een nieuwe gereformeerde kerk in Balk was gebouwd, raakte het gebouw in onbruik. Het heeft tot 1980 leeg gestaan, waarna de nieuwe eigenaar het inrichtte en uitbaatte als bar-dancing De String. De huidige eigenaar zet dit sinds 2007 voort onder de naam Impuls. In de grote rondboogvensters in de voorgevel zijn engelen gescreend. De kerkzaal is onder het gedrukte houten tongewelf nog te ervaren. Tegen de noordwand zit het orgel nog op de oorspronkelijke plaats. De vloeren zijn gewijzigd en aan de

noordzijde is een podiumverhoging aangebracht. Aan de oostzijde is een preekstoel – niet de originele – geplaatst als plek voor de diskjockey. In de zuidoosthoek is een bar geplaatst. De kerkvensters zijn verkleind en kregen spitsboogvormen. Op vele plekken zijn rooms-katholieke religieus geplaatst. De kraak aan de zuidzijde is vergroot en dichtgezet met een glazen pui. Daaronder bevinden zich de ontvangst en garderobe.

www.bardancingimpuls.nl

Beetsterzwaag

Voormalig gereformeerde kerk

Kerkepad Oost 17

Huidige bestemming: fietswinkel

Nadat een nieuwe gereformeerde kerk in gebruik kon worden genomen, is de kleine kerk in 1966 verkocht. Er is toen een winkel ingekomen, een functie die het gebouw heeft behouden. Al jaren is er een fietswinkel in gevestigd. Er zijn allerlei aanpassingen en uitbreidingen van en aan het kerkgebouw gekomen, zoals aan het front en aan de oostelijke zijkant een soort glazen zijbeuk als etalage. Alle oorspronkelijke kerkvensters zijn dichtgezet. Toch is het oorspronkelijke kerkgebouw nog te herkennen, mede door de gehandhaafde dakruiter aan de frontzijde.

Binnen is alles verbouwd en is over de totale ruimte een tussenvloer aangebracht, waardoor er inwendig niets meer herinnert aan de kerkfunctie.

www.best2wielers.nl

Blesdijke

Voormalig hervormde kerk

Markeweg 89

Huidige bestemming: culturele gebeurtenissen, bijzondere diensten

De in 1843 gebouwde en in 1934 verbouwde kerk is in 2000 buiten gebruik geraakt. In 2008 is de Stichting 'Et Kaarkien Blesdieke' opgericht met als doel de kerk in stand te houden, beschikbaar te stellen voor trouw- en rouwdiensten en voor culturele gebeurtenissen zoals concerten en tentoonstellingen. Veel dorpsbewoners, reformatorisch of rooms-katholiek, participeren in de stichting. De kerkzaal is met de inventaris nog geheel intact. In de voorkerk zijn om de waarde als accommodatie te versterken een keuken en twee toiletten aangebracht. Bovendien kreeg de kerk een nieuwe centrale

verwarming. Het voorterrein, een grasvlakte met zandpad, is ingericht tot ruime geplaveide parkeerplaats met klinkerpaden.

www.blesdijke.com

Blessum

Voormalig hervormde Mariakerk

Buorren 2

Huidige bestemming: dorpshuis, culturele gebeurtenissen

De Mariakerk is in 1975 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken, die de kerk van 1977 tot 1978 heeft laten restaureren onder leiding van Van Manen en Zwart architecten uit Drachten. Bij deze restauratie zijn in de voorkerk als voorzieningen een keuken en een toilet aangebracht. Bovendien kreeg de kerk centrale verwarming. In de torenruimte zijn archeologische en historische vondsten in een vitrinekast geplaatst. De restauratie van het orgel vond plaats van 1994-1997. De kerk functioneert min of meer als dorpshuis met allerlei activiteiten voor jong en oud, vooral op hoogtijdagen. Er wordt vergaderd en

het is repetitieruimte voor het koor. Af en toe worden culturele gebeurtenissen georganiseerd. De hele dorpsgemeenschap zorgt ervoor dat kerk en kerkhof netjes blijven.

www.aldefrysketsjerken.nl

Boazum

Voormalig rechtzinnig hervormde evangelisatie

Waltawei 17

Huidige bestemming: woning

De evangelisatiekapel van de rechtzinnig hervormden, in 1906 gesticht, is in 1971 buiten liturgisch gebruik geraakt en aanvankelijk gebruikt voor opslag van landbouwwerktuigen. Toen is ook alle inventaris verwijderd. In 2001 is het gebouw door particulieren gekocht en verbouwd tot woning. Voor een slaapverdieping zijn in twee gedeelten tussenvloeren aangebracht met een vide met trap er tussen in. Op het achterschild kwam een grote dakkapel. In 2008 vond naar eigen ontwerp en uitgevoerd door bouwbedrijf J&R Bouw uit Sint-Jacobiparochie aan de

achterzijde een ingrijpende uitbreiding plaats, waarbij boven de al in 2001 gevormde parkeerkelder een grote blokvormige, met zink beklede, met het kerkgebouw contrasterende serre met een balkon is toegevoegd. Binnen is niets meer van de vroegere kerkelijke functie herkenbaar; het exterieur is grotendeels gerespecteerd op het balkon aan de voor- en de serre aan de achterzijde na.

Boelenslaan

Voormalig hervormde kerk

Boelenswei 86

Huidige bestemming: aula

De kerk is in 1980 buiten gebruik gesteld en het gebouw is daarna overgenomen door de Begraafenisvereniging De Laatste Eer Houtgehage en Boelenslaan, die het gebouw gebruikt als aula. De kerk aula staat dan ook op het ruime kerkhof van Boelenslaan. Het buurdorp Houtgehage bezit geen kerkhof of begraafplaats. Het exterieur is ongewijzigd gebleven en opgeknapt. De ramen zijn onlangs door nieuwe exemplaren in historische vormen vervangen. Het interieur van de kerkzaal is gestript en onder de kap is een

systemplafond gehangen. Onder de gehandhaafde ruime kraak, die ooit ruimte bood aan de lagere school, is de voorkerk opnieuw ingedeeld voor toiletten en vertrekken voor bijeenkomsten.

www.delaatsteerboelenslaan.nl

Boer

Voormalig hervormde kerk

Oude Weg 1

Huidige bestemming: verhuur, culturele gebeurtenissen

De kerk is in 1975 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken en werd, nadat het gebouw al bijna tot ruïne was vervallen, in 2008 gerestaureerd onder leiding van R. Wielinga uit Heerenveen. Het kreeg zijn bepleistering geheel terug en die heeft toen een rode kleur gekregen. Er is niets gewijzigd aan het casco. In het interieur zijn in de voorkerk voorzieningen van keuken en toilet aangebracht en de kerk kreeg centrale verwarming. In het schip waren de meeste kerkbanken al verwijderd.

De bestaande baken zijn gehandhaafd en er zijn stoelen bijgeplaatst, waarmee het multifunctionele gebruik wordt bevorderd. Het liturgisch centrum van dooptuin en preekstoel is gerespecteerd. De lambrisering is in roze imitatie marmer uitgevoerd. De plaatselijke commissie verhuurt de kerk voor (familie)bijeenkomsten en organiseert zo nu en dan culturele gebeurtenissen.

www.aldefrysketsjerk.nl

Boksum

Voormalig gereformeerde kerk

Oedsmawei 17

Huidige bestemming: woning en LOFT congrescentrum

De in 1909 gebouwde kerk is nogal eens gewijzigd. Allereerst is omstreeks 1930 het zogenoemde lokaal achter tegen de kerkzaal gebouwd. In de jaren-1950 en -1960 kwam aan de voorzijde een portaal, de vensters zijn vernieuwd, het plafond kreeg schrootjes en er kwam een vierkante preekstoel. In 2004 raakte de kerk haar liturgische functie kwijt. Het orgel en de preekstoel zijn weggenomen. Het gebouw is gekocht door particulieren die er in het lokaal een woning onderbrachten. Aan deze achterzijde zijn dakvensters aangebracht. Het kerkschip waarin nog een aantal kerkbanken is gebleven, is ingericht tot ruimte voor trainingen, congressen, presentaties, vergaderingen en dergelijke. De ruimte onder de kraak is op de begane grond

afgesloten en daar zijn een keuken en toiletten gekomen. In de toiletruimte is in de nieuwe afwerking een 'venster' uitgespaard, dat de oorspronkelijke, veelkleurige sjabloneering laat zien. Op de kraak is een ruime bijeenkomstruimte die in open verbinding met de kerkzaal is gebleven. Het kerkschip is aan de andere zijde met een wand dichtgezet om een overgangszone tot de woning te maken. Beneden is in de wand een deurenpuil aangebracht, hoger zitten vensters die als projectieschermen kunnen worden gebruikt. De verbouwingen, die in 2007 werden afgerond zijn uitgevoerd door bouwbedrijf Julianus uit Marsum.

www.loftboksum.nl

Boksum

Voormalig hervormde Sint-Margrytkerk

Sint Margrietwei 1

Huidige bestemming: culturele gebeurtenissen

De Sint-Margrytkerk is in 1979 door de Stichting Alde Fryske Tsjerken overgenomen. Een overtuigende en toch ingetogen restauratie van toren en kerk zijn in 1997 en 2003 onder leiding van Kijlstra en Brouwer uit Beetsterzwaag voltooid. Het orgel is begin 2012 nog in restauratie. Tijdens de kerkrestauratie is in de voorkerk een geheel glazen tocht-pui geplaatst. Daarachter zijn in zijruimten een keuken en een toilet geplaatst. De gehele voorkerk en bijruimten zijn in een lindehoutimitatie geschilderd. Het overige van de kerk is geheel gerespecteerd. Tijdens de restauratie is een gave sarcofaag gevonden die in de

voorkerk in de grond is herplaatst met een glazen plaat. Daarboven is een plaat van roze zandsteen tegen de wand gemonteerd, waarschijnlijk een altaarsteen. De kerk leent zich goed voor culturele gebeurtenissen, vooral concerten.

www.aldefrysketsjerken.nl

Bolsward

Voormalig hervormde Broerekerk

Broereplein 10

Huidige bestemming: culturele gebeurtenissen

De Broerekerk, in 1980 door brand getroffen, verloor toen de kappen en de gehele inventaris. In 1986 is alle muurwerk en de zuilen – alle baksteenwerk – geconsolideerd. Vrij spoedig ontstonden plannen om de totaal lege kerk wel weer van een kap te voorzien. De plannen van Jelle de Jong Architecten uit Lemmer zijn in 2006 uitgevoerd. Het resultaat is een glazen gewelf in het oorspronkelijke formaat. Daardoor zijn de gebruiksmogelijkheden voor culturele gebeurtenissen vergroot.

Deze zijn overigens enigszins beperkt door het ontbreken van verwarming en het ontbreken van keuken- en toiletvoorzieningen. Deze moeten gezocht worden bij een van de aanpalende gebouwen.

Bolsward

Voormalig rooms-katholieke Martinuskerk

Grote Dijklakker 41

Huidige bestemming: repetitieruimte van korps Oranje

De in 1839 door Theo Molkenboer in Willem II-gotiek ontworpen en in 1908 nog eens vergrote kerk is als parochiekerk in 1934 buiten gebruik geraakt. Zij is daarna tientallen jaren in gebruik geweest als kapel bij het internaat van de rooms-katholieke Sint-Martinus hbs. In de jaren-1950 is het koor weggebroken en een rechte sluiting aangebracht. Het exterieur is toen gestukadoord. In het kerkschip is een tussenvloer gelegd met beneden een gemeenschapsruimte voor het internaat, waarvoor aan de zuidzijde in elk travee grote glaspuien zijn gebroken. Boven bleef een kapel met de oorspronke-

lijke spitsboogvensters en overwelling. Na het opheffen van dit internaat is het kerkelijke inventaris verwijderd; het orgel ging naar de Franciscuskerk. De kerk is eerst gebruikt als kantoor van Koopmans machinefabriek en is in 1986 in gebruik genomen door de christelijke muziekvereniging Oranje in Bolsward. Zonder noemenswaardige wijzigingen – de dakbedekking is wel vernieuwd – is de benedenruimte sindsdien voor repetities van het korps en de kapelruimte als oefenruimte voor majorettes in gebruik.

www.oranjebolsward.nl

Bornwird

Voormalig hervormde Mariakerk

Tsjerkepaed 1

Huidige bestemming: trouwlocatie, verhuur voor concerten en dergelijke

De uit de vroege 13de eeuw daterende kerk is, nadat zij voor de eredienst buiten gebruik raakte, in 1979 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. In 1987 is het gebouw gerestaureerd onder leiding van Dubbeling en Partners uit Groningen, waarbij de cultuurhistorische kwaliteiten zijn gerespecteerd. In de voorkerk, onder de orgelloze kraak zijn een keuken en toilet aangebracht en een goederenlift, in verband met de archiefruimte op de kraak. Er is alleen verwarming met blowers. De kerk is te huur voor gezelschappen tot maximaal vijftig personen.

Er kunnen concerten, vergaderingen en recepties worden gehouden en de kerk is een officiële trouwlocatie.

www.aldefrysketsjerk.nl

Britsum

Voormalig gereformeerde kerk

Lieuwe Jellingastrjitte 27

Huidige bestemming: opslag en werkplaats

De Afscheidingskerk is in 1859 gebouwd met een T-vormige plattegrond, veel later, vermoedelijk in de jaren-1950 is er nog een portaal voor gebouwd. Nadat in 1968 een nieuwe gereformeerde kerk was gebouwd, werd de oude afgestoten. Het orgel werd meegenomen. Het kerkgebouw is aanvankelijk in gebruik genomen door een in de buurt wonende boer, die er een stal inrichtte. Omstreeks 1985 kocht de firma Haijma, fietsen en witgoed, uit Stiens het bouwwerk om het te gebruiken voor opslag en als werkplaats. Ook de achterliggende consistorie heeft deze

functie gekregen. De kerkruijme is nog te herkennen aan de ruimte, het houten tongewelf en de vensters in de front- en in de noordgevel. De vensters aan de zuidzijde zijn na veelvuldig vandalisme in 2001 dichtgemetseld.

Britsum

Voormalig hervormde Johanneskerk

Greate Buorren 1

Huidige bestemming: erediensten, concerten, toerisme

De middeleeuwse kerk, vermoedelijk van kort voor 1200 is in 1875 geheel ommetseld. Nadat de kerk in 1980 buiten liturgisch gebruik was geraakt heeft de Stichting Alde Fryske Tsjerken het gebouw overgenomen. De ingrijpende restauratie in fasen onder leiding van Kijlstra en Brouwer uit Beetsterzwaag is in 1999 voltooid. Al in de jaren-1980 kwamen in het koor en op de ribben, gordelen en scheibogen fragmenten van kleurige schilderijen tevoorschijn. De schilderijen met taferelen uit het Oude en Nieuwe Testament en de decoraties zijn zorgvuldig in het licht gebracht. Om deze kunstschat voor verval te behoeden is besloten geen verwarming aan te brengen.

Het beperkt de gebruiksmogelijkheden van het kerkgebouw, vooral in de winterperiode. Wel is onder de trap een toilet aangebracht en is in het noordelijke part van het gereduceerde westwerk een keuken geplaatst. In de ruime voorkerk is bovendien een glazen tocht pui gekomen. In de kerk is nagenoeg het hele monumentale inventaris gerespecteerd, met uitzondering van de kerkbankenblokken die door stoelen zijn vervangen. De kerk ontvangt juist vanwege de schilderijen in de zomer veel bezoek; er worden nog erediensten gehouden en zo nu en dan concerten georganiseerd.

www.aldefrysketsjerk.nl

Britswert

Voormalig hervormde Joriskerk

Terp 2

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, culturele gebeurtenissen

De kerk uit de 12de eeuw is, nadat zij onttrokken is aan de eredienst, in 1975 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken en is in dit jaar ook gerestaureerd onder leiding van Van Manen en Zwart architecten uit Drachten. De preekstoel tegen de koorsluiting heeft geen dooptuin meer. De kerkbanken zijn grotendeels verwijderd en vervangen door stoelen. Alleen aan de zuidzijde is onder de orgelkraak en tegen de pei een aantal banken gehandhaafd. Aan de noordzijde is onder en voor de kraak een bar getimmerd. Aan weerszijden zijn in het schip lichtrails met spots aangebracht voor het aanlichten van tentoonstellingen op voorzetwanden. De keuken is in de toren-

ruimte aangebracht en in de voorkerk is ruimte geschapen voor een toilet. De toren is (januari 2012) in restauratie. De kerk is beschikbaar voor trouw- en rouwdiensten en er worden tentoonstellingen en concerten georganiseerd. Het gebouw wordt thans gehuurd door Station Fryslân, een forum dat aandacht besteedt aan de ambities in en van de provincie Fryslân op terreinen als landschap, landbouw, duurzaamheid, maar ook plannen bespreekt om in 2018 Fryslân tot Culturele Hoofdstad van Europa te maken.

www.aldefrysketsjerk.nl

Burgum

Voormalig rechtzinnige evangelisatie

Molenweg 7

Huidige bestemming: muziekstudio

De kapel van de rechtzinnig hervormde evangelisatie is in 1905 gebouwd en aan de achterzijde in 1928 aanzienlijk uitgebreid. In 1957 is het gebouw buiten gebruik geraakt en omstreeks 1970 trok er een plaatwerkerij met autowerkplaats in. Aan de voorzijde kwamen twee grote houten schuifdeuren en de restanten van de vensters zijn dichtgezet. De hele inventaris was toen al verwijderd; het orgel ging naar Achterveld op de Veluwe. Sinds 1993 dient het vrij afgelegen gebouw als muziekstudio, waartoe in iets meer dan de helft van de kerkzaal een

geïsoleerd element is ingebouwd, waarbij met inwendige vensters wel de daglichttoetreding is gehandhaafd. In de bijgebouwen kwamen de voorzieningen. Het voorste gedeelte van de kerkzaal, in de voorgevel voorzien van overheaddeuren, werd opslag. Daar is het oorspronkelijke gedrukte houten tongewelf met trekstangen nog zichtbaar.

www.apresmidi.nl

Burgwerd

Voormalig rooms-katholieke Johanneskapel

Kapelstrjitte 2

Huidige bestemming: woning

Nadat de kapel in 2000 buiten liturgisch gebruik was geraakt is zij gekocht door particulieren die er een woning van maakten. Het orgel, het altaar en de luidklok waren al verwijderd. Het ruime terrein is als tuin ingericht en er is een carport bij gebouwd. Het kerkschip is als woonkamer ingericht. Daartoe is aan de westzijde een brede glaspui ingebroken. De noordzijde van het schip is voor een deel voorzien van een tussenvloer op de oorspronkelijke gebintconstructie voor een slaapverdieping met gesloten wanden. In de kap zijn dakvensters aangebracht. Aan de

koorzijde is met een tussenvloer een open slaapverdieping gemaakt, waardoor aan die zijde de oorspronkelijke ruimte is te ervaren. Daaronder is de kooruimte met zuilen en muurdammen die tot badkamer is ingericht. Aan de ene zijde is de biechtstoel als dubbele kast gebleven en aan de andere zijde ligt de sacristie met oorspronkelijke kast voor de paramenten. Aan de noordzijde is de voorkerk/hal deels ingericht tot slaapkamer.

Cornwerd

Voormalig hervormde kerk

Dorpsweg 5

Huidige bestemming: culturele gebeurtenissen

Nadat al veel eerder het casco van de kerk in fasen (zoals fundering in 1980 en dak in 2000) is gerestaureerd onder leiding van Architectenbureau Kijlstra Brouwer uit Beetsterzwaag, verkeert de restauratie van het inwendige in een finale fase (januari 2012). Bij deze restauratie is de inventaris volstrekt gerespecteerd. De nieuwe centrale verwarming is goed in de lambrisering weggewerkt. In de voorkerk zijn voorzieningen aangebracht, een ruim toilet en een open keuken van moderne snit. Bovendien is tussen de torenruimte (waar een retabelreliëf van natuursteen zal worden herplaatst) en de voorkerk een

glazen tocht-pui met dubbele deur aangebracht. Er worden geen diensten meer gehouden met uitzondering van Kerstmis. Voor nieuwe activiteiten, zoals concerten en andere culturele gebeurtenissen, is het podium in de koorruimte iets verder verhoogd.

Damwâld

Benedictuskerk, protestantse kerk

Doniaweg 76

Huidige bestemming: kerkdiensten, sporadisch culturele gebeurtenissen

Het gebouw van de oorspronkelijk 12de-eeuwse en in 1956 gerestaureerde Benedictuskerk is in een plaatselijke stichting ondergebracht die zorgt voor het beheer. De kerk wordt nog steeds voornamelijk voor de eredienst en voor speciale diensten gebruikt. De kerk is dan ook nog geheel hierop gericht. De hele inventaris is nog compleet. Sporadisch zijn er culturele gebeurtenissen, zoals een concert van een koor. In de voorkerk onder de orgelkraak is ruimte voor een consistoriekamer, maar er zijn geen voorzieningen van keuken of toilet.

Wel wordt de kerk verwarmd door een dubbele gaskachel.

www.benedictuskerk.nl

De Hoeve

Voormalig hervormde kerk

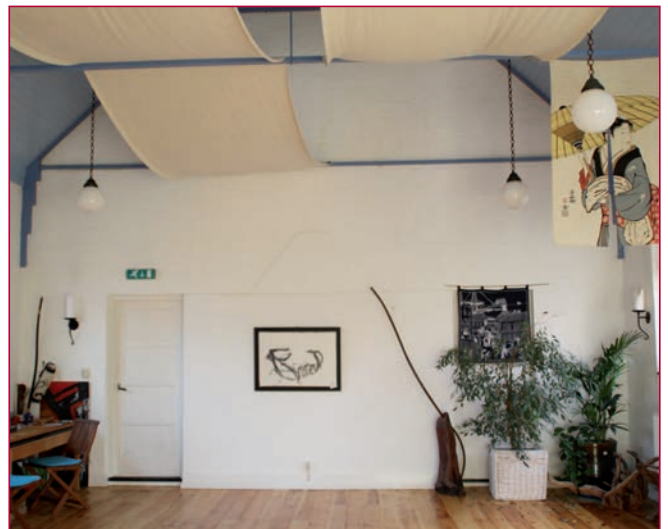
Jokweg 11

Huidige bestemming: atelier kunstschilder

Het in 1921 gebouwde zaalkerkje is tot 2004 als kerk in gebruik gebleven; de laatste paar jaar vonden er nog sporadisch kerkdiensten plaats. Het wordt verhuurd aan Martin de Jong die het als atelier en ruimte voor schilderlessen gebruikt. Het casco is ongemoeid gelaten, ook de dakruiter met kleine luidklok is nog intact. Binnen zijn in de voorkerk een keuken en toilet aangebracht. De kerkzaal is grotendeels oorspronkelijk; alleen tegen de sluitwand van het koor is over de volle breedte een kastenwand met deuren aangebracht. Van een kerkelijke inventaris is geen sprake meer. De preekstoel –

een eenvoudige verplaatsbare lezenaar - en banken zijn afgevoerd; een orgel heeft de kerk niet bezeten.

www.ateliermartindejong.com

De Knipe

Voormalig gereformeerde kerk

Meyerweg 73

Huidige bestemming: woning

Eind 1999 hebben de huidige bewoners de in 1912 gebouwde kerk gekocht en in februari 2000 is er nog een laatste kerkdienst gehouden. De inbouw van de woning is geheel uitgevoerd naar ideeën van de kopers. De kosterij is meteen doorverkocht en de tussenbouwsels van consistorie en zalen, gebouwd in verschillende perioden, zijn gesloopt. Achter, aan de oostzijde, is een nieuwe aanbouw gerealiseerd. Dak en muurwerk zijn gerestaureerd. In het oostelijke dakschild zijn vijf dakvensters aangebracht. In de voorgevel is de rondboogingang gereconstrueerd en voorzien van een nieuwe luifel. Daar zijn twee kleine rondboogvensters toegevoegd en het ronde

geveltopvenster is gereconstrueerd. De ijzeren ramen zijn vervangen door houten exemplaren. In de achtergevel zijn twee rondboogdeuren bij een balkon gemaakt. Binnen is de vloer van de begane grond verhoogd en zijn met wanden en twee complete tussenvloeren vertrekken gevormd. Van de inventaris is op één kerkbank na niets gebleven. De kerkbanken zijn naar de kerk van Tjalleberd gebracht en het orgel verhuisde naar Schwerin in Duitsland. De kerkruimte is niet meer te ervaren. Bij het graven van een grote kelder is een oude, met tegels beklede kelder ontdekt. Deze is als historisch spoor van een vroegere bierbrouwerij gerespecteerd.

Dokkum

Voormalig gereformeerde Oosterkerk

Oostersingel 2

Huidige bestemming: zorgappartementen

In 1925 heeft Ane Nauta twee gereformeerde kerken in Dokkum ontworpen: de inmiddels gesloopte Noorderkerk en de Oosterkerk aan de Oostersingel. Ook voor deze laatste hebben sloopplannen bestaan om de vrijgekomen ruimte als parkeerplein in te richten. Een ontwikkelaar/bouwbedrijf uit Dokkum heeft door Adema Architecten uit Dokkum een plan laten maken tot herinrichting tot 24 zorgappartementen voor de J.P. van den Bent Stichting. Daarbij zijn ook een oude kosterwoning en de oude lagere school aan De Dam betrokken. In de kerk zelf zijn in vier lagen elf appartementen en enkele gezamenlijke verblijfsruimten ondergebracht. De bijgebouwen tussen

kerk en school zijn gesloopt om ruimte en licht te scheppen. Het hoofdvolume van de kerk is uit respect voor het historische stadsweefsel gehandhaafd, net als de woning en de voormalige school. De later toegevoegde portiek is verwijderd en er zijn nieuwe ingangspartijen gekomen. De glas-in-lood vensters zijn verwijderd en opgeslagen, evenals het orgel. Er zijn in het bestaande vensterritme nogal wat lichtopeningen toegevoegd. Het interieur is helemaal volgebouwd voor de nieuwe functie; de vroegere liturgische functie is nergens meer te ervaren. De verbouw is per 2 april 2012 opgeleverd en drie weken later zijn de eerste bewoners erin betrokken. www.jpvandebent.nl

Drachtstercompagnie

Voormalig particuliere evangelisatie

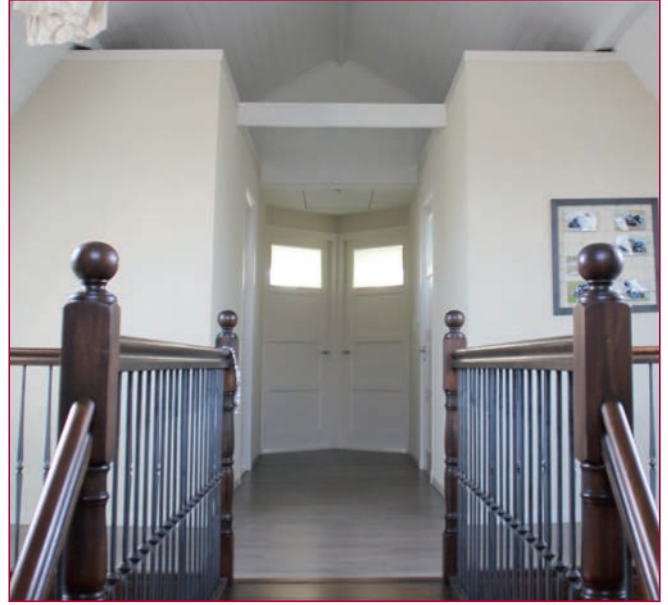
Folgersterloane 74

Huidige bestemming: acupunctuur- en yogacentrum

De kapel van particuliere vrije evangelische broedergemeente 'Jezus Leeft' is in 1928 tot stand gekomen samen met een pastorie links en twee woningen rechts. In 1934 is achter de kapel een kerkhof met baarhuis aangelegd. De kapel is vanaf 1998 tijdelijk buiten gebruik geweest en werd in 2006 definitief onttrokken aan de eredienst. Daarna is het gebouw in gebruik genomen door een acupunctuurpraktijk en yogacentrum. Daarnaast worden workshops met oosterse muziekinstrumenten gehou-

den. De kerk is goeddeels intact gebleven. In de voorkerk zijn voorzieningen van behandelkamer en toiletten gekomen en in de iets kleinere, aan de achterzijde gebouwde consistorie kwamen behandelkamers. De kerkzaal bleef in wezen, met dien verstande dat de kraak boven de voorkerk met een wand is dichtgezet tot een verdiepingsruimte.

www.acupunctuurpraktijk.info

Dronryp

Voormalig hervormde evangelisatie

Puoldyk 2

Huidige bestemming: woning

Omstreeks 1925 is het kerkje voor de hervormde evangelisatie Het Mosterdzaadje gebouwd en het is tot 1970 in functie gebleven. Het gebouw werd daarna aangepakt om vanaf 1972 te dienen als jeugdhonk Interije. Het kerkelijk meubilair is toen verwijderd en de meeste vensters zijn met geluidsisolatie dichtgezet. Wel bleef de kraak aan de frontzijde zitten. In 1999 is de bouwvallige dakruiter verwijderd. In 2002 is het jeugdhonk gesloten. Het uitgeleefde bouwwerk is in 2005 door een particulier gekocht en in overleg met architect Niek Adema uit Franeker verbouwd tot woonhuis, grotendeels in zelfwerkzaamheid. Over het grootste deel van het schip is een

tussenvloer aangebracht om een slaapverdieping mogelijk te maken. In de hal is het oorspronkelijke gewelf is te beleven. Hier zijn tussen de vernieuwde kraak en de verdieping een trap en een luchtbrug geplaatst. Beneden is een ruime woonkamer met open keuken ingericht. Aan de oostzijde zijn de vensters heropend en sommige zijn door verlaging van de onderdorpel vergroot. In de nevenruimte is met enige uitbreiding een tuinkamer gekomen. Van binnen is het gebouw volledig gewijzigd. Aan de buitenzijde oogt het nog oorspronkelijk. In 2011 is zelfs de dakruiter gereconstrueerd.

Easterein

Voormalig gereformeerde kerk

Wynserdyk 35

Huidige bestemming: woning, ruimte voor exposities en concerten

De in 1902 gebouwde kerk met een half ingebouwde toren is in 2000 door de gereformeerde kerk verkocht aan een particulier. Deze heeft de koorzijde met de achter aangebouwde, twee bouwlagen hoge consistorie laten verbouwen tot woning. In deze koorzijde is een blok-vormig volume van een enkele bouwlaag ingebouwd en tot vertrekken ingericht. Daarbij sneuvelde het liturgisch centrum met preekstoel. De tweede eigenaar heeft vanaf 2004 de verbouwing en inrichting voltooid. Het grootste deel van het kerkschip is ruimtelijk en qua inventaris ongemoeid gebleven. Deze ruimte is ingericht tot expo-

sitieruimte met een geregelde openstelling. Het orgel en de kerkbanken zijn nog aanwezig. Boven op het ingebouwde woonelement is een ruime kraak geschapen, die in gebruik is als atelier en studieruimte. Daarboven is het gewelf nog helemaal te ervaren. De consistorie met boven een overwelfde catechisatieruimte is tot woonvertrekken ingericht. Naast expositieruimte wordt de kerk ook geregeld gebruikt voor concerten en andere culturele gebeurtenissen. Het schip heeft zeventig zitplaatsen.

www.artenjoy.nl

Engwierum

Voormalig gereformeerde kerk

Dodingawei 4

Huidige bestemming: verhuur met catering

De zaalkerk is na de Doleantie in 1888 gebouwd is later enkele malen verbouwd. De voorgevel is met toevoeging van een portaal in de jaren-1950 vernieuwd. Na een fusieproces is in september 2004 in deze kerk de laatste dienst gehouden. Met de bijgebouwen is het geheel gekocht door een particulier. De bijgebouwen zijn terug verkocht aan het dorp om als dorps huis te dienen. De kerk is heringericht tot het af te huren restaurant De Vangpijp, dat een cateraar uit de omgeving beheert. Er is plaats voor negentig personen in de kerkzaal en nog voor dertig op de kraak. Aan het exterieur is nauwelijks iets gewijzigd.

Van binnen des te meer. De kraak is vergroot tot een ruim balkon en aan de andere zijde, waar het orgel is verwijderd, is een bar gekomen en op de orgelgalerij is een kantoor ingericht. De kerkbanken zijn verwerkt in het huidige meubilair en de bewaarde trek balken, die intussen door trekstangen waren vervangen, zijn verwerkt in een grote tafel. Van de inventaris resteert verder niets. Wel is de kerkruimte goed te beleven, temeer daar het gedrukte houten tongewelf weer is ontdaan van zachtboard.

www.jancooks4you.nl www.devangpijp.nl

Finkum

Voormalig hervormde Sint-Vituskerk

Holdingawei 51

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, ruimte voor concerten en exposities

De uit de eerste helft van de 13de eeuw daterende kerk is in 1962-1963 onder leiding van ir. J.J.M. Vegter uit Leeuwarden gerestaureerd. Pas later is er naast de opgang naar het orgel een toilet aangebracht en in de ruime voorkerk kwam een keukenblok. Het schip kreeg een nieuwe tegelvloer en een grote herenbank uit Hurdegaryp is toen tegenover de preekstoel geplaatst. De kerk wordt verwarmd door een grote oliekachel. Nadat de kerk haar liturgische functie verloor is zij in 1975 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De kerk wordt nog gebruikt voor trouw- en rouwdiensten. Zo

nu en dan treedt het dorpskoor er op en Jan Mostert is er een trouwe exposant. De kerk kan worden gehoord, zoals wel gebeurt door de Nieuw Apostolische Kerk.

www.aldefrysketsjerk.nl

Fochteloo

Voormalig hervormde evangelisatie

Zuideinde 34

Huidige bestemming: pelgrimskapel

Het rechtzinnige evangelisatielokaal is in 1918 of 1921 in gebruik genomen, nadat men eerst gekerkt had in het buiten gebruik gestelde zuivelfabriekje. Het is een eenvoudig zaaltje, ontworpen door M.O. Meek. Nadat de kerkgang sterk afnam, is de kapel gesloten en het gebouw overgenomen door de Stichting Pelgrims-Vrede-Kapel. Deze heeft er een ontvangstplek voor bezinning en ontmoeting van gemaakt, waar ook vredeswandelingen worden georganiseerd. Op de verplaatsing van de ingang van de voor- naar de linker zijgevel na,

is het casco niet veranderd. Het interieur is goeddeels vrijgemaakt van meubilair met uitzondering van preekstoel en lezenaar.

www.pelgrimsvredeskapel.nl

Foudgum

Voormalig hervormde kerk

Piet Paaltjenspad 1

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, culturele gebeurtenissen

De in 1977 gerestaureerde kerk is, nadat zij al jaren goeddeels was onttrokken aan de eredienst, in 2007 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Bij de restauratie zijn kerk en inventaris in oorspronkelijke vormen gerespecteerd. Recent zijn in de voorkerk onder de orgelkraak een keuken en een toilet aangebracht. De kerk wordt verwarmd door gasgevelkachels.

Er kunnen voor maximaal zeventig personen concerten worden gehouden.

De kerk wordt zo nu en dan voor de eredienst gebruikt en voor trouw- en rouwdiensten.

www.aldefrysketsjerk.nl

Gaast

Voormalig gereformeerde kerk

Zeedijk 5a

Huidige bestemming: woning en bed en brochje

Het gebouw dateert van 1870 en was toen school. Het heeft in 1902 de functie van gereformeerde kerk gekregen, een functie die het omstreeks 1990 verloor. Aanvankelijk in gebruik voor opslag en garage, kreeg het in 1998 een woon- en werkbestemming. De inventaris was toen al verdwenen; het orgel is naar Langezwaag gegaan. In het achterste gedeelte van het kerkschip is een verdieping aangebracht; het voorste deel met open keuken heeft nog de volledige hoogte. Het houten gewelf is gehandhaafd. Er zijn enkele dakvensters aangebracht en het ronde venster in de voorgeveltop is sterk vergroot. In 2009 is

de kerk verkocht aan andere particulieren die er in de nevenruimten een bed en brochje hebben ingericht. In het naastliggende voormalige woonhuis wordt door hen een lunch- en tapasrestaurant gedreven.

www.deiisfugel.nl

Gaastmeer

gereformeerd

Munkedyk 12

Huidige bestemming: opslag

De hoogst eenvoudige gereformeerde kerk is in 1888 gebouwd en in 1970 is het interieur nog eens gemoderniseerd. Nadat op 19 juni 1990 de laatste kerkdienst was gehouden, is de kerk op 13 december door een particulier gekocht. Het gebouw wordt gebruikt als werkplaats en opslagruimte. Het casco is grotendeels nog intact. De dakruiter aan de voorzijde is verwijderd en in de voorgevel is een grote schuurdeur aangebracht. In de geveltop zit een oorspronkelijk roosvenster en in de zijgevels en de koorsluiting zitten de oorspronkelijke rondboogvensters.

De ruimte van de kerkzaal is nog te beleven onder het in 1970 vernieuwde houten gewelf. Alle meubilair is verwijderd. De kraak en de kleine consistoriekamer zijn nog aanwezig, maar zijn wel gewijzigd.

Ginum

Voormalig hervormde kerk

Harstawei 7

Huidige bestemming: tentoonstellingen

Nadat de kerk aan de eredienst was onttrokken heeft de Stichting Alde Fryske Tsjerken haar overgenomen. Het gebouw is in de jaren 1977-1978 onder leiding van J.D. van der Molen uit Sneek gerestaureerd. Toen en in de daarop volgende jaren is de inventaris, zoals de kansel en de kerkbanken, verwijderd, om ruimte te scheppen en het schip te kunnen gebruiken als atelier en expositieruimte. Er is een vloer van natuurstenen tegels gelegd. Een klein deel van het houten tongewelf is weggenomen en verder is een plafond op de trek balken gelegd. Omstreeks 2004 is naar ontwerp van architect Rein Hofstra van gebogen

cortenstaal een sanitair meubel met toilet in de westzijde van de kerk geplaatst, waarachter een keukenvoorziening is verstopt. De kerk is lange tijd als kunstenaars-atelier gebruikt en is daar nog voor beschikbaar. Er worden tentoonstellingen georganiseerd.

www.aldefrysketsjerken.nl

Goingarijp

Voormalig hervormde kerk

It Hôf 5

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, toerisme

De torenloze kerk uit 1770 is vooral bekend door de zes gebrandschilderde ramen van Ype Staak uit de bouwtijd. Het gebouw is in 1978 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken; al eerder nam de stichting de verantwoordelijkheid voor de bijbehorende klokkenstoel. Door de kerkelijke streekgemeente wordt er voor trouw- en rouwdiensten nog gebruik van gemaakt. In het zomerseizoen is de kerk geliefd bij toeristen. De kerk is onder leiding van Kijlstra en Brouwer uit Beetsterzwaag gerestaureerd en op 2 november 2001 weer in gebruik genomen. Casco en inventaris zijn daarbij volledig

gerespecteerd. Er is centrale verwarming aangelegd en in de niet zeer ruime voorkerk is een toilet aangebracht.

www.aldefrysketsjerk.nl

Gorredijk

Voormalig gereformeerde kerk

Brouwerswal 40

Huidige bestemming: Chinees restaurant

In de achtertuin van de woning aan de kade die als pastorie in gebruik werd genomen is in 1914 de kerk gebouwd. Deze is in 1970 verlaten door de kerkelijke gemeente. In de pastorie en een tussenbouw is een Chinees restaurant gevestigd. De kerkruimte, al ontdaan van de volledige inventaris, is tot zaal voor gezelschappen verbouwd waar in een van de hoeken een bar is aangebracht. In deze ruimte is een tussenvloer met systeemplafond gelegd. Op de nieuwe verdieping, gebruikt als berging, is het houten gewelf nog geheel zichtbaar.

Hantumhuizen

Voormalig hervormde Sint-Annakerk

Wierumerwei 2

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, concerten

De meest complete romanogotische kerk van Friesland is al in 1939-1942 met veel idealistische interpretaties onder leiding van Andries Baart sr. gerestaureerd. De kerk is pas in 2007 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De kerk heeft geen toilet of keuken; wel is er centrale verwarming aangelegd. De kerk is nog in gebruik voor trouw- en rouwdiensten. De kerk is met haar bijzondere koepelgewelven bij uitnemendheid geschikt voor bijzondere concerten. Ze vinden wel eens plaats. Voor intensiever gebruik zijn betere voorzieningen gewenst.

www.aldefrysketsjerk.nl

Harlingen

Voormalig christelijk gereformeerde Ichthuskerk

Oosterparkweg 6

Huidige bestemming: kantoor

De in 1968 gebouwde Ichthuskerk is tot 2008 in haar oorspronkelijke functie in gebruik gebleven. De kerkgemeenschap is naar een andere kerk verhuisd. De kerk is verkocht en verbouwd tot kantoor van accountants en belastingadviseurs die de begane grond in gebruik hebben. Het zuidelijke gedeelte bevatte op de begane grond de bijruimten. De daar aanwezige verdiepingvloer is bij de recente verbouwing over de hele breedte van het schip doorgetrokken. De nieuw geschapen verdieping staat leeg en wacht op een huurder. Op het vergroten van sommige vensters en het toevoegen van enkele ven-

sters op de begane grond na, is aan het exterieur weinig gewijzigd. Het interieur is totaal veranderd.

Harlingen

Voormalig evangelisch lutherse kerk

Simon Stijlstraat 2

Huidige bestemming: winkel en appartementen

De evangelisch-lutherse kerk is in 1879 gebouwd in de zeldzame flamboyante Engelse neogotiek. In 1973 is de kerk buiten gebruik geraakt. Spoedig is het gebouw verbouwd tot een winkel op de begane grond en drie appartementen op twee verdiepingen. De begane grond, een relatief lage ruimte, is onder meer in gebruik geweest als schoenenwinkel en slijterij en thans als Booth's Boetiek, een tweedehands kledingwinkel van het Leger des Heils. De tussenverdieping is tot een ruim appartement ingericht. Daarvoor is aan de zuidzijde een

inpendig balkon aangebracht en zijn aan de straatzijde drie vensters tot kleine erkers gewijzigd, waarbij de bovenlichten met flamboyante traceringen zijn gehandhaafd. De hoogste verdieping in de kap is tot twee kleine appartementen ingericht, waarvoor in de kapschilden dakvensters zijn aangebracht. In deze appartementen zijn delen van het koefplafond en de gepleisterde ornamenten van de oorspronkelijke kerkzaal zichtbaar.

www.ldh-harlingen.nl

Heerenveen

Voormalig hervormde kerk

Nieuweschoot, Rotstergaastweg 43

Huidige bestemming: aula

Voor 1976 is de kerk buiten liturgisch gebruik geraakt. Het kerkje met kerkhof is daarna in gebruik gekomen als aula voor de grote begraafplaats van Heerenveen, waar in 1988 een crematorium bij werd gebouwd. Het casco van het laatmiddeleeuwse kerkje is gerespecteerd, maar aan de westzijde is het afgewolfde dakschild vervangen door een geveltop naar oude gegevens. De inventaris is geheel opgeschoond en de vloer vernieuwd. Er zijn stoelenvakken en een lezenaar geplaatst en de vensters zijn voorzien van glasappliqués ontworpen door Hank Niemeijer.

Hegebeintum

Voormalig hervormde kerk

Hege Tsjerkewei 2

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, toerisme

De kerk op de hoogste terp van Friesland is van 1962 tot 1965 onder leiding van ir. J.J.M. Vegter gerestaureerd, waarbij het casco en de bijzondere inventaris, als een mausoleum van de families van Harstastate, zijn gerespecteerd. Er zijn toen geen voorzieningen in aangebracht. Wel heeft de kerk verwarming van twee grote gaskachels. In 1982 heeft de Stichting Alde Fryske Tsjerken het gebouw overgenomen die het verhuurt aan de gemeentelijke Stichting Rekreaasje en Toerisme Ferwerderadiel. Deze organisatie heeft aan de voet van de terp het

goed geoutilleerde bezoekerscentrum gesticht. De kerk wordt - buiten intensief toeristisch bezoek - ook gebruikt voor trouw- en rouwdiensten, waarbij de voorzieningen van het tegenover de kerk staande Lokaal, het dorps-huis, dienstbaar zijn. Er worden bovendien door het Frysk Oekumenysk Wurkferbân Hegebeintum geregeld Friestalige diensten gehouden.

www.aldefrysketsjerken.nl

Hempens

Voormalig hervormde kerk

Skoalledyk 40

Huidige bestemming: trouwlocatie, culturele gebeurtenissen, kerkdiensten

De kerk is in 1988 gesloten voor de eredienst en werd toen overgenomen door de Stifting Freonen fan de Tsjerke Himpens-Tearns. In de voorkerk zijn voorzieningen van een keuken, een toilet en een centrale verwarming aangebracht. Een klein deel van de banken is gehandhaafd en gecombineerd met vermoedelijk delen van het dooptuinhek; de andere banken zijn vervangen door (klap) stoeltjes. Voor (burgerlijke) huwelijksplechtigheden bleef het gebouw beschikbaar en de stichting organiseert culturele gebeurtenissen, zoals concerten en tentoonstellingen. Omdat Hempens aan de noord- en oostzijde omringd is geraakt door de Leeuwarder nieuwbouwwijk Zuider-

buren, worden er tegenwoordig eens in de maand weer kerkdiensten gehouden.

Hijum

Voormalig hervormde Sint-Nicolaaskerk

Lege Hearewei 3

Huidige bestemming: toerisme

De in het tweede kwart van de 12de eeuw gebouwde kerk is nadat zij is onttrokken aan de eredienst in 1975 overgedragen aan de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Het gebouw is meteen onder leiding van Van Manen en Zwart architecten uit Drachten gerestaureerd, een werk dat in 1976 werd voltooid. Het exterieur en interieur zijn daarbij gerespecteerd. Er zijn geen voorzieningen van toilet en keuken, waardoor het meervoudig gebruik beperkt is. Wel is er centrale verwarming aangebracht, maar deze is thans (januari 2012) in het ongereede. De kerk wordt niettemin in

het toeristisch seizoen als een van de bekendste iconen van een Fries terpkerkje druk bezocht.

www.aldefrysketsjerken.nl

Hindeloopen

Voormalig doopsgezinde kerk

Tuinen 12

Huidige bestemming: opslagplaats, plannen voor kerkelijke en culturele gebeurtenissen

De in 1653 gebouwde tweebeukige kerk is in 1838 gehalveerd en de zuidwestelijke beuk is verlaagd en verbouwd tot een aangekapte, eenlaagse kosterswoning. De voorgevel is in 1931 in expressionistische stijl opgetrokken. Het gebouw is in 1978-'80 gerestaureerd en op de voorlaatste dag van 2003 is hier de laatste dienst gehouden. Het gebouw is gekocht door een particulier uit Hindeloopen die zich met zijn gezin in de kosterswoning is gaan vestigen en om mede historische redenen – leden uit zijn voorgelacht hebben aan de kerk, vooral aan het interieur, gewerkt –

het kerkgebouw in stand wil houden. De bankenblokken, kerkenraadbanken, preekstoel, kraak met kabinetorgeltje en andere inventarisstukken zijn allemaal nog aanwezig. Er wordt gewacht op medewerking van overheidsinstaties om een algehele restauratie te beginnen, waarbij kerk en inventaris zullen worden gerespecteerd. Tot die tijd wordt de ruimte gebruikt als opslagplaats. Daarna zal de kerk beschikbaar komen voor bijzondere kerkdiensten en culturele gebeurtenissen.

Hindeloopen

Voormalig gereformeerde kerk

Schoolstraat 8

Huidige bestemming: woning

De kerk dateert vermoedelijk uit de tweede helft van de 19de eeuw. In 1842 werd de oude kerk, gesticht door doopsgezinden, gekocht door de afgescheidenen. Het nieuwe of vernieuwde gebouw met mogelijk nog oudere kern is na de Doleantie door de gereformeerden in gebruik genomen. De laatste kerkdienst heeft in 1997 plaats gevonden. Het gebouw is door particulieren gekocht en verbouwd tot woning met galerie. Daarbij is het casco gerestaureerd, maar is de indeling sterk gewijzigd. Het achterste gedeelte van de kerk heeft de volledige ruimterwerking behouden. Daar zijn bij de trapopgang de panelen van de preekstoel hergebruikt. De trap leidt naar een

kleine kraak waar eens het orgel stond. Het instrument is verkocht aan de hervormde gemeente van Oude- en Nieuwehorne. In het voorste gedeelte van het kerkschip is een tussenvloer gelegd. Op de begane grond zijn aan weerszijden van een gang slaap- en badkamers aangebracht; op de verdieping is de ruime woonkamer, die met een deels verschuifbare tussenwand van de kerkruimte, de voormalige galerie, is afgegrensd. In de consistorie zijn de keukenkamer en nevenruimten ondergebracht. Nieuwe eigenaren, die de kerk sinds 2008 uitsluitend als woning gebruiken, hebben slechts kleine wijzigingen aangebracht.

Holwerd

Voormalig gereformeerde kerk

Elbasterwei 1

Huidige bestemming: leeg, wordt naar bestemming gezocht

De in 1931 naar ontwerp van P. Offringa gebouwde kerk heeft een opmerkelijke vlindervormige plattegrond. Aan de voorzijde staat een hoge, slanke toren in de oksel tussen de twee vleugels en aan de achterzijde is een ruime consistorie met kapverdieping aangebouwd. De kerk is enkele jaren geleden buiten gebruik gesteld. De gemeente van de PKN kan kerken in de oude Willibrorduskerk en in het kerkelijk gebouw It Sintrum naast deze Voormalig gereformeerde kerk. De eenvoudige preekstoel en het orgel

zijn nog aanwezig. In de zomer van 2011 zijn de kerkbanken verwijderd en verkocht aan geïnteresseerden. De kerk verkeert sindsdien in staat van ontmanteling. Hier blijkt dat de leegstand de kerk geen goed doet. De beschadigingen aan onder meer de glas-in-loodvensters nemen toe. Er wordt gezocht naar een nieuwe functie voor dit kerkgebouw.

Holwerd

Voormalig hervormde Sint-Willibrorduskerk

Kerkstraat 11

Huidige bestemming: kerkdiensten, culturele gebeurtenissen

De kerk, op een winkelhaakvormige plattegrond in de in Fryslân vrij zeldzame Lodewijk XVI-stijl met een aanzienlijk oudere toren met hoge spits, is in 1968 en in 2002 gerestaureerd, waarbij de cultuurhistorische kwaliteiten zijn gerespecteerd. Zij is in 2008 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De kerk bezit centrale verwarming en bij de restauratie van 2008 zijn zowel keuken als toiletten aangelegd in de voorkerk onder de kraak, waardoor een meervoudig gebruik mogelijk werd. In de kerk worden twaalf tot vijftien keer per jaar nog kerkdiensten gehouden en de kerk blijft beschikbaar

voor trouw- en rouwdiensten. De plaatselijke commissie organiseert bovendien culturele activiteiten zoals tentoonstellingen en concerten.

www.aldefrysketsjerk.nl

Hoornsterzwaag

Voormalig hervormde kerk

Schoterlandseweg 95

Huidige bestemming: atelier kunstschilder, culturele evenementen

De jaartalankers geven als bouwjaar van de torenloze kerk 1621 aan en het gebouw is in 1856 verbouwd. In de jaren-1980 is de kerk onttrokken aan de eredienst en door de kerkelijke gemeente in 1986 overgedragen aan de in het leven geroepen 'Stichting Kerkje 1621 Hoornsterzwaag'. Deze zorgt voor het beheer en het nodige onderhoud. De kerkbanken zijn verwijderd. Er zijn muurgaskachels geplaatst en in de voorkerk zijn voorzieningen van keuken en toilet aangebracht. De kraak is deels dichtgezet en deels in gebruik als slaappleats. De preek-

stoel in de koorsluiting in 1947 getimmerd in nieuw-zakelijke vormen. Tegenwoordig wordt het gebouw verhuurd als schildersatelier van Wijm Bos en er worden ongeveer drie keer per jaar culturele evenementen in gehouden. In 1978 is de betonnen klokkenstoel wegens betonrot afgebroken en de klok is overgebracht naar Mildam. De stichting heeft geijverd om een klokkenstoel terug te brengen, wat in 2007 is gelukt met een houten exemplaar. De oorspronkelijke klok kon worden teruggeplaatst.

Idsegahuizum

Voormalig hervormde kerk

Boppesteech 1

Huidige bestemming: dorpsactiviteiten

De kerk is in 1971 buiten liturgisch gebruik geraakt en is thans in beheer door de Stichting Skuster Tsjerke. Het casco is omstreeks 1987 geconsolideerd. In de kerkzaal zijn orgel en preekstoel gerespecteerd, maar de banken zijn vervangen door stoelen. De trapopgang naar het orgel is in de kerkzaal geplaatst om in de voorkerk ruimte te scheppen voor keuken en toilet. Er is centrale verwarming aangelegd. In het koor is een laag en verplaatsbaar podium geplaatst. Het multifunctionele gebruik van de kerk was geen succes en de kerk wordt nog steeds extensief gebruikt voor dorpsactiviteiten. Eén keer per

jaar is er een kerkdienst. Er bestaan plannen voor een museale functie over onder meer de publicerende ds. Oepke Noordmans.

Idskenhuizen

Voormalig hervormde kerk

Mastersein 12

Huidige bestemming: zeilschool

Na het samengaan van de kerkelijke gemeente Idskenhuizen met die van Tjerkgaast is de kerk, gebouwd in 1935 naar ontwerp van J. Bosma en L. van Houten, in 1965 buiten gebruik geraakt. Na langdurige leegstand is het gebouw in 1980 in gebruik genomen als onderkomen voor de deelnemers van zeilschool Neptunus. Daartoe zijn beneden elf slaapvertrekken voor vier tot acht personen gekomen en zijn in een recente aanbouw aan de achterzijde douches gemaakt. Een tussenvloer maakte het mogelijk om boven een recreatie- en eetzaal in te richten onder het oorspronkelijke gewelf. Daartoe

zijn voor een behoorlijke lichttoetreding de raamvakken in de hoogte verlengd tot brede, uit het dak gebouwde kapellen, enigszins verwant aan het expressionisme van het gebouw. Recent is op de verdieping een nieuwe keuken ingericht. Het orgel is afgevoerd; de panelen van de preekstoel zijn hergebruikt tot bar.

www.zeilschool-neptunus.nl

IJlst

Voormalig gereformeerde kerk

Stadslaan 10

Huidige bestemming: maatschappelijke doeleinden en culturele gebeurtenissen

Na de laatste eredienst in september 2008 is de kerk verkocht aan de Stichting Behoud Stadslaankerk, die het kerkgebouw gebruikt en exploiteert voor maatschappelijke doeleinden en culturele gebeurtenissen. De nevenruimten, grotendeels pas toegevoegd in 1973, zijn verhuurd voor buitenschoolse kinderopvang. Voor de theaterfunctie zijn de voorste bankenblokken verwijderd en is het vrij lage podium iets uitgebreid. Hier tegenover is in het schip een constructie met theaterspots aangebracht. Aan het casco is niets veranderd. Boven de preek-

stoel hangt het monumentale Van Gruisenorgel (1836), in 1911 overgenomen uit Jutrijp en in 1984 gerestaureerd. Het voorterrein is ingericht om fietsen en auto's te kunnen stallen, begrensd door een smalle border.

www.stadslaankerk.nl

Jannum

Voormalig hervormde kerk

Kerkstraat 4

Huidige bestemming: museum kerkelijke kunst

Het kerkje raakte in 1938 buiten kerkelijk gebruik en het gebouw is tussen 1942 en 1944 gerestaureerd en op een aantal onderdelen teruggebracht naar een beredeneerde middeleeuwse vorm. Er is toen aan de westgevel een hangende klokkenstoel toegevoegd. In 1947 heeft het Fries Museum het als uithof tot kerkmuseum ingericht, waarbij allerlei middeleeuwse kerkelijke artefacten uit heel Friesland in het kerkship zijn opgesteld. Enkele jaren geleden heeft het Fries museum de verantwoordelijkheid overgedragen aan de Stifting Monuminten Ferwerderadiel die het gebouw toen kocht van de kerkelijke gemeente. Het

functioneert nog steeds als kerkmuseum. De kerk heeft geen voorzieningen. De stichting exploiteert tevens twee oude arbeiderswoningen die tot een viertal recreatieonderkomens zijn ingericht. In een beheerdersruimte is een toilet dat bij rondleidingen door bezoekers kan worden gebruikt.

Jirnsom

Voormalig doopsgezinde kerk

Rijksweg 138

Huidige bestemming: cultureel antiquariaat; culturele gebeurtenissen

De vermaning, met een kern uit 1684, kreeg de huidige vorm door een uitbreiding aan de voorzijde in 1866 en de aanbouw van een kosterwoning met consistorie in 1882 aan de achterzijde. De kerk stond aanvankelijk ingebouwd als een echte schuilkerk, maar is door ontwikkelingen in het dorp volledig in het zicht gekomen. Nadat het gebouw geen liturgische functie meer had en goeddeels leeg stond, is het in 2006 door een particulier gekocht. Een proces van restauratie is ingezet, waarbij onder meer voor de versteviging van de structuur enkele trek balken met schoren zijn aangebracht. Intussen is het gebouw in gebruik genomen voor exposities en als winkel van vooral cultuurhistorische boeken en verwante producten.

Er vinden optredens plaats van muziek- en toneelgezelschappen en er kunnen nog steeds bijzondere diensten worden gehouden. Voor de functieverbreding zijn de voorzieningen van keuken en toilet in de achterbouw van kosterwoning en consistorie ondergebracht. In het kerkschip zijn de belangrijkste elementen van de inventaris nog aanwezig, zoals kansel en orgel (gerestaureerd in 2000) maar de meeste kerkbanken zijn verdwenen. Achter de frontzijde is de kraak grotendeels gerespecteerd; een nieuwe stalen trap leidt er naartoe. Langs de zijwanden zijn bruggen gehangen met roosters bij de vensters voor een transparante effect.

Jislum

Voormalig hervormde kerk

Hikkaarderdyk 16

Huidige bestemming: dorpsactiviteiten

De in 1886 gebouwde kerk met toren, raakte minder dan een eeuw later buiten religieus gebruik. De kerk kwam leeg te staan en is een tijdlang beheerd door een regionale culturele stichting en in gebruik als textielatelier. In 2000 kwam, na geruchten van sloop, het kleine dorp in actie voor behoud en het richtte de Stifting Behâld Jislumer Tsjerke op. Vier jaar later waren voldoende middelen vergaard om een restauratie aan te vangen. Het orgel en de kansel met dooptuin zijn gehandhaafd, maar omdat de kerkbanken al waren verwijderd, kon de ruimte met zit-

jes van tafels en stoelen als dorps huis in gebruik komen. Er kwam een centrale verwarming met radiatoren tegen de lambrisering. In de voorkerk is een toilet aangebracht en onder de orgelkraak is een keuken met bar geplaatst. Op de houten vloer is vloerbedekking aangebracht. Ondanks behoud van het casco en de belangrijkste inventarisstukken is de sfeer in het kerkschip wel veranderd. De kerk wordt gebruikt voor activiteiten van het dorp en wijde omgeving: kunstroutes, tentoonstellingen, wandeltochten.

Jorwert

Voormalig hervormde Radboudkerk

Sluytermanwei 4

Huidige bestemming: kerkdiensten, trouw- en rouwdiensten, concerten

De kerk is, nadat zij in 1950 al was gerestaureerd, in 1994 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De toren onderging in 2006 een restauratie onder leiding van Jelle de Jong architecten uit Lemmer. De oud-katholieke kerk viert om de veertien dagen een mis en eens in de drie weken is er een protestantse dienst. Voor trouw- en rouwdiensten is de kerk ook beschikbaar en er worden concerten georganiseerd. De kerk heeft een toilet en een keuken in de zeer ruime voorkerk, waar bovendien tweedehands

boeken worden verkocht. Deze ruimte gaat mogelijk gebruikt worden door de Stichting Nij Kleaster en er zijn plannen om in deze ruimte mogelijk een verdiepingsvloer in te leggen. De kerk kent een ruime openstelling en de belangstelling van toeristen is groot.

www.aldefrysketsjerken.nl

Jouswier

Voormalig hervormde kerk

Bergsmawei 3

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, concerten

De uit het midden van de 16de eeuw daterende kerk en de toren van twee eeuwen later, zijn in 1978 en 1987 gerestaureerd. Bij deze restauraties is het gebouw van de in de 19de eeuw aangebrachte pleisterlaag ontdaan met uitzondering van de dagkanten van de vensters en het grootste deel van de oostelijke torenmuur. In 2003 heeft de Stichting Alde Fryske Tsjerken de kerk, tegelijkertijd met de kerk van Oostrum, overgenomen. Het gebouw wordt gebruikt voor trouw- en rouwdiensten en zo nu en dan voor een concert. De plaatselijke commissie van Oostrum en Jouswier beheert de kerk. De kerk heeft geen keuken-

of toiletvoorziening maar is wel voorzien van gasverwarming. Elektrisch licht is er evenmin; er zijn kaarsenkronen en op de banken staan koperen blakers. Wel is er een stopcontact om het schoonmaken mogelijk te maken.

www.aldefrysketsjerken.nl

Jubbega-Schurega

Voormalig hervormde kerk

Kerklaan 3

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, concerten, tentoonstellingen

Aan een zandpad in Schurega, een buurschap van Jubbe-ga, staat de kerk uit 1715 met houten geveltoren uit waarschijnlijk 1910. Zij ligt fraai verstopt tegen een boszoom op een ruim kerkhof. Nadat zij grotendeels buiten gebruik was geraakt, is het gebouw in 1973 door de Stichting Alde Fryske Tsjerken overgenomen. In 1996 is de restauratie onder leiding van Kijlstra en Brouwer uit Beetsterzwaag voltooid. Daarbij zijn in de voorkerk voorzieningen van keuken en toilet aangebracht en er kwam ten behoeve van grotere gebruiksmogelijkheden een centrale verwarming, die verstopt is achter een nieuw aangebrachte lambrise-

ring. Op twee rijen na zijn de kerkbanken verwijderd en stoelen geplaatst. Voor trouw- en rouwdiensten is de kerk in gebruik gebleven en twee keer per jaar wordt door de kerkelijke gemeente een eredienst gehouden. De actieve Plaatselijke Commissie organiseert regelmatig concerten en exposities. Ook symposia vinden in de kerk plaats. De gesloten kraakruimte kan voor vergaderingen worden gebruikt. Daar staat een grote tafel met een doodsbaar als onderstel.

www.aldefrysketsjerken.nl

Katlijk

Voormalig hervormde Thomaskerk

Kerkelaan 20

Huidige bestemming: kerkelijke en culturele activiteiten

De 16de-eeuwse, in laatgotische stijl gebouwde kerk is in 1975 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Wel is het gebouw nog steeds regelmatig voor erediensten (één of twee keer in de maand), trouw- en rouwdiensten in gebruik. De Thomaskerk, bekend als een van de kerken van het Sint-Thomasluiden in de donkerste dagen van het jaar, onderging vrij spoedig een restauratie, die in 1978 onder leiding van Dubbeling en Partners uit Groningen kon worden afgerond. Er kwam een vloer van estrikken, de banken werden vervangen door stoelen en de preekstoel is van oost naar zuid verplaatst, naar de historische

plek. Onder de orgelkraak zijn de herenbanken gehandhaafd. Op de galerij is een klein orgel geplaatst, in 1982 gebouwd door Mense de Ruiters uit Groningen. Dankzij bij de restauratie toegevoegde voorzieningen van keuken en toilet en de centrale verwarming zijn de gebruiksmogelijkheden vergroot. Inclusief de kerkdiensten vinden jaarlijks zo'n tachtig activiteiten plaats. Er worden concerten georganiseerd, soms cd-opnamen gemaakt en de plaatselijke commissie verkoopt passende producten, mede om het onderhoud te financieren.

www.aldefrysketsjerken.nl

Kollum

Voormalig rechtzinnig hervormde evangelisatie

Eskesstraat 16

Huidige bestemming: bar-dancing

De in 1916 gebouwde rechtzinnig hervormde evangelisatie is al in de jaren-1950 buiten religieus gebruik geraakt en is in 1969 tot bar-dancing Manolito verbouwd. Het front is daarbij grotendeels ontzien, waardoor het gebouw nog als voormalige kerk is te herkennen. De vensters zijn daar deels met panelen dichtgezet en de entreepartij is aangepast. In de zijgevels zijn alle vensters dichtgemetseld en de achtergevel met de voorzieningen voor luchtverversing geheel gewijzigd. Binnen is een verdiepingsvloer aangebracht en boven is het plafond gewijzigd. Zowel beneden

als boven zijn met glaswanden compartimenten gevormd. Binnen herinnert niets meer aan het kerkelijke verleden.

www.manolitobar.nl

Kortezwaag-Gorredijk

Voormalig hervormde kerk

De Leijen 29

Huidige bestemming: trouwdiensten, repetitieruimte verenigingen

De eind 18de-eeuwse kerk met een geveltoren en een portaal van een eeuw later is, nadat zij grotendeels buiten religieus gebruik raakte, in 1977 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Het gebouw is in 1977 onder leiding van Dubbeling en Partners uit Groningen en 2009 en 2011 onder leiding van Architectenburo Greydanus uit Bolsward gerestaureerd. In 2009 is onder meer de vloer gestabiliseerd. Zowel het casco als het interieur zijn bij deze restauratie gerespecteerd. De kerk, op een kerkhof dat uitgebreid is tot een grote begraafplaats voor Gorredijk en

omgeving, is nog steeds in gebruik voor rouwdiensten en uitvaarten. Voor en meervoudig gebruik zijn in de voor-kerk voorzieningen van keuken en toilet aangebracht. Er is tevens centrale verwarming aangelegd. Trouwdiensten, repetities van muziek- en theatergezelschappen vinden in de kerk plaats.

www.aldefrysketsjerken.nl

Koudum

Voormalig gereformeerde kerk

Verlengde Hoofdstraat 15

Huidige bestemming: woning en woonwinkel

In 1874 is een kerk door de afgescheidenen gebouwd met het front aan de Bovenweg. Ver nadat afgescheidenen en dolerenden samen verder gingen als gereformeerde kerk is het gebouw in 1929 sterk verbouwd en vergroot waarbij het front naar de Verlengde Hoofdstraat werd gericht. In 1891 is oostelijk van de kerk en de pastorie uit 1868 een lokaal gebouwd. De pastorie is in 1911 vernieuwd en het lokaal in 1916. Na het samengaan van hervormden en gereformeerden is het gehele complex in 2006 aan drie particulieren uit Koudum verkocht. De pastorie is woonhuis geworden, het lokaal is ingericht tot Galerie Singel 19 en de kerk is volledig verbouwd tot de winkel 'Unieck,

cadeau & sfeervol wonen' met een woning. In het schip is de winkel ingericht en op de gewijzigde galerijen aan weerszijden zijn de woonvertrekken ingericht. Er zijn vrijwel geen elementen van de inventaris bewaard gebleven. Het casco van de kerk is nog in wezen. Het dak, de vensters en vloeren zijn vernieuwd. Bovendien is aan de oostzijde als theeschenkerij een ruime serre aangebouwd en in de tuin een terras ingericht.

www.unieck.nl

Kûbaard

Voormalig gereformeerde kerk

Petronella Moenstrjitte 8

Huidige bestemming: woning en kunstenaarsatelier

De in 1890 (stichtingssteen) achter een al bestaande woning (kosterwoning) gebouwde kerk had geen kerkterrein. De aanvankelijk aangebrachte ingang in de voorgevel moest worden dichtgemetseld en deze is met stucwerk als quasi deur met naald afgewerkt. De toegang werd in het linker travee van de oude kosterwoning gemaakt. De kerk is in 1966 onttrokken aan de eredienst en in 1977 aan een particulier verkocht. Toen was het Bakker en Timmenga-orgel al verplaatst naar Valthermond, maar de preekstoel en het gewelf waren nog wel aanwezig. Al het andere meubilair is afgevoerd. Naar ontwerp van architect Jan Appeldorn is een woning in het kerkschip gebouwd met onder meer

een tussenvloer en een glas-in-hout tocht-pui voor de westelijke zijwand. De kapverdiepingen van kerk en kosterwoning zijn met een tussenstuk verbonden. Het westelijke kapschild is, om toch enige buitenruimte te creëren, doorbroken met een inwendig balkon. De verbouwingen zijn in 1978 afgerond en beeldend kunstenaar Martin Sijbesma die het geheel met zijn gezin sinds 1998 bewoont, heeft nauwelijks meer wezenlijke aspecten gewijzigd. Op de verdieping van de kerk zijn een atelier en een presentatieruimte ingericht.

www.martinsijbesma.nl

Leeuwarden

Voormalig christelijk gereformeerde Bethelkerk

Wijbrand de Geeststraat 20

Huidige bestemming: studentenappartementen

De in 1911 geopende Christelijke gereformeerde kerk is in 1986 gesloten. De tot tweemaal toe verbouwde kerk was van 1947 tot 1952 mede in gebruik door de gereformeerde kerk vrijgemaakt. Uit de kerk is de inventaris verwijderd; het orgel uit 1912 werd meegenomen naar de nieuwe kerk aan de Huizumerlaan 102. Het gebouw is meteen daarna door Patrimonium (thans Woon Friesland) gekocht en verbouwd tot studentenonderkomens. Het interieur is ingrijpend verbouwd. Hier zijn drie woonclusters

van drie kamers met een gezamenlijke keuken en natte cel en vijf appartementen met eigen voorzieningen ondergebracht. Er zijn twee vloeren toegevoegd, de vensters zijn vernieuwd en enkele nieuwe aangebracht. In de dakschilden kwamen dakvensters. De ingangsportiek is tot erker dichtgezet. Aan het op onderdelen gewijzigde front is de vroegere kerkfunctie nog herkenbaar. In enkele appartementen zijn nog consoles van de kapconstructie te herkennen.

Leeuwarden

Voormalig gereformeerde Noorderkerk

Adres straatnaam nummer

Huidige bestemming: congrescentrum

De uiterlijk eenvoudige, maar grote, op een binnenterrein geplaatste kerk is in 1888 naar ontwerp van W.C. de Groot voor de gereformeerden gebouwd. Vanaf 1964 in gebruik als gereformeerde kerk vrijgemaakt. Toegang tot de kerk biedt een steeg die aan de Grote Kerkstraat toegankelijk is door een neorenaissance poort, ondergebracht onder een woonhuis. Nadat de Vrijgemaakten een nieuwe kerk aan het Vrijheidsplein hadden gebouwd hebben ze, met medeneming van het orgel, de kerk verlaten. De Fryske Akademy had het toen al in gebruik en verbouwd tot congrescentrum It Aljemint. De bijgebouwen, met onder meer de poortwoning, zijn verkocht. Aan de tuinzijde is een nieu-

we ingang gekomen en zijn grote vensters op de begane grond van de blinde lange muur aangebracht. Binnen is een verdiepingsvloer, los van de wanden gelegd, een vloer die met glazen loopbruggen met de gehandhaafde kraken aan noord- en zuidzijde zijn verbonden. De kerkinventaris is verder weg gehaald. Er zijn tussenwanden opgetrokken, maar het geheel is toch vrij transparant, waardoor de kerkrimte onder het gehandhaafde houten gewelf redelijk kan worden beleefd. Er zijn plannen om het gebouw nogmaals te verbouwen en uit te breiden tot studiecentrum.

www.fryske-akademy.nl

Leeuwarden

Voormalig gereformeerde Schranskerk

Schrans 92

Huidige bestemming: bedrijfsverzamelgebouw

Het kerkgebouw uit 1910 met enkele uitbreidingen (1925 en omstreeks 1970) en nevenruimten verloor in 2000 haar oorspronkelijke religieuze functie. Tot omstreeks 2006 is het nog gebruikt door een evangelische gemeente. Daarna is het tot kantoorcomplex verbouwd. Het orgel was intussen verplaatst naar de hervormde Westerkerk in Gouda. De hoofdhuurder heeft de kerk in zelfwerkzaamheid geleidelijk aangepast om een aantal kantoorfuncties te kunnen herbergen. De centrale hoofdruimte is ongedeeld gebleven. Daar is de kansel nog aanwezig, maar de eenvoudige kansel is verwijderd. Boven de nis is de plek van het

verwijderde orgel nog zichtbaar. In de drie armen zijn de kraken met glaspuien tot kantoorruimten dichtgezet en onder de twee zijkraken is hetzelfde gebeurd. In de toegangarm zijn nevenfuncties zoals een keuken en kantine ondergebracht. De andere, later aangebouwde nevenruimten zijn eveneens als kantoorruimten in gebruik. Aan het casco is weinig veranderd. Veel glas-in-loodvensters zijn nog aanwezig. Enkele kleine vensters waren al dichtgezet en op enkele plekken zijn dakvensters van bescheiden maat aangebracht.

www.caretocoach.nl

Leeuwarden

Voormalig hervormde Westerkerk

Bagijnestraat 59

Huidige bestemming: Theater Romein, voor popconcerten

De Westerkerk, oorspronkelijk een eenbeukige kloosterkapel van de Grauwe Begijnen uit het begin van de 16de eeuw, is in 1684 vergroot tot stadskerk met een tweede, bredere beuk en in 1846 sterk verbouwd naar ontwerp van stadsarchitect Thomas Romein. In 1991 is de kerk ingrijpend verbouwd tot Theater Romein. Het grootste deel van de oorspronkelijke kapel werd foyer met op de verdieping een expositieruimte met gaanderij. Daar kon in 1998 de kansel worden herplaatst. De overige ruimte is met de brede beuk tot theaterruimte ingericht, waarbij de kraak met snijwerk uit het einde van de zeventiende eeuw

als balkon langs drie wanden is geplooid. De overige ruimten aan de korte zijden zijn ingericht tot loket, garderobe, toiletten en keuken. Het door vandalen beschadigde, grote Van Damorgel is al vóór de theaterverbouw in de opslag terecht gekomen. In 2006 kreeg het theater de functie van poppodium, waartoe geluidswerende voorzieningen zijn aangebracht. De keuken is verkleind ten behoeve van een tweede toiletgroep. Verder is toen weinig gewijzigd. Wel kreeg het enkele nieuwe, verplaatsbare voorzieningen. In 2011/12 is de kerk uitwendig gerestaureerd.

www.poppodiumromein.nl

Leons

Voormalig hervormde Catharinakerk

Nummer 1

Huidige bestemming: kerkdiensten, concerten en tentoonstellingen

Na een brand in 1961 zou de bouwvallige kerk aanvankelijk worden gesloopt. Enkele inwoners en oudinwoners hebben actie gevoerd met als gevolg dat de kerk in 1972 kon worden gerestaureerd. De Stichting Kerk Leons beheert sindsdien de kerk. Er worden nog twaalf keer per jaar kerkdiensten gehouden en de bezoekersaantallen groeien. In de kerk worden zo nu en dan concerten en tentoonstellingen georganiseerd. De kerk heeft geen keuken en geen toilet; de torenruimte biedt er nauwelijks

gelegenheid toe. De kosterwoning wordt bij gebeurtenissen voor de voorzieningen gebruikt.

www.huins-lions.nl

Lichtaard

Voormalig hervormde Gertrudiskerk

Noardermieddijk 3

Huidige bestemming: concerten en tentoonstellingen, bijzondere diensten

De Gertrudiskerk is nadat zij buiten liturgisch gebruik raakte, in 1972 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. In 1973 is het exterieur onder leiding van architect J.D. van der Molen uit Sneek gerestaureerd; in 1977-1978 volgde de restauratie van het interieur onder leiding van Adema architecten uit Dokkum. De kerkbanken zijn deels verwijderd en vervangen door stoelen. De kansel en het doophek zijn gehandhaafd. Een verwarming met een dubbele gaskachel is aangebracht en in de voorkerk onder de orgelloze galerij zijn een toilet en een keuken aangebracht. Er is een tegelvloer van natuursteen ge-

legd. De plaatselijke commissie organiseert in de kerk tentoonstellingen en concerten en zij kan ook nog gebruikt worden voor trouw- en rouwdiensten.

www.aldefrysketsjerken.nl

Midsland

Voormalig gereformeerde kerk

Midslanderhoofdweg 15

Huidige bestemming: woning en atelier kunstenaar

Nadat de in 1952 gebouwde kerk aan de oostflank van Midsland in 1996 buiten gebruik raakte, heeft de uit Laren afkomstige kunstenaar Louis Hagen het gebouw gekocht om het als woning en atelier/expositieruimte in gebruik te nemen. De inventaris was toen al verwijderd. Aan het casco is niets veranderd. De kerkruimte is nog goed te beleven, hoewel in het noordelijke gedeelte twee tussenvloeren zijn gelegd. De eerste verdieping is met een dichte balustrade verder open; de tweede is met een wand gesloten. Aan de zuidzijde is de kraak

gehandhaafd, doch de oplopende vloer is door een rechte vervangen en de balustrade is dichtgezet. De overgebleven ruimte van de kerkzaal is atelier en expositieruimte en op verschillende plekken wordt gewoond. In de kleine consistorie zitten een keuken en een toilet die nog steeds worden gebruikt.

www.louishagen.nl

Mildam

Voormalig hervormde kerk

Schoterlandseweg 37

Huidige bestemming: galerie kunst en kunstnijverheid

De in 1726 herbouwde torenloze kerk is tot 1964 voor de eredienst in gebruik gebleven. Het gebouw heeft lang leeg gestaan en raakte min of meer in verval. De dorpsgemeenschap accepteerde het plan tot sloop niet en in een moeizaam proces met allerlei acties heeft deze bereikt dat de kerk met subsidies kon worden gerestaureerd, waarbij onder meer het hele dak moest worden vernieuwd. Het beheer wordt sindsdien gevoerd door de Stichting De Alde Tsjerke Mildaem. Voor nieuw gebruik zijn de kerkbanken weggehaald en is er een tegelvloer met vloerverwarming gelegd. De voorzieningen van toilet en keuken zijn in de

vernieuwde voorkerk aangebracht. Het gebouw is enige tijd als weefatelier in gebruik geweest en sinds 1983 wordt de ruimte gehuurd door het Kreatief Kollektief, dat verschillende technieken van kunst en kunstnijverheid uitoefent. Met exposities en verkoop van hun producten zorgt het collectief dat de kerk vaak is te bezoeken. Het collectief organiseert zo nu en dan ook andere culturele activiteiten.

www.galerie-italdetsjerkje.blogspot.com

Molkwerum

Voormalig doopsgezinde kerk

Hellingstraat 11

Huidige bestemming: woning

De zaalkerk is in 1910 naar ontwerp van J. of I. Dockum uit Enkhuizen gebouwd (ontwerptekening bij huidige eigenaar). Nadat de kerk is gesloten voor de eredienst is het gebouw in 1988 verkocht aan een particulier. Deze richtte de kerk tot woning in, met onder meer een verhoogde vloer om uitzicht te creëren. De volgende eigenaar heeft in 2003 een aantal elementen van de verbouwing gehandhaafd, zoals de slaapverdieping op de ruime kraak. Maar de verhoogde vloer is weer verwijderd en de kleine berging aan de achterzijde is afgebroken en vervangen door een groter keukenelement dat het zicht op de kerk

nauwelijks beïnvloed. Het uiterlijk is overigens geheel gerespecteerd, zelfs de gietijzeren ramen met fraaie tracing. Intern was de inventaris al verwijderd en het schip is tot woonkamer ingericht met de oorspronkelijke ruimtelijke ervaring. De voorkerk met ruime kraak is beneden tot vertrekken ingericht en boven tot slaapverdieping.

Morra

Voormalig vrijzinnig hervormde kerk

Achterwei 1

Huidige bestemming: dorpshuis

De kapel voor de Vereniging van vrijzinnig hervormden is in 1929 in een ingetogen expressionistische stijl gebouwd. De strijd tussen de orthodoxen en vrijzinnigen was al voor 1940 gestreden en het gebouw raakte buiten oorspronkelijk gebruik. Er stond een kathedraal, maar het had geen orgel. In het zaaltje stonden geen banken maar stoelen. Het had al een podium, waardoor er ook opvoeringen konden worden gehouden. Het is met de naam De Stikel al vele jaren als dorpshuis in gebruik. Aan de achterzijde is het gebouw eerst verlengd en later aan die zijde ook

nog van een berging voorzien. Op beide dakschilden staat een dakkapel. Voor de kerk is rechts van de ingang een uitbreiding gemaakt voor een keuken. Deze kreeg een bar-verbinding naar de kerkzaal. In de voorkerk zijn garderobe en toiletten ondergebracht. Er is geen kerkinventaris meer aanwezig: geen preekstoel, kerkbanken of orgel. Wel is de kraak er nog en wordt de kerkzaal door het oorspronkelijke houten gewelf gedekt. Aan de achterzijde is een podium gemaakt en in de kerkzaal staan nu tafels en stoelen.

Nijhuizum

Hervormde kerk

Nummer 7

Huidige bestemming: bijzondere kerkdiensten

Het uit de 19de eeuw daterende kerkje wordt beheerd door een stichting. Het gebouw is verstoken van licht en verwarming en alleen in de zomermaanden worden er nog (oecumenische) kerkdiensten gehouden. Bovendien kan de kerk als trouwlocatie worden gekozen. Er is in de voorkerk wel een kleine consistoriekamer, maar geen toilet en evenmin een keuken. De kerk en de inventaris verkeren nog in oorspronkelijke staat. Binnen het koorhek en naast de preekstoel staat een harmonium.

www.nijhuizum.nl

Olterterp

Voormalig hervormde Sint-Hippolytuskerk

Achterwei 6

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, concerten, tentoonstellingen

De laatgotische kerk met 18de-eeuwse toren is in 1974 ingrijpend gerestaureerd. Voor de eredienst werd zij steeds minder gebruikt en de kerk is in 1996 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Er vinden nog steeds trouw- en rouwdiensten plaats. Verder wordt de kerk gebruikt voor concerten en exposities. Bij de restauratie is aan de kerkruimte met inventaris weinig veranderd. Wel is er centrale verwarming aangelegd. In het koor is in 2004 een kabinetorgel geplaatst dat in 1980 voor een particulier was gebouwd door Gebr. Reil. Omdat er geen voorkerk is en de torenruimte alleen plaats biedt voor een kastenrij

is later een houten gebouwtje buiten de kerkgracht geplaatst voor de voorzieningen zoals een keuken en toilet.

www.aldefrysketsjerken.nl

Oosterwolde

Voormalig rechtzinnig hervormde kapel

Prinsenstraat 5

Huidige bestemming: ruimte voor verzamelingen

Nadat de kapel, met een uiterlijk en ook inwendig in expressionistische stijl (of art deco), voor de hervormde eredienst werd afgestoten, is er tot 1993 nog gebruik van gemaakt door de Molukse gemeenschap voor hun erediensten. Daarna zijn kerk en annexen gekocht door een particulier echtpaar. Zij hebben vergeefs geijverd voor plaatsing op de monumentenlijst en hebben de kerk zorgvuldig gerestaureerd. Voor meervoudig gebruik zijn de kerkbanken deels gedemonteerd en deels op de kraak geplaatst. Naast de preekstoel is een verplaatsbare bar in stijl van de in-

ventaris getimmerd en in de voorkerk is een dubbel toilet, eveneens geheel in stijl, aangebracht. De kerk werd officiële trouwlocatie van de gemeente Ooststellingwerf, maar deze activiteit is sterk teruggelopen. De verzamelingen van het echtpaar - glaswerk, keramiek en radio's en andere elektronica - zijn nu in de kerkzaal opgesteld, waarvan een deel ook ter verkoop wordt aangeboden.

Oosterzee

Voormalig gereformeerde kerk

Buren 24

Huidige bestemming: praktijkruimte alternatieve geneeswijzen

De gereformeerde kerk is in 1888 gebouwd en kreeg veel later een nieuwe gevel met portaal, vermoedelijk kort na 1960. Toen is er in de voorkerk een toilet gekomen. De kerk is in 1980 buiten liturgisch gebruik geraakt en is daarna, nadat alle meubilair is verwijderd, eerst een veestal geworden. Later, in 1996, een onderkomen als praktijkruimte voor alternatieve geneeswijzen. Daartoe is de kerkruimte met tussenwanden ingedeeld in een hal en vertrekken. Een gedeelte van het houten tongewelf is nog aanwezig. Het casco verkeert in een matige staat.

www.jaczitman.nl

Oostrum

Voormalig hervormde Sint-Nicolaaskerk

Terpleane 11

Huidige bestemming: diensten en culturele activiteiten

De uit de eerste helft van de 16de eeuw daterende kerk is in 1973 gerestaureerd, waarbij de toren een voet van beton kreeg. In 2003 is deze kerk, tegelijkertijd met de kerk van Jouswier, overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. In 1963 is het orgel, afkomstig van Heiligerlee, in de kerk geplaatst. Vrij recent is de koorruimte tot een podium verhoogd. In de voorkerk is een toilet aangebracht en er wordt gebruik gemaakt van een mobiele keuken zonder afvoer. De kerk wordt met gaskachels verwarmd. De plaatselijke commissie van Oostrum en Jouswier

beheert de kerk. Er worden in de kerk nog diensten gehouden en er kunnen culturele activiteiten plaatsvinden.

www.aldefrysketsjerk.nl

Peins

Voormalig hervormde Gertrudiskerk

Dorpsstraat 2

Huidige bestemming: presentatieruimte kunstenaars

De Stichting Alde Fryske Tsjerken heeft de kerk in 1975 overgenomen. In 1982 is de kerk gerestaureerd onder leiding van R. Kijlstra uit Beetsterzwaag. Er werden zo nu en dan tentoonstellingen en concerten georganiseerd. Sinds de zomer van 2011 is zij verhuurd als toonzaal van viltkunstenaars Claudy Jongstra. De kerk, ook de voorkerk, is nog geheel in oorspronkelijke staat. Er zijn plannen om voorzieningen zoals keuken en toilet in de voorkerk aan te brengen. Wellicht wordt ook de verwarming aangepakt. Het kerkship wordt nu nog verwarmd door twee gashaarden.

www.aldefrysketsjerk.nl

www.claudyjongstra.com

Peperga

Voormalig hervormde kerk

Pepergaweg 12

Huidige bestemming: culturele activiteiten

De kerk uit 1810 met een elegante laatgotische toren uit de 15de eeuw heeft in 2000 haar liturgische bestemming verloren. Zij is in 2001 aan een particulier verkocht en in 2007 doorverkocht aan de andere particulier die de kerk een cultureel-zakelijke bestemming heeft gegeven. Na dit jaar zijn in de voorkerk een keuken en een toilet aangebracht. De banken zijn op enkele na uit de kerk verwijderd en er zijn stoelen en tafeltjes in de kerk geplaatst. Deze wijzigingen zijn door de gemeente achteraf gelegaliseerd. De preekstoel is gehandhaafd en het in art deco-stijl gesjablonerde gewelf is nog aanwezig. Het Van der

Molen orgel uit 1912 is vervangen door een groter orgel, een Proper orgel uit 1903/'04, afkomstig uit de gereformeerde kerk van Woldendorp. Tegen de zuidwand is op de overgang van schip en koor een recent kabinetorgel geplaatst.

www.pieterstuyvesant-kerk.nl

Pingjum

Doopsgezinde kerk

Grote Buren 28

Huidige bestemming: museumkerk

De oorspronkelijk uit de 18de eeuw daterende vermaning is zo nu en dan nog voor de eredienst in gebruik en er vinden wel eens lezingen of concerten plaats. De vermaning wordt verder vooral museaal, als gedenkkerk aan Menno Simons, een van de stichters van de doopsgezinden, genoten. Als een soort bedevaartplek wordt de schuilkerk jaarlijks door ruim duizend mensen van over de hele wereld bezocht. De kosterwoning in het voorste gedeelte van de schuilkerk is dan ook als museumvertrek ingericht. De kerkzaal is uitwendig en inwendig ongewijzigd.

www.dgleeuwarden.org

Poppenwier

Voormalig doopsgezinde kerk

Binnenbuorren 6

Huidige bestemming: verzamelaarmuseum

De in 1848 in de schuilkerktraditie gebouwde doopsgezinde vermaning staat krap tussen de woonhuisbebouwing in het dorpsweefsel. Het gebouw kreeg omstreeks 1970 aan de oostzijde een bescheiden uitbreiding waar keuken en toilet in zijn ondergebracht. Omstreeks 1980 – er zijn ook berichten dat het 1996 zou zijn - is de kerk gerestaureerd. Toen zijn onder meer de dakbekroningen van ballen en het hek aan de Binnenbuorren gereconstrueerd. In 2007 is de kerk gesloten voor de eredienst. De Stichting Fryske Fermanje kreeg de opdracht van de doopsgezinde ge-

meente Mid-Fryslân om de gebouwen in Akkrum, Aldeboarn, Terherne en Poppenwier te blijven beheren. De kerk is daarna verhuurd en ingericht tot museum van een verzamelaar van historische typemachines, fotoestellen en dergelijke. Daartoe zijn slechts enkele aanpassingen gedaan. Zo zijn naast het plaatsen van nieuwe vitrines, de overhulde kerkenraadbanken tot vitrines aangepast. Overigens is de inventaris gerespecteerd.

Poppenwier

Voormalig hervormde kerk

Binnenbuorren 12

Huidige bestemming: aula, diensten, culturele activiteiten

De uit 1860 daterende kerk met kerkhof staat hoog op de terp in het compacte dorpsweefsel. Zij raakte in de jaren-1980 buiten liturgisch gebruik. In 1983 is de 'Stichting ta behâld fan 'e Tsjerke fan Poppenwier' opgericht. De stichting zette in op een meervoudig gebruik, naast trouw- en rouwdiensten en bij gelegenheid gewone kerkdiensten, bv. tijdens de sluiting van de kerk in het nabije Raerd. Er is vooral ingezet op de functie van aula. Daar toe is in 1984-1986 het interieur gerestaureerd waarbij de kraak, zonder orgel, naar voren is gehaald. Zo is een ruime voorkerk gevormd, waarin aan de ene zijde een opbaar-

ruimte en aan de andere zijde een keuken en toiletten zijn ondergebracht. Op de kraak is ruimte voor tentoonstellingen en andere presentaties. Ondanks de vergroting van de kraak is de beleving van de kerkruimte nauwelijks veranderd. Bij het vernieuwen van de vloer is een belangrijke zerk van de hand van Benedictus Gerbrandtsz. aangetroffen. Deze is toen in de koorkruimte gelegd.

Raard

Voormalig hervormde kerk

De Buorren 8

Huidige bestemming: museum

De uit de 13de eeuw stammende kerk is in 1979 door de Stichting Alde Fryske Tsjerken overgenomen. Zij is in 1988 onder leiding van R. Kijlstra uit Beetsterzwaag gerestaureerd en toen buiten religieus gebruik geraakt. Het gebouw is in 1990 door een beeldend kunstenaar in gebruik genomen als atelier en expositieruimte. Dit gebruik heeft tot 2000 geduurd en een jaar later is het ingericht als OerKa Irene Verbeek museum. Van de kerkelijke inventaris resteren de preekstoel en enkele lossen banken die tegen de wanden zijn geplaatst om zoveel mogelijk museumruimte te creëren. Vloer, gewelf

en preekstoel zijn geschilderd is specifieke kleuren om de artistieke bestemming te ondersteunen. De kerkdeur is vernieuwd tot een dubbele glaspaneeldeur met glasappliqués. In de voorkerk is een toilet aangebracht en op de orgelloze kraak is een keuken gekomen. Er is centrale verwarming aangelegd.

www.aldefrysketsjerken.nl

www.ireneverbeek.nl

Readtsjerk

Voormalig hervormde kerk

Tsjerkewei 17

Huidige bestemming: bijzondere diensten, culturele gebeurtenissen

De kerk dateert in belangrijke mate uit de vroege 12de eeuw, wat vooral zichtbaar is aan de noordmuur. Na jarenlange leegstand hebben de inwoners van Readtsjerk in 1992 de in desolate staat verkerende kerk voor een symbolisch bedrag overgenomen. Daartoe is de Stichting 't Roodkerkje opgericht. Vanaf 1994 zijn allerlei reparaties en restauraties uitgevoerd. In dit jaar is bovendien een ondersteunende vereniging gevormd. De kerk is sindsdien beschikbaar voor voorstellingen, trouw- en rouwdiensten – op het voorheen kale kerkhof wordt ook weer begraven.

Enkele malen per jaar wordt er bovendien een kerkdienst gehouden. De kerkrimte is met de inventaris geheel gerespecteerd. Onder de orgelkraak zijn intussen voorzieningen aangebracht van keuken en toilet. De centrale verwarming is in de lambrisering weggewerkt. In 1996 is op de kraak en achter een schijnfront een orgel uit omstreeks 1855 van William Hill & Sons geplaatst, afkomstig uit een Engelse kerk.

www.roodkerkje.nl

Reitsum

Voormalig gereformeerde kerk

Flieterpsterdyk 23

Huidige bestemming: dorpshuis met theaterzaal

De gereformeerde kerk van Reitsum heeft een rijke geschiedenis. De gemeente Reitsum ging als eerste in Friesland in 1881 vrijwel geheel doleren onder de inspirerende leiding van ds. J.J.A. Ploos van Amstel. In 1895 is 'Vader Ploos' overleden en pas in 1896 is een eigen gereformeerde kerk gebouwd. Deze is in 1981 buiten oorspronkelijk gebruik geraakt en in 1986 ingericht tot dorpshuis met theaterzaal. De inventaris is verwijderd en op de plaats van de achter tegen de kerk aangebouwde consistorie is een podium aangebracht. In het naast het koor en consistorie staande lokaal zijn met een open verbinding de voorzie-

ningen van bar, keuken en berging ondergebracht. In de voorkerk onder de kraak kwamen de garderobe en toiletten. In de kerkzaal zijn de kansel, het orgel en de banken verwijderd en vervangen door stoelen en tafels. Op de kraak, het balkon, zijn de nog oorspronkelijke kerkbanken aanwezig.

www.deflieterpen.nl

Rotstergaast

Voormalig hervormde kerk

Schoterweg 11

Huidige bestemming: dorpshuis

De torenloze kerk is in 1928 gebouwd op de door de familie Sierdsma geschonken grond. Het gebouw heeft in de jaren-1980 de liturgische functie verloren, al wordt er een enkele keer nog een rouwdienst gehouden. Bij begrafenissen op het achterliggende kerkhof, waar de oude dorpskerk ooit stond, wordt meestal hier koffie gedronken. Het gebouw is na enige verbouwingen in 1986 als dorpshuis in gebruik genomen. In de hal/voorkerk was precies plaats voor een keuken, met loketluik naar de kerkzaal, en een dubbel toilet. In de koorsluiting is een verhoogd podium aangebracht, waarop de preekstoel weer is geplaatst (en

een lessenaar van de Christelijke jongelingenvereniging uit Wommels). De kerkbanken en –stoelen zijn gebleven, maar herschikt bij nieuw geplaatste tafeltjes. Het gebouw is eigendom van en wordt beheerd door Plaatselijk Belang Rotstergaast e.o.

Rottevalle

Voormalig hervormde kerk

Buorren 18

Huidige bestemming: plannen voor culturele en maatschappelijke activiteiten

De zaalkerk is in 1724 met geveltoren gebouwd. Het gebouw is in 1968 gerestaureerd, waarbij er in het interieur nogal wat is gewijzigd. Zo is er een tegelvloer gelegd met een podiumverhoging in het koor. Mogelijk is toen ook de dooptuin verwijderd. Er zijn moderne, losse banken geplaatst, een lambrisering en centrale verwarming aangebracht. In de vrij ruime voorkerk kwam een toilet. Er is nog geen keukenvoorziening. In mei 2011 is de kerk overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. In de kerk zal nog ongeveer tien keer per jaar een eredienst

plaats vinden en rouwdiensten zullen ook blijven. Er wordt naar gestreefd om de status van trouwlocatie van de gemeente toegewezen te krijgen. De plaatselijke commissie wil in overleg met het nabije dorpshuis culturele en maatschappelijke activiteiten gaan ontwikkelen.

www.aldefrysketsjerk.nl

Sandfirden

Voormalig hervormde kerk

Nummer 2

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, kerkdiensten, cultuur

De kerk uit 1732, die daarna enkele malen is gewijzigd, is nadat zij buiten regulier kerkelijk gebruik is geraakt in 1978 door de Stichting Sânfurd overgenomen. De kerk was in verwaarloosde, maar wel oorspronkelijke staat. De westelijke partij met houten geveltoren is in 1985, het interieur in 1999 onder leiding van Jelle de Jong architecten uit Lemmer gerestaureerd. Daarbij is de inventaris volledig gerespecteerd. Het koorhek is wel beweegbaar gemaakt. In de voorkerk is een keuken aangebracht. Voor toiletten was geen plaats meer en die zijn recent in de garage van de nabij gelegen kosterwoning ondergebracht.

De stichting heeft een groot aantal donateurs voor de instandhouding van de kerk verzameld. Jaarlijks worden er ongeveer acht kerkdiensten gehouden; er vinden ook trouw- en rouwdiensten plaats. Als officiële trouwlocatie is de kerk populair, omdat Sandfirden met een boottocht kan worden bereikt. Daarvoor is een steiger aangelegd. Een keer of tien per jaar zijn er culturele gebeurtenissen, vooral concerten.

www.sanfurd.nl

Schalsum

Voormalig hervormde kerk

Kerkstraat 4

Huidige bestemming: expositie- en atelier van kunstenaarsechtpaar

De kerk dateert uit het midden van de 13de eeuw en de deels beklampte toren uit de 14de eeuw. Het gebouw is in 1975 door de Stichting Alde Fryske Tsjerken overgenomen. De toren is in 1984 gerestaureerd onder leiding van R. Kijlstra uit Beetsterzwaag. Aan het bouwwerk is zowel uiterlijk als inwendig niets gewijzigd. De kerk heeft een voorkerk, maar deze is niet voorzien van keuken en toilet, waardoor het lastig is om er gebeurtenissen te organiseren. Aan de koorzijde is een ruimte afgeschoten, oorspronkelijk een avondmaalsruimte, die nu als kunstenaarsatelier

door Harry Wever en Dity Popken wordt gebruikt omdat het verwarmd kan worden met een gaskachel. Het sfeervolle en kleurige kerkschip wordt als expositieruimte gebruikt. Er stond een dubbele gaskachel, maar deze verwarming is weggehaald. Voor culturele gebeurtenissen en als atelier/expositieruimte is de kerk niet optimaal bruikbaar. Het is er te vochtig en er zijn geen voorzieningen.

www.aldefrysketsjerken.nl

Schettens

Voormalig gereformeerde kerk

Van Osingaweg 17

Huidige bestemming: woning en kantoor

De in 1907 gebouwde kerk is tot 1997 in gebruik gebleven. De kerk is daarna door particulieren gekocht en verbouwd. De kerkzaal bleef als ruimte ongemoeid en diende tot 2009 als kunstenaarsatelier, waar onder meer veel decorstukken voor het Friese toneelgezelschap Tryater zijn gebouwd. Daartoe is het kerkmeubilair grotendeels verwijderd, op de opzittersbank in de linkerhoek en enkele kerkbanken na. Het preekstoelbalkon is in de hoogte verplaatst. De kraak is recent met onder meer glaspuien verbouwd tot kantoor. De ingebouwde consistorie is sterk verbouwd tot woning,

waarbij de achtergevel geheel en ander muurwerk deels is vernieuwd. Aan deze achterzijde is tevens een met zink beklede aanbouw gerealiseerd. De huidige bewoners gebruiken de kerk als woning en kantoor.

Sibrandahûs

Voormalig hervormde, zogenoemde Kloosterkapel

Burdaarderstrjitwei 4

Huidige bestemming: concertruimte, bijzondere kerkdiensten

De van circa 1200 daterende kerk is in 1977 gerestaureerd en in 1993 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Het gebouw en de inventaris zijn gerespecteerd. Recent is in het interieur aan de westzijde een nieuwe kraak aangebracht, waardoor eronder in de voorkerk een ruime keuken en een toilet konden worden aangebracht, een verbouwing, ontworpen door Adema Architecten uit Dokkum. De kerk heeft naam gemaakt dankzij concerten van Friese troubadours, folkgroepen, en ensembles van klassieke muziek. Er kunnen kerkdiensten worden gehou-

den; eens in het jaar is dit het geval met een dienst in de Groninger taal.

www.aldefrysketsjerken.nl

Sneek

Voormalig gereformeerde Noorderkerk

Kerkgracht 10

Huidige bestemming: onderdeel van Centrum voor de Kunsten, theater

De in 1881 door stadsarchitect J.P. Hogendijk ontworpen grote kerk op een L-vormige plattegrond is in 2001 onttrokken aan de eredienst en vrij spoedig kwamen er plannen om twaalf appartementen in de kerk onder te brengen. Deze plannen gingen niet door en de kerk is thans (januari 2012) volop in gebruik als Theater Sneek. Er wordt nog gebouwd aan noodzakelijke voorzieningen en de verbindingen met de andere onderdelen van het Centrum voor de Kunsten, zoals het in een voormalige school ondergebrachte poppodium Het Bolwerk. In de

noordelijke transeptarm is het vlakke vloer podium en in het schip, overdwers, de tribune voor 208 zitplaatsen aangebracht. Aan het casco van het interieur, wanden, vensters, tongewelf, is weinig veranderd op de verbindingen met de andere elementen van het kunstcentrum na. Van de inventaris resteert niets meer. In de orgelnis is een doorgang naar Het Bolwerk gemaakt.

www.cultureelkwartiersneek.nl

Sneek

Voormalig gereformeerde Zuiderkerk

Rienck Bockemakade 7

Huidige bestemming: bijzondere diensten, repetitieruimte, kerkelijk bureau

De uit 1888 daterende kerk op een T-vormige plattegrond is in of omstreeks 1976 zowel uitwendig als van interieur volledig gemoderniseerd, waardoor het gebouw volledig van karakter is veranderd. Historische ankerpunten zijn de preekstoel en het orgel. In de kerk vinden vanaf 2007 geen reguliere kerkdiensten meer plaats. Wel speciale diensten voor scholen, kwetsbare groepen en de jeugd. Verder vinden allerlei gebeurtenissen plaats en repetities van vooral muzikale gezelschappen. In de kerk zijn voor licht en geluid technische installaties aangebracht en in de voorkerk zijn

moderne voorzieningen aanwezig. In de nevenruimten is het kerkelijk bureau van de PKN van Sneek gevestigd.

www.pknsneek.nl

Stavoren

Voormalig kerk baptisten

Voorstraat 92

Huidige bestemming: plannen voor woning

Nadat er in Stavoren al jarenlang huissamenkomsten werden gehouden, kochten de baptisten naast het stadshuis café De Witte Arend aan, om dit in 1886 te verbouwen tot kerk. Achter de kerkzaal is later nog een vergaderlokaal gebouwd. Nadat in 2002 een nieuwe baptistenkerk voor zuidwest Friesland in Koudum tot stand kwam is de kerk in Stavoren verlaten en verkocht. De inventaris is verwijderd en alleen de kraak aan de straatzijde en het casco van het doopbassin aan de andere zijde bleven gehandhaafd. Het is enkele jaren in gebruik geweest als jeugdhonk, waartoe

tegen geluidsoverlast de vensters zijn dichtgezet. Het gebouw is enkele jaren geleden aan een particulier verkocht, die het tot woonhuis zal verbouwen. Het plan is om de achterbouw en een klein gedeelte van de sluiting van de kerkzaal af te breken, waarna een nieuwe woning als het ware in de kerkzaal zal worden geschoven. Aan het front aan de Voorstraat zal niets wijzigen.

Stavoren

Voormalig gereformeerde kerk

Schans 10

Huidige bestemming: galerie van kunst en kunstnijverheid

De kerk is, nadat zij onttrokken is aan de eredienst, in 2000 door een bij de kerkelijke gemeente betrokken particulier gekocht, om het gebouw te gebruiken als galerie De Staverse Jol voor schilderkunst en kunstnijverheid. Het gebouw is vanaf 2003 gerenoveerd en nieuw ingericht. Voorzetwanden en twee dwarschotten zijn de enige ingrepen in het schip. De kerk is verder, met eerdere verbouwingen, gerespecteerd, inclusief de inventaris. Zo is in de koorsluiting boven de preekstoel het orgelfront

gehandhaafd, terwijl het instrument al was verdwenen. Op de kraak staat het oorspronkelijke harmonium. Ook kerkbanken en psalmborden zijn gehandhaafd. Gewelf, lampen en zelfs het avondmaalsgerei zijn bewaard. De consistorieruimte in de voorkerk bevat een keuken en wordt als kantoorruimte gebruikt.

www.galeriedejol.nl

Steggerda

Voormalig hervormde evangelisatie

Westvierdeparten 11

Huidige bestemming: logement

Na afbraak van een school heeft de kerkgemeenschap van Willemsoord hier een houten kerkje laten bouwen door aannemer Kruidhof uit Willemsoord. Het kon in 1935 worden ingewijd. Eenmaal per week was er een kerkdienst, later eens in de veertien dagen. Verder diende het als zondagsschool, voor de vrouwenvereniging en dergelijke. Van 1962 tot 1979 was het alleen als zondagsschool in gebruik. In 1980 kocht kunstenaar Rinny Siemonsma het kerkje en verbouwde het tot woning. Hij verfraaide het met onder meer tot ajour gezaagde boeidelen en aan de voorkant plaatste hij een dakruiter. Nadat deze bewoner in 1985 door aan auto-ongeluk om het leven was gekomen, heeft

het lang leeg gestaan. In 1992 kocht recreatieondernemer Henk Bosma het kerkje. Hij begon met een interne renovatie en in 1999 rondde hij de externe renovatie af. Het wordt sindsdien gebruikt voor recreatieve doeleinden. Intern is het kerkkarakter geheel verdwenen. De belangrijkste ruimtelijke ingreep is het aanbrengen van een zoldervloer en een trap naar de slaapzolder met twee bedsteden. Door het plaatsen van de dakruiter is het exterieur juist kerkser geworden. Door verfraaiingen van dakranden en het schilderen van de wanden en deur- en vensteropeningen in vrolijke kleuren is het een opmerkelijk monumentje geworden.

Stiens

Voormalig oude gereformeerde kerk

Uniawei 35

Huidige bestemming: leeg, voorheen winkel

De Afscheidingskerk is in 1878 gebouwd en in 1957 aan de voorzijde uitgebreid, waardoor op de verdieping een kraak kon komen. Hierbij is de decoratieve voorgevel verdwenen en vervangen door een nieuwe, strakke, deels gepleisterde gevel. Nadat een nieuwe gereformeerde kerk was gebouwd is deze onttrokken aan de eredienst en is de inventaris afgevoerd; de kerkbanken zijn later verdwenen. Een particulier heeft de pastorie en de consistorie achter de kerk voor gebruik gereed gemaakt. In 1975 kocht een meubelhandel en stoffeerderij het complex en de kerk

werd als winkel en showroom ingericht. In de voorgevel kwam een winkelpui en in de kerk werd een tussenvloer aangebracht. De consistorie werd vergroot en nieuw om metseld. De hoofdvorm herinnert nog enigszins aan de kerkfunctie en in het interieur het gedrukte tongewelf met trekstangen. De zakelijke functie is in 2009 gestaakt en het complex staat sindsdien te koop.

Suwâld

Voormalig gereformeerde kerk

Kerkbuurt 53

Huidige bestemming: woning

De kerk uit 1864 is door afgescheidenen gesticht, maar ging na de Doleantie als gereformeerde kerk verder. Abraham Kuyper zou er zelfs hebben gepreekt. Het gebouw is later aan de noordzijde uitgebreid met een korte dwarsarm. Vermoedelijk is toen in het midden van de zuidwand een preekstoelnis aangebracht die nog is te herkennen en later met een glaspui is geopend. Nadat in februari 2000 de laatste dienst was gehouden, is de kerk verkocht aan particulieren die naar ontwerp van architect Bauke Tuinstra er een woning in liet bouwen. De inventaris

is geheel verwijderd door het kerkbestuur; het orgel ging naar een kerk in Noord-Holland. De woning bestaande uit enkele blokvormige volumes in twee lagen, staat los van het casco en schuin verschoven in de kerk, waardoor aan de voorzijde (in het westen) de kerkruimte met houten gewelf goed is te beleven. Ook de achter de kerk aangebouwde consistorie is voor de woonbestemming ingericht.

Swichum

Voormalig hervormde Sint-Nicolaaskerk

Ayttadyk 3

Huidige bestemming: doop-, trouw en rouwdiensten, culturele gebeurtenissen

De Nicolaaskerk dateert uit de eerste helft 13de eeuw en de in 1883 beklampte toren uit de 14de eeuw. De zorgvuldige restauratie onder leiding van Kijlstra Brouwer Architecten is in 1997 voltooid en in 1998 heeft de Stichting Alde Fryske Tsjerken de kerk overgenomen. Bij de restauratie is de ruime voorkerk opgeschoond en zijn bij het portaal een toilet en in de voorkerk een open keuken aangebracht. Bovendien is er centrale verwarming gekomen. De kerk is sinds de heropening in gebruik als trouwlocatie

en er worden doop- en rouwdiensten gehouden. Daarnaast wordt de kerk gebruikt voor culturele gebeurtenissen.

www.aldefrysketsjerken.nl

Ter Idzard

Voormalig hervormde kerk

Idzardaweg 61

Huidige bestemming: bijzondere diensten, historisch centrum regio

De omstreeks 1500 gebouwde kerk met een geveltoren uit 1902 heeft al tientallen jaren geleden de liturgische functie verloren en in 1978 nam de Stichting Alde Fryske Tsjerken de kerk over. Omstreeks 2000 is het gebouw in gebruik geweest door een kunstschilder. Na gedeeltelijke renovaties en de restauraties van drie buitengewone epitafen in 1998, is in de jaren 2009 en 2010 een volledige restauratie uitgevoerd naar ontwerp van Jelle de Jong Architecten uit Lemmer. Voor de nieuwe functies: trouw- en rouwdiensten, concerten en historisch centrum voor de omgeving is een nieuwe elektrische verwarming aangebracht. Het

grootste deel van de kerkbanken was al voor de restauratie verwijderd en daarna zijn er stoelen geplaatst. Aan weerszijden van het middenpad en achter in de kerk zijn archiefkasten geplaatst voor het historisch centrum. De kraak met bijzonder kabinetorgel is weer tot de kleine proportie van vóór 1903 teruggebracht. In de voorkerk zijn keuken en toilet aangebracht en op de verdieping van de torenruimte is een vergaderruimte geschapen. Een stalen trapconstructie biedt toegang tot de torentop.

www.aldefrysketsjerken.nl

Terband

Voormalig hervormde kerk

Pastorielaan 12

Huidige bestemming: stiltecentrum, aula, culturele gebeurtenissen

De uit 1843 daterende neoclassicistische kerk naar ontwerp van Thomas Romein is in 1975 door de Stichting Alde Fryske Tsjerken overgenomen. De kerk werd vervolgens vrij bekend als Rotondekerk met sinds 1968 geregeld onderwegdiensten. Zij werd tevens een stiltecentrum voor passanten, ook nadat de verkeersrotonde werd vervangen door een klaverblad. Bij het ruime kerkhof bleef het bovendien dienen als aula en voor rouwdiensten. Het gebouw is in 1985 onder leiding van Dubbeling en Partners uit Groningen gerestaureerd en kreeg toen expressieve

kleuren; van het Van Dam-orgel is de restauratie in 2006 voltooid. Tijdens de restauratie zijn in de voorkerk voorzieningen van een toilet en een keuken aangebracht en de kerk werd voorzien van centrale verwarming en krachtstroom. Voor gebeurtenissen is er een parkeerplaats voor veertig auto's gemaakt.

www.aldefrysketsjerk.nl

Terherne

Voormalig doopsgezinde kerk

Buorren 35

Huidige bestemming: enige jaren bloemenwinkel, thans leeg

De in eclectische stijl met elementen in de Engelse neogotiek gebouwde kerk, in 1865 tot stand gekomen naar ontwerp van Albert Breunissen Troost, is in 2007 voor de eredienst gesloten. De Stichting Fryske Fermanje kreeg de opdracht van de doopsgezinde gemeente Mid-Fryslân om de gebouwen in Akkrum, Aldeboarn, Terherne en Poppenwier te blijven beheren. De kerk is daarna eerst als museum van het 'Kameleondorp' ingericht en in 2010 in gebruik genomen als bloemenwinkel. Deze winkelier is in januari

2012 verhuisd naar de Voormalig doopsgezinde kerk van Akkrum. Voor nieuwe functies is in het schip ruimte geschapen door het wegnemen van het koorhek en een aantal bankenblokken en deze op te slaan op de orgelgalerij. Overigens is de inventaris gerespecteerd. In de voorkerk is een toilet aangebracht.

Terherne

Voormalig hervormde kerk

Buorren 46

Huidige bestemming: trouw- en rouwaccommodatie, bijeenkomsten

De uit 1874 daterende kerk is, nadat het gebouw aan de eredienst is onttrokken, in 1998 overgedragen aan de 'Stichting Buorren 46'. De stichting verhuurt het kerkgebouw aan een particulier die het gebouw tot de zomer van 2010 opknapte en gereed maakte voor allerlei ontvangsten en gebeurtenissen. Daartoe zijn alle kerkbanken verwijderd en vervangen door stoelen. De preekstoel en de kerkvoogdijbanken zijn gehandhaafd, maar het doophek niet. Er is geen orgel meer. Onder de kraak is een bar aangebracht en in de voorkerk zijn voorzieningen van keuken, toiletten en bergingen ondergebracht. Op de kraak is nog

meer ontvangstruimte. Het interieur is geheel in witte en lichtgrijze tonen geschilderd. De kerk kan functioneren als trouw- en rouwaccommodatie, voor vergader- en familiebijeenkomsten, culturele gebeurtenissen zoals concerten en dergelijke.

www.tsjerke.nl

Tijnje

Voormalig hervormde kerk

Riperwei 10

Huidige bestemming: woning

In de in 1907-1908 gebouwde kerk is op 17 december 1995 de laatste kerkdienst gehouden. Het gebouw verkeerde in desolate staat en is spoedig verkocht aan een particulier die in 1996 een verbouwing startte, ontworpen door Janpiet Nicolai van architectenbureau Skets uit Groningen. In 2005 hebben volgende bewoners verfijningen aangebracht en zij hebben na aankoop van een strook grond aan de zijkant een houten garage gebouwd en op het achterterrein een losse tuinkamer. De kerkzaal is voor ongeveer 60% met wanden en een tussenvloer in vertrekken verdeeld. De twee muren met een trap ertussen zijn in volle hoogte opgetrokken. Mede om stabiliteit aan het

gebouw te geven, omdat twee van de vier trekstangen zijn weggehaald. De 40% aan de achterzijde is de salon met de volledige hoogte tot het met zachtboard beklede gewelf. Daar is de koorsluiting voorzien van een openslaande glaspaneeldeur. Daarbij is als een bekroning het klankbord blijven hangen, terwijl de kanselkuip als een hoog balkon aan de andere zijde is geplaatst. De overige elementen van de inventaris zijn verdwenen; het orgel is naar een andere kerk verplaatst. Er is een kelder aangebracht, thans ingericht met douche en sauna. Het voorterrein, vroeger een parkeerterrein, is ingericht tot designtuin.

Tijnje

Voormalig vrije evangelisatie

De Warren 6

Huidige bestemming: buurthuis

Ver van de dorpskom is in 1916 het gebouwtje voor de vrije evangelisatie gebouwd met een voorgevel van baksteen en de andere gevels van kalkzandsteen. Aan het casco is aan de rondboogvensters in de zijgevels te zien dat het gebouw een religieuze functie heeft gehad; van binnen is het een neutrale rechthoekige zaal zonder kerkelijke inventaris. Nadat het gebouw buiten religieus gebruik was geraakt is het nog lange jaren onderkomen voor de zondagschool gebleven, tot september 2011. Het gebouw was toen al gekocht door de buurtvereniging De Warren, die het steeds minder gebruikt voor vergaderingen en bijeen-

komsten van hobbyclubs. Vanaf de burens is gas en elektriciteit doorgetrokken. De cv wordt niet meer gebruikt. Achter tegen de kerk is een tijdelijk toiletcabine geplaatst. De buurtvereniging denkt eraan om het gebouwtje weer aan de kerkrentmeesters terug te verkopen.

Tjerkwerd

Voormalig gereformeerde kerk

Waltawei 39

Huidige bestemming: woning en hobbyruimte

In het in 1895 gebouwde kerkje met het in 1919 vernieuwde front, het torentje en de voorgevel is in 1987 voor het laatst gekerkt. Daarna is de kerk met de achterliggende consistoriekamer en kosterhuis verkocht aan particulieren. De inventaris was toen al goeddeels weggehaald. Het casco van de kerk is in zelfwerkzaamheid gerestaureerd. De vensters zijn voorzien van dubbele beglazing met tusenroeden. Op het koepeldakje van de dakruiter is een koperen bekleding gelegd en de haan is verguld. De zaal

kreeg een nieuwe inrichting. Tegenover de plaats waar een kleine kraak zat en op de plaats waar de preekstoel stond is een verdiepingsvloer aangebracht die de balustrade van de kraak ontving. Rondom kwam een lambrisering. De kosterwoning en consistorie gingen bewoond worden en het kerkzaaltje is in gebruik als presentatie- en hobbyruimte voor decoratieve voorwerpen. Er worden op dit terrein zo nu en dan workshops gehouden.

Uitwellingerga

Voormalig hervormde Hermeskerk

Buorren 59

Huidige bestemming: bijzondere kerkdiensten en culturele gebeurtenissen

Voor de kerk, in 1680 gebouwd, is in 1873 een toren verzezen. Het geheel is in 1993 onder leiding van Kijlstra en Brouwer uit Beetsterzwaag gerestaureerd, nadat de kerk in 1983 al door de Stichting Alde Fryske Tsjerken was overgenomen. Hoewel de kerk nog voor rouw- en kerkdiensten, vooral Friestalige, wordt gebruikt, worden door de plaatselijke commissie ook concerten, exposities en andere gebeurtenissen georganiseerd. Daarom zijn voor bezoekers voorzieningen aangebracht. De orgelkraak is met het

orgel naar het oosten vergroot waardoor daaronder aan de ene zijde een open keuken met buffet en aan de andere zijde een toilet en een klein vertrek konden worden gemaakt. De kerk kreeg bovendien centrale verwarming. Op enkele banken na zijn de meeste vervangen door stoelen.

www.aldefrysketsjerk.nl

Warns

Voormalig gereformeerde kerk

Buorren 23

Huidige bestemming: regionaal theater De Spylde

De in 1892 naar ontwerp van H. Koornstra uit Koudum gebouwde kerk is, nadat zij buiten religieus gebruik raakte, in 2000 gekocht door de Stichting De Spylde. De kerk is gedurende twee jaar naar ontwerp van Etske Richards verbouwd en uitgebreid tot dorps-theater. De kleuren zijn ontworpen door kunstenaar Marga Houtman. De Spylde kon als 'doarps-kultuerhûs' in juni 2002 in gebruik worden genomen. De podiumruimte, een vlakke vloer, is aan de koorzijde en ertegenover is een tribune gebouwd die oploopt tot de orgelgalerij met ruimte voor 125 zitplaatsen. De preekstoel is hergebruikt bij de balie in de voor-kerk; de orgelkas is op zijn plaats gebleven, maar bevat geen

instrument meer. Voor de nodige isolatie zijn de vensters vernieuwd. De ingangspartij kreeg een moderne facelift. De voorzieningen van foyer met bar en keuken en de toiletten zijn ondergebracht in houten nevenruimten, aangebouwd aan de noordzijde en in mindere mate aan de achterkant. De stichting 'Kulturele Kommisje fan De Spylde' organiseert met succes jaarlijks een twaalftal culturele activiteiten, zoals concerten (er is een Bechsteinvleugel), theater en andere optredens. De zaal wordt bovendien ongeveer tien keer per seizoen als filmtheater gebruikt.

www.despylde.nl

Wergea

Voormalig doopsgezinde kerk

Grote Buren 21

Huidige bestemming: appartementen

De in 1863 gebouwde kerk met koepelvormige dakruiter is al in 1956 buiten liturgisch gebruik geraakt. De inventaris is toen verwijderd. Na leegstand kwam er aanvankelijk een doe-het-zelfwinkel met werkplaats. Na vertrek van de winkel in 2003 zijn naar ontwerp van Adema Architecten uit Dokkum acht appartementen in het gebouw ondergebracht. Daartoe zijn er drie verdiepingvloeren geplaatst, wat ook zichtbaar werd bij de vensters aan de buitenzijde. Deze hoge vensters zijn wel weer met roosters in een kerkvenstertracering gemaskeerd. In de hoge plint zijn voor de

appartementen op de begane grond nieuwe rondboogige vensters en de hoofdtoegang met luifel aangebracht. Deze plint is gepleisterd afgewerkt. De oorspronkelijke ingang is tuindeur van een van de appartementen geworden. Een aanbouw aan de oostzijde is afgebroken. De koepelvormige dakruiter boven de voorgevel, sinds jaren als tuinkoepel in Aldeboarn in gebruik, is naar het oude model gereconstrueerd. Binnen is niets meer van de kerkelijke functie te ervaren. Bij de hoogste verdieping zijn delen van de kapconstructie zichtbaar. Daar zijn dakvensters geplaatst.

Wergea

Voormalig hervormde kerk

Kerkbuurt 2

Huidige bestemming: theater De Bidler

De grote zaalkerk is met hoge toren in de trant van de Willem II-gotiek in 1872 gebouwd. Nadat de kerk buiten liturgisch gebruik is geraakt, is zij op initiatief van de Twa Tuorren Kommissie behouden en in 1975 kon de toren worden gerestaureerd. Hierop volgden plannen tot herinrichting van de kerkzaal tot cultureel centrum van het dorp. Het in zelfwerkzaamheid uitgevoerde werk heeft vele jaren gekost en 'De Bidler' kon in 1985 in gebruik worden genomen. Zij werd toen overgenomen van de kerkelijke gemeente en er werd een speciale stichting voor beheer en exploitatie opgericht. De werkzaamheden gaan intussen door. De voornaamste wijzigingen om de theaterfunctie invulling te kunnen geven is aan het casco het inbrengen van een nieuwe toegang in de westelijke koormuur en

een nooduitgang in de zuidmuur. Binnen is de kerk geheel gewijzigd. De wanden zijn om akoestische redenen ontleisterd. Aan de westzijde is met behoud van het orgel, het podium gebouwd; aan de westzijde, waar de preekstoel had gezeten kwam een ruim balkon. De preekstoel is hoog tegen de noordmuur gehangen. Onder het balkon zijn de entree met garderobe, keuken en bar gebouwd en de toiletten zijn in uitgegraven kelders ondergebracht. De kerkvloer is eveneens verlaagd en onder het podium is iets verder verdiept de berging voor het meubilair gekomen. Achter het podium zijn kleedruimten, toiletten en een invalidentoilet ondergebracht. Het podiumfront en de balustrade van het balkon zijn opgebouwd uit de zijschotten van de verwijderde kerkbanken. www.debidler.nl

Westernijsjerk

Voormalig hervormde kerk

Nijkerk 2

Huidige bestemming: bijzondere diensten, culturele gebeurtenissen

De erediensten in de kerk uit de eerste helft van de 13de eeuw zijn de afgelopen decennia geleidelijk afgenomen en in de laatste jaren zijn alleen in het zomerseizoen nog enkele diensten gehouden, mede omdat de kerk geen verwarming bezit. Nadat zij werd gesloten, is een deel van de voorkerk eerst nog in gebruik gebleven bij de begrafenisvereniging en had de kerk nog een aulafunctie. De Stichting Alde Fryske Tsjerken heeft het gebouw in 2005 overgenomen en denkt er een cul-

turele bestemming aan te geven met concerten en exposities. De kerk blijft wel beschikbaar voor trouw- en rouwdiensten. Het gebouw is in 2008 gerestaureerd. Het schip is geheel in oorspronkelijke staat gebleven; in de voorkerk zijn een keuken en een toilet aangebracht.

www.aldefrysketsjerken.nl

Westhem

Voormalig hervormde Bartholomeüskerk

Feytebuorren 1

Huidige bestemming: concerten en tentoonstellingen

De kerk uit 1708 met een 13de-eeuwse zadeldaktoeren is, nadat zij buiten religieus gebruik raakte, in 1979 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. In 1996 is met een eerste fase van de restauratie onder leiding van Kijlstra en Brouwer uit Beetsterzwaag begonnen en de laatste fase kon in juni 2005 worden voltooid. Hierbij zijn de historische kwaliteiten volledig gerespecteerd. In het gangpad zijn zerken in het zicht gebracht. Bij deze restauratie zijn ten behoeve van een meervoudig gebruik in de voorkerk

een keuken en een toilet aangebracht en verder centrale verwarming aangelegd. Bij voltooiing van de restauratie is een harmonium geschonken. De plaatselijke commissie organiseert regelmatig concerten en tentoonstellingen. De kerk blijft beschikbaar voor trouw- en rouwdiensten.

www.aldefrysketsjerken.nl

West-Terschelling

Voormalig gereformeerde kerk

Burg, Reedekerstraat 56b

Huidige bestemming: groepsactiviteitencentrum Mooi Weer B.V.

De in 1952 in traditionalistische Delftse School-trant gebouwde kerk is in 1996 gesloten. Na het verwijderen van de inventaris is de kerk verkocht en in gebruik genomen door de stichting Zeeschuim, die er het nautisch antiquariaat De Kraak inrichtte. Buiten de inventaris is er weinig veranderd aan casco en interieur. De kerkzaal met een kraak aan de noordzijde en daaronder een portaal en de garderobe zijn nog oorspronkelijk. In de consistorie aan de achterzijde zitten voorzieningen van keukentje en toilet. Sinds 2010 heeft het antiquariaat het gebouw verlaten en

heeft Mooi Weer BV het in gebruik genomen, een bedrijf dat op en rond het eiland spannende bedrijfsuitstapjes met allerlei activiteiten organiseert. De kerkzaal kan voor de gezelschappen worden gebruikt en de consistorie dient onder meer als kantoor.

www.mooi-weer.nl

Wier

Voormalig hervormde kerk

Tsjerkepaed 24

Huidige bestemming: in restauratie, cultureel

De 12de-eeuwse en in later eeuwen verschillende malen herstellde kerk is, nadat zij niet meer voor de eredienst werd gebruikt, in 1983 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De restauratie onder leiding van Adema Architecten uit Dokkum is in volle gang (maart 2012). Naast herstel van gebreken, zal de kerk voorzieningen krijgen om een meervoudig gebruik mogelijk te maken. Zo komt er in de voorkerk, onder de orgelkraak, een keuken/pantry met bar en wordt het baarhuisje tegen de toren vervangen door een nieuw gebouwtje waarin

met een opening in de torenmuur de toiletten worden aangebracht. De vloeren zijn vernieuwd, de opmerkelijke avondmaalsruimte wordt hersteld en de bankenblokken worden teruggelaaft waarvan die aan de koorzijde verplaatsbaar worden gemaakt. In de lambrisering wordt het nieuwe verwarmingssysteem verwerkt. De kerk krijgt bovendien een professionele licht- en geluidsinstallatie. De plaatselijke commissie zoekt samenwerking met het dorps-huis om een (cultureel) gebruik te programmeren.

www.aldefrysketsjerk.nl

Wierum

Voormalig gereformeerde kerk

Hoofdstraat 17

Huidige bestemming: tentoonstellingen, concerten, bijzondere diensten

De kerk is 1875 is gebouwd als evangelisatiegebouw en diende van 1887 tot 2002 als gereformeerde kerk. Na het samengaan van de gereformeerde gemeenten van Wierum en Nes is de kerk in Wierum in 2003 verkocht aan een particulier. Deze is het sleetse gebouw – alleen het dak was in goede staat - gaan restaureren. De inventaris met preekstoel, koorhek en orgel is vrijwel volledig gerespecteerd. De kerkbanken zijn verwijderd en vervangen door stoelenrijen. Op de kraak staan nog wel banken. De houten vloer is vervangen door een tegelvloer. In de voor-

kerk is een toilet aanwezig en de aanbouw van consistorie en zaal, deels in de jaren-1930 toegevoegd, zijn keuken en toiletten aanwezig. Er is centrale verwarming aangelegd. De kerk wordt gebruikt voor tentoonstellingen. Het gebouw is een officiële trouwlocatie en er kunnen ook partijen worden gegeven. De kerk is tevens beschikbaar voor rouwdiensten en er worden concerten georganiseerd.

www.museumkerk.nl

Wirdum

Voormalig gereformeerde Unitas-kerk

Legedijk 27

Huidige bestemming: woning

De grote kerk op een T-vormige plattegrond is in 1925 achter de bebouwing naar ontwerp van architect Ane Nauta gebouwd ter vervanging van de oude kerk aan de Swichumerdyk. De kerk is in 2003 verlaten en na enkele plannen om appartementen in de grote kerk te bouwen, is het gebouw in 2005 gekocht door particulieren. Het gezin kon in de aangebouwde kosterwoning trekken en het plan van inbouw van een woning, ontworpen door architect Pim Benes uit Groningen, onder eigen regie en deels in zelfwerkzaamheid gaan uitvoeren. De woning komt binnen het casco van de kerk waarvoor een eigen fundering en structuur zijn gemaakt. Het nieuwe is maar op enkele plaatsen met het casco van de kerk verbonden. De ruwbouw, behoudens de wandafwerking, is (januari 2012) grotendeels

uitgevoerd. Er zijn twee tussenvloeren aangebracht. Op de eerste verdieping zal worden gewoond; op de tweede geslapen. En de begane grond blijft grotendeels ongemoeid. Achter de hoofdingang leidt een lange trap naar de eerste verdieping. Vanaf de oorspronkelijke kerkvloer kan in de kruising tussen schip/koor en transept de oorspronkelijke kerkruimte nog enigszins worden afgelezen. De preekstoel is gehandhaafd, maar het orgel is al in 2002 verplaatst naar een kerk in Bergschenhoek. De meeste van de in art deco-stijl gebrandschilderde ramen blijven gehandhaafd. De bovenste registers in de transepten zullen worden vervangen door blank glas. Op die hoogte is aan de achterzijde een glaspui aangebracht. Voor de slaapkamers op de tweede verdieping zijn dakvensters in de kap gekomen.

Wirdum

Voormalig oude gereformeerde kerk

Swichumerdyk 11

Huidige bestemming: garage

Nadat de kerk, gebouwd in 1874 na de bouw van een nieuwe kerk in 1925 buiten gebruik was geraakt, is het gebouw eerst als woning met fietsenmakerij ingericht. Daarbij is alle kerkelijke inventaris verwijderd en is in een deel van de kerkzaalruimte een woning met verdieping gemaakt, waartoe in de westelijke zijgevel woonhuisvensters zijn ingebracht. Tientallen jaren geleden is de woning weer ontmanteld en is er een garage in de kerkzaal gekomen. De verdieping aan de voorzijde is deels open berging en deels

afgetimmerd kantoor. Aan het overige van de ruimte en het casco is de oorspronkelijke kerkfunctie nog te herkennen, vooral aan de spitsboogvensters.

Wolsum

Hervormde Pancratiuskerk

Wolsumerwei 11

Huidige bestemming: kerkdiensten, plannen cultuur

De omstreeks 1870 gebouwde kerk is in 1985 overgenomen door de plaatselijke Stichting Kerk Wolsum. Er worden er in de wintermaanden nog acht diensten gehouden. Trouw- en rouwdiensten zijn ook mogelijk. Daarvoor is recent een centrale verwarming aangelegd. De stichting beijvert zich de laatste jaren vooral om de kerk te restaureren. De fase van de restauratie van het casco is voltooid. Daarbij zijn onder meer de ramen vernieuwd en is een centrale verwarming aangelegd. Bovendien zijn het uurwerk

en de klokslag automatisch gemaakt. Het interieur zal nog worden aangepakt. In de jaren-1970 is de vloer vernieuwd en zijn moderne banken geplaatst. Er zijn geen keuken en toilet. De stichting streeft wel naar deze voorzieningen, mede om een breder gebruik mogelijk te maken.

Wons

Voormalig gereformeerde kerk

Weersterweg 13

Huidige bestemming: woning

De kerk uit 1888 met een consistorie verloor in 1972 haar liturgische functie. Het gebouw heeft voor enige opslag gediend, maar stond verder grotendeels leeg. De inventaris is verdwenen. Het orgel is verplaatst, waarschijnlijk naar Kollumerpomp. In 1997 hebben particulieren het gebouw gekocht om er te gaan wonen en werken.

Architect ir. K. Klamer heeft een dynamische indeling ontworpen, waarbij beneden atelier en showroom voor textiele kunsten zijn ingericht en daartussen een brede scheve trap naar de nieuwe woonverdieping leidt.

De woon- en werkplekken lopen daar in elkaar over onder het oorspronkelijke, door houten zuilen gedragen tongewelf. Beneden is bovendien een ruime badkamer gecreëerd en in de in 1916 aangebouwde consistorie kon de eetkeuken komen. In dit achterste gedeelte kwamen op de verdieping slaapvertrekken. Het voorterrein, afgegrensd door een schutting, is geplaveid.

Woudsend

Voormalig gereformeerde kerk

Iewal 1

Huidige bestemming: woning

De in 1912 door H.J. Tiemens uit Arnhem ontworpen gereformeerde kerk is in 1998 buiten liturgisch gebruik geraakt. Spoedig is het gebouw door een particulier gekocht om er een woning van te maken. Deze kerkwoning kon in 2000 in gebruik worden genomen. Aan het casco zijn wijzigingen aangebracht. De gevelvelden, oorspronkelijk in schoonwerk uitgevoerd, zijn geschilderd in een zandsteenkleur. In de vensteropeningen is blank glas aangebracht; de glas-in-lood vensters zijn inpandig in tussenwanden hergebruikt. Aan de zuidzijde, aan weerszijden van de toren zijn transparante balkons aangebracht. Enkele vensters zijn naar beneden vergroot en aan de oostelijke tuin-

zijde is een pui met openslaande deuren gekomen. Binnen is het noordelijke gedeelte van het kerkship met houten gewelf nog te beleven; daar is ook het orgel gehandhaafd. In het andere gedeelte is een van de gevels losstaande tussenvloer aangebracht, om beneden een keuken-eetkamer en boven een salon te maken. Zij worden verbonden door een deels in een glazen cilinder opgenomen spiltrap. In de toren is het uurwerk met wijzerplaten hersteld en bleef de luidklok gehandhaafd. De achter tegen de kerk gebouwde consistorie is voor secundaire functies in gebruik gekomen. Het kerkterrein is als tuin ingericht.

Zweins

Voormalig hervormde Reginakerk

Hoofdweg 1

Huidige bestemming: trouw- en rouwdiensten, concerten

De Reginakerk van Zweins is in 1783 tot stand gekomen met de zeldzame vorm van driezijdige sluitingen aan zowel oost- als westzijde. Het gebouw is in 1975 overgenomen door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De kerk is in 1980 onder leiding van architect S. Lautenbach uit Bolsward gerestaureerd; het bijzondere orgel Johann Friedrich Wentthin uit 1785 onderging in 2004 een restauratie onder leiding van Jan Jongepier. Van binnen en van buiten is het monument gerespecteerd. De kerk is beschikbaar voor

trouw- en rouwdiensten. Er worden door de plaatselijke commissie zo nu en dan (orgel)concerten en exposities georganiseerd. Daarvoor zijn tijdens de restauratie in de voorkerk een keuken, toilet en een kleine consistorie aangebracht.

www.aldefrysketsjerk.nl

Bijlage

Voormalige kerken in Fryslân

Plaats	Adres	Naam	Jaar buiten gebruik	Hergebruik categorie	Beschrijving in rapport
Achlum	Monnikenweg 12	vm Gereformeerde Kerk	2000	Wonen	geen
Achlum	Jonkerschap 5	vm Vrijzinnig Hervormde Kerk	1976	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Akkrum	Koarte Miente 24	vm kerk Gereformeerde Gemeente	2001	Wonen	kort
Akkrum	Buurten 1	vm Doopsgezinde Kerk	2008	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	uitgebreid
Alde Leije	Leyster Hegedyk 3	vm Gereformeerde Kerk	1971	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Alde Leije	De Streek 7	vm Evangelische kerk Eben Haezer	1918	Opslag, garage	geen
Aldeboarn	Weaze 25	vm oude doopsgezinde en later gereformeerde kerk	1992	Wonen	kort
Aldeboarn	Andringastraat 7-9	vm Doopsgezinde Kerk	2008	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Allingawier	Kerkbuurt	vm gereformeerde kerk (Expositiekerk)	1971	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Allingawier	Kerkbuurt 21	vm hervormde kerk (Woord- en Beeldkerk)	1986	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Appelscha	Westeres 50	vm hervormde kerk (Trefkerk)	2002	Woning en bedrijvigheid	kort
Arum	van Camminghaweg 13	vm Gereformeerde Kerk	2012	Leeg, te koop, onzeker	geen
Arum	Oude Kerkstraat 8	vm Gereformeerde Kerk		Leeg, te koop, onzeker	geen
Arum	Schoolstraat 11	vm Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt	1996	Wonen	geen
Augsbuurt	Lutjewoude 5	vm Hervormde Kerk	1971	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Baaium	Aldedyk 2	vm Hervormde Kerk	1982	Leeg, te koop, onzeker	geen
Baard	Harmen Sytstrawei 25	vm Doopsgezinde Kerk	1998	Wonen	kort
Bakkeveen	Tsjerkwal 8	vm Hervormde Kerk	2011	Leeg, te koop, onzeker	geen
Balk	Gaaikestraat 3	vm Gereformeerde Kerk	1977	Recreatie, toerisme, horeca	kort
Balk	Wilhelminastraat 3	vm Doopsgezinde Kerk	1863	Opslag, garage	geen
Ballum	Camminghastraat 9	vm Doopsgezinde Kerk	2011	Leeg, te koop, onzeker	geen
Bantega	Bandsloot 16	vm Hervormde Kerk	1996	Cultuur-maatschappelijk, particulier	geen
Bears	Tsjerkepaed 3	vm hervormde Mariakerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	uitgebreid
Beetsterzwaag	Kerkepad Oost 17	vm Gereformeerde Kerk	1966	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Berlikum	Buurten 61	vm Doopsgezinde Kerk	1841	Opslag, garage	geen
Blesdijke	Markeweg 89	vm Hervormde Kerk	2002	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Blessum	Buurten 2	vm hervormde Mariakerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Blije	Hoofdstraat 12	vm Doopsgezinde Kerk	1936	Leeg, te koop, onzeker	geen
Boazum	De Havens 8	vm Doopsgezinde Kerk	1820	Wonen	geen
Boazum	Waltawei 17	vm rechtzinnig hervormde evangelisatie	1971	Wonen	kort
Boelenslaan	Boelenswei 86	vm Hervormde Kerk	1980	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Boer	Oude Weg 1	vm Hervormde Kerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Boksum	Oedsmawei 17	vm Gereformeerde Kerk	2004	Woning en bedrijvigheid	kort
Boksum	Sint Margrietwei 1	vm hervormde Sint-Margrytkerk	1979	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Bolsward	Broereplein 10	vm hervormde Broerekerk	1970	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort

Plaats	Adres	Naam	Jaar buiten gebruik	Hergebruik categorie	Beschrijving in rapport
Bolsward	Grote Dijkstraak 41	vm rooms-katholieke Martinuskerk	1934	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Bornwird	Tsjerkepaed 1	vm hervormde Mariakerk	1987	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Britsum	Lieuwe Jellingastrjitte 27	vm Gereformeerde Kerk	1968	Opslag, garage	kort
Britsum	Greate Buorren 1	vm hervormde Johanneskerk	1980	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Britswert	Terp 2	vm hervormde Joriskerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Burgum	Molenweg 7	vm rechtzinnige evangelisatiekerk	1957	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Burgwerd	Kapelstrjitte 2	vm rooms-katholieke Johanneskapel	2001	Wonen	kort
Cornwerd	Dorpsweg 5	vm hervormde Bonifatiuskerk	1998	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Damwâld	Doniaweg 76	Benedictuskerk Dantumawoude		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
De Blesse	Steenwijkkerweg 66	vm Hervormde Kapel	2009	Leeg, te koop, onzeker	geen
De Hoeve	Jokweg 11	vm Hervormde Kerk	2005	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
De Knipe	Meyerweg 73	vm Gereformeerde Kerk	2000	Wonen	kort
Dokkum	Nieuwebuurt 1	vm Evangelisatiekerk Rehoboth	1970	Wonen	geen
Dokkum	Oostersingel 2	vm gereformeerde Oosterkerk	2004	Wonen	kort
Donkerbroek	Herenweg 98	vm Gereformeerde Kerk	1914	Wonen	geen
Donkerbroek	Petersburg 24	vm Evangelisatiekerk	1982	Leeg, te koop, onzeker	geen
Drachtstercompagnie	De Skieding 65	vm Evangelisatiekerkje Bidt en Werkt		Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Drachtstercompagnie	Folgersterloane 74	vm particuliere evangelisatie (Jezus Leeft)	1997	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Dronrijp	Puoldyk 2	vm hervormde evangelisatie	1970	Wonen	kort
Dronrijp	Hearewei 15	vm gereformeerde kerk	2006	Woning en bedrijvigheid	uitgebreid
Easterein	Wynserdyk 35	vm gereformeerde kerk (Kunstcentrum "In de kerk")	2000	Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Easternwierrum	Fugelsangleane 9	vm Hervormde Kerk	2010	Recreatie, toerisme, horeca	geen
Engwierum	Dodingawei 4	vm Gereformeerde Kerk	2004	Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Exmorra	Dorpstraat 13	vm Gereformeerde Kerk	1993	Wonen	geen
Feinsum	Holdingawei 51	vm hervormde Sint-Vituskerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Fochteloo	Zuideinde 34	vm hervormde evangelisatie (Pelgrimskapel Fochteloo)	2006	Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Foudgum	Piet Paaltjenspad 1	vm hervormde Mariakerk	2007	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Franeker	Dijkstraak 11	vm Evangelisatievereniging Bethel	1979	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Gaast	Zeedijk 5	vm Gereformeerde Kerk	1998	Woning en bedrijvigheid	kort
Gaastmeer	Munkedijk 12	vm Gereformeerde Kerk	1990	Opslag, garage	kort
Gauw	Boeiengastrjitte 73	vm Gereformeerde Kerk	1991	Opslag, garage	geen
Ginnum	Harstawei 7	vm Hervormde kerk	1972	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Goingarijp	It Hof 5	vm Hervormde Kerk	1978	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Gorredijk	Brouwerswal 40	vm Gereformeerde Kerk	1970	Recreatie, toerisme, horeca	kort

Plaats	Adres	Naam	Jaar buiten gebruik	Hergebruik categorie	Beschrijving in rapport
Gorredijk	De Leijen 29	vm Hervormde Kerk Kortezwaag	1964	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Grou	Kievitstraat 3	MFC De Boei (vm Gereformeerde Kerk)	2008	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Hallum	Langebuorren 53	vm Alde Fermanje	1911	Wonen	geen
Hantumhuizen	Fenneweg 9	vm Gereformeed Kerk	2007	Leeg, te koop, onzeker	geen
Hantumhuizen	Wierumerweg 2	vm hervormde Sint-Annakerk	2007	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Harlingen	Grote Ossenmarkt 17	vm Hersteld Evang-Lutherse Kerk	1952	Opslag, garage	geen
Harlingen	Oosterparkweg 6	vm christelijke gereformeerde Ichthuskerk	2008	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Harlingen	Simon Stijlstraat 2	vm Evangelisch Lutherse Kerk	1973	Woning en bedrijvigheid	kort
Heerenveen	Rotstergaastweg 43	vm hervormde kerk Nieuweschoot	1976	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Heerenveen	Herenwal 137	vm Hervormde Kerk Nijehaske	1998	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	uitgebreid
Hegebeintum	Hege Tjerkewei 2	vm Hervormde Kerk	1982	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Hempens	Skoalledyk 40	vm hervormde kerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Hemrik	Binnenwei 8	vm Gereformeerde Kerk	2011	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Hemrik	Binnenwei 22	vm hervormde Witte Kerk	2002	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	uitgebreid
Hijum	Lege Hearawei 3	vm hervormde Sint-Nicolaaskerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Hindeloopen	Tuinen 12	vm Doopsgezinde Kerk	2005	Opslag, garage	kort
Hindeloopen	Schoolstraat 8	vm Gereformeerde Kerk	1997	Wonen	kort
Holwerd	Elbasterwei 1	vm Gereformeerde Kerk	2010	Leeg, te koop, onzeker	geen
Holwerd	Koningsstrjitte 6	vm Doopsgezinde Kerk	1850	Woning en bedrijvigheid	geen
Holwerd	Stationsweg 32	vm Hervormde Evangelisatie	1968	Wonen	geen
Holwerd	Kerkstraat 11	vm hervormde Sint-Willibrorduskerk	2008	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Hommerts	Jeltewei 150	vm Gereformeerde Kerk	2001	Wonen	geen
Hommerts	Jeltewei 15	vm Christelijke Gereformeerde Kerk	1894	Wonen	geen
Hoornsterzwaag	Schoterlandseweg 30	vm Gereformeerde Kerk	2006	Cultuur-maatschappelijk, particulier	geen
Hoornsterzwaag	Schoterlandseweg 95	vm hervormde kerk (Tsjerkje 1621)	1986	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Idsegahuizum	Boppesteech 1	vm Hervormde Kerk	1971	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Idskenhuzen	Masterein 2	vm Hervormde Kerk	1968	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
IJlst	Stadslaan 10	vm gereformeerde Stadslaankerk	2008	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
It Heidenskip	Heidenskipsterdyk 28	vm Gereformeerde Kerk	1985	Wonen	geen
Jannum	Kerkstraat 4	vm Hervormde Kerk	1936	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Jelsum	Finsterbuorren 16	vm Rechtzinnig Hervormde Evangelisatie	1975	Wonen	geen
Jirnsum	Rijksweg 184	vm hervormde Mauritiuskerk	2010	Leeg, te koop, onzeker	geen
Jirnsum	Rijksweg 138	vm Doopsgezinde Kerk	2006	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Jislum	Hikkaarderdyk 16	vm hervormde kerk	1986	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Jistrum	Marwei 2	vm Gereformeerde Kerk	2005	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Jorwert	Sluytermanwei 4	vm hervormde Radboudkerk	1994	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort

Plaats	Adres	Naam	Jaar buiten gebruik	Hergebruik categorie	Beschrijving in rapport
Jouswier	Bergsmawei 3	vm hervormde kerk	2003	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Jubbega	Kerklaan 3	vm Hervormde Kerk Schurega	1973	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Katlijk	Kerkelaan 20	vm hervormde Thomaskerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Kollum	Eskesstraat 16	vm rechtzinnige hervormde evangelisatie		Recreatie, toerisme, horeca	kort
Koudum	Verlengde Hoofdstraat 15	vm Gereformeerde Kerk	2006	Woning en bedrijvigheid	kort
Kúbaard	Petronella Moensstrjitte 8	vm Gereformeerde Kerk	1966	Woning en bedrijvigheid	kort
Leeuwarden	De Hoodollen 17	vm Regenboogkerk	1986	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Leeuwarden	M.H. Trompstraat 4a	vm Baptistenkerk	1996	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Leeuwarden	Tuinen 14-16	vm Leger des Heils	2008	Leeg, te koop, onzeker	geen
Leeuwarden	Zwitserwiltje 14	vm Doopsgezinde Kerk	1760	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Leeuwarden	Bagijnestraat 59	vm hervormde Westerkerk	1983	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Leeuwarden	Schrans 92	vm gereformeerde Schranskerk	2004	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Leeuwarden	Wijbrand de Geestraat 20	vm Christelijk Gereformeerde Bethelkerk	1986	Wonen	kort
Leeuwarden	Grote Kerkstraat 31	vm gereformeerde Noorderkerk	2004	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Leeuwarden	Agora 4	vm Rooms-Katholieke Johannes de Doperkerk	2004	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	uitgebreid
Leeuwarden	Sacramentsstraat 19	vm Synagoge	1964	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	uitgebreid
Lemmer	Lijnbaan 62	vm Baptistenkerk	1982	Wonen	geen
Lemmer	Schans 29	vm Synagoge	1925	Wonen	geen
Leons	Nummer 1	vm hervormde Catharinakerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Lichtaard	Noardermieddijk 3	vm hervormde Gertrudiskerk	1972	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Lippenhuizen	De Buorren 100	vm Doopsgezinde Kerk	1802	Wonen	geen
Makkum	Buren 17	Het Anker		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Marrum	Jepmaloane 2	vm Hervormde Kerk Westernijtsjerk	2005	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Midslân	Midslân Hoofdweg 15	vm Gereformeerde Kerk	1994	Woning en bedrijvigheid	kort
Mildam	Schoterlandseweg 37	vm hervormde kerk, It Alde Tsjerkje Mildaem	1965	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Minnertsga	Meinardswei 6	vm Vrijzinnig Protestantse Kerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Minnertsga	Tilledyk 16	vm Gereformeerde Kerk	2003	Woning en bedrijvigheid	geen
Molkwerum	Hellingstrjitte 11	vm Doopsgezinde Kerk	1948	Wonen	kort
Morra	Achterwei 1	vm Vrijzinnig Hervormde Kerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Munnekeburen	Grindweg 43	vm Hervormde Kerk	1992	Opslag, garage	geen
Munnekeburen	Grindweg 93	vm Evangelisatiekerk Immanuel		Leeg, te koop, onzeker	geen
Nes Ameland	Strandweg 38	vm Gebouw De Rots	1986	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Nes Ameland	Ballumerweg 12	vm RK Kerk	1879	Recreatie, toerisme, horeca	geen
Niawier	Bornensisstraat 7	vm Gereformeerde Kerk	2011	Wonen	geen
Nij Beets	Domela Nieuwenhuisweg 49	Houten Himelstje		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Nijhuizum	Nummer 7	vm Hervormde Kerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort

Plaats	Adres	Naam	Jaar buiten gebruik	Hergebruik categorie	Beschrijving in rapport
Noardburgum	Zevenhuisterweg 2	vm Gereformeerde Kerk	2004	Leeg, te koop, onzeker	geen
Noordwolde	Hellingstraat 29	vm Hervormde Evangelisatie		Wonen	geen
Oldeberkoop	Molenlaantje 6	vm Rechtzinnig Hervormde Evangelisatie	1992	Wonen	geen
Oldetrijne	Kerkhofslaan 4	vm Hervormde Kerk	1979	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	uitgebreid
Olterterp	Achterwei 6	vm hervormde Sint-Hippolytuskerk	1996	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Oosterbierum	Terp 12	vm Gereformeerde kerk	1999	Recreatie, toerisme, horeca	uitgebreid
Oosterwolde	Molenweg 23	vm Gereformeed Kerk	1966	Leeg, te koop, onzeker	geen
Oosterwolde	Prinsenstraat 5	vm Rechtzinnig hervormde kapel		Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Oosterzee	Buren 29	vm hervormde Martinuskerk	2011	Leeg, te koop, onzeker	geen
Oosterzee	Buren 24	vm Gereformeerde Kerk	1977	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	kort
Oosthem	Hernepaed 10	vm Gereformeerde Kerk	1897	Wonen	geen
Oosthem	Nessenwei 28	Gereformeerde Kerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Oostrum	Terpleane 11	vm hervormde Sint-Nicolaaskerk	2003	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Oude Bildtzijl	Leijsterstreek 29	vm Hervormde Kerk	1990	Wonen	geen
Oude Bildtzijl	Dominee Schuilingsstraat 6	vm doopsgezinde Julianakerk	1997	Cultuur-maatschappelijk, particulier	uitgebreid
Oudega (S.)	Goartersreed 1	vm Hervormde Evangelisatie	1967	Woning en bedrijvigheid	geen
Oudega (W.)	Breksdyk 47	vm Gereformeerde Kerk	2001	Leeg, te koop, onzeker	geen
Peins	Dorpstraat 2	vm hervormde Gertrudiskerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Peperga	Pepergaweg 12	vm hervormde kerk (Pieter Stuyvesantkerk)	2000	Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Piaam	Buren 6	vm Gereformeerde Kerk (It Fûgelhûs)	1968	Leeg, te koop, onzeker	geen
Pietersbierum	Tsjerkhofspaed 1	vm Hervormde Kerk		Cultuur-maatschappelijk, particulier	uitgebreid
Pingjum	Grote Buren 28	vm doopsgezinde kerk (Schuilkerkje de Fermanje)		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Pingjum	Pibemalaan 11	vm Gereformeerde Kerk	2008	Cultuur-maatschappelijk, particulier	uitgebreid
Poppenwier	Binnenbuorren 12	vm Hervormde Kerk	1978	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Poppenwier	Binnenbuorren 6	vm Doopsgezinde Kerk	2008	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Raard	De Buorren 8	vm hervormde kerk	1979	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Readtsjerk	Kerkweg 17	vm hervormde kerk (Roodkerkje)		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Reitsum	Flietpsterdyk 23	vm Gereformeerde Kerk	1981	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Rinsumageast	Kerkstraat 4	vm Gereformeerde Kerk	2007	Leeg, te koop, onzeker	geen
Rinsumageast	Thomas Sjolles Siniawei 5	vm Gereformeerde Kerk	1913	Leeg, te koop, onzeker	geen
Rotstergaast	Schoterweg 11	vm Hervormde kerk	1986	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Rottevalle	Buorren 18	vm Hervormde Kerk	2011	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Sandfirden	Nummer 2	vm Hervormde Kerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Schalsum	Kerkstraat 4	vm hervormde kerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Scharnegoutum	Legedyk 33	vm Gereformeerde Kerk	1994	Wonen	geen

Plaats	Adres	Naam	Jaar buiten gebruik	Hergebruik categorie	Beschrijving in rapport
Scherpenzeel	Grindweg 240	vm Apostolische Kerk	1979	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Schettens	Van Osingaweg 17	vm Gereformeerde Kerk	1998	Woning en bedrijvigheid	kort
Schiermonnikoog	Badweg 12	vm Hervormde Evangelisatie (Kittiwake)	1976	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Schraard	Smidstraat 21	vm Gereformeerde Kerk	1992	Wonen	geen
Sexbierum	Achterom 2	vm Gereformeerde Kerk	1927	Opslag, garage	geen
Sibrandahûs	Birdaarderstraatweg 4	vm Kloosterkapel	1993	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Siegerswoude	van Akenwei 43	vm Rehobothkerk	1970	Wonen	geen
Sint Annaparochie	Stadhoudersweg 20	vm Noorderkerk	1926	Opslag, garage	geen
Sint Jacobiparochie	Oosteinde 1	vm hervormde Groate Kerk	1979	Stichting Alde Fryske Tsjerken	uitgebreid
Sloten	Achterom 105	vm Gereformeerde Kerk		Wonen	geen
Sneek	Oppenhuizerweg 7-9	vm Vredekerk	1953	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Sneek	Jan van Nassastraat 49 B	vm gereformeerde Ichthuskerk	2007	Leeg, te koop, onzeker	geen
Sneek	Rienk Bockamakade 7	vm gereformeerde Zuiderkerk	2007	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Sneek	Kerkgracht 10	vm gereformeerde Noorderkerk	1999	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Stavoren	Voorstraat 92	vm Baptistenkerk	2002	Leeg, te koop, onzeker	kort
Stavoren	Schans 10	vm Gereformeerde Kerk (Zwanenkerk)	2000	Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Steggerda	Westvierdeparten 11	vm hervormde evangelisatie	1979	Recreatie, toerisme, horeca	kort
Stiens	Uniawei 35	vm Oude gereformeerde kerk	1972	Leeg, te koop, onzeker	kort
Stroobos	Groningerstreek 9	vm Gereformeerde Kerk	1926	Opslag, garage	geen
Sumar	Heerenweg 16	vm Rehobothkerk	2005	Wonen	geen
Surhuisterven	De Dellen 1a	vm christelijke gereformeerde kerk de Ark	2011	Leeg, te koop, onzeker	geen
Surhuizum	Miedwei 46	vm Evangelisatiekerk Petersburg	1980	Wonen	geen
Suwâld	Kerkbuurt 53	vm Gereformeerde Kerk	2000	Wonen	kort
Swichum	Ayttadyk 3	vm hervormde Sint-Nicolaaskerk	1998	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Ter Idzard	Idzardaweg 61	vm hervormde kerk	1978	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Terband	Pastorielaan 13	vm hervormde kerk (Rotondekerk)	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Terherne	Buurren 35	vm Doopsgezinde Kerk	2008	Leeg, te koop, onzeker	kort
Terherne	Buurren 46	vm Hervormde Kerk	1998	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Ternaard	Nieuwbuurt 18	vm Doopsgezinde Kerk	2007	Wonen	uitgebreid
Tijnje	Riperwei 10	vm Hervormde Kerk	1995	Wonen	kort
Tijnje	De Warren 6	vm Vrije Evangelisatie		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Tjerkwerd	Waltaweg 39	vm Gereformeerde Kerk	1987	Wonen	kort
Tzum	Wommelseweg 46	vm Gereformeerde Kerk	2001	Wonen	geen
Tzummarum	Buurren 56	vm Evangelisatie Het Mosterzadje	1970	Leeg, te koop, onzeker	geen
Tzummarum	Formoanje 1	vm Doopsgezinde Kerk	1817	Wonen	geen
Tzummarum	Buurren 33	vm Gereformeerde Kerk	2008	Leeg, te koop, onzeker	kort

Plaats	Adres	Naam	Jaar buiten gebruik	Hergebruik categorie	Beschrijving in rapport
Uitwellingerga	Buurren 59	vm hervormde Hermeskerk	1983	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Vinkega	Noordwolderweg 23	vm Hervormde Kerk	1970	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Warns	Boppelâns 19	vm Sint Janskapel		Leeg, te koop, onzeker	geen
Warns	Op'e Wâl 19a	vm Kapel van Kappenburg	1580	Cultuur-maatschappelijk, particulier	geen
Warns	Buurren 23	vm Gereformeerde Kerk	2000	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Warten	Hoofdstraat 13	vm Gereformeerde Kerk	1923	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Waskemeer	Breebergweg 6	vm Evangelisatie Samuel		Wonen	geen
Wergea	Kerkbuurt 10	vm Doopsgezinde Kerk	2009	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
Wergea	Kerkbuurt 2	vm hervormde kerk (De Bidler)	1973	Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Wergea	Gele Eker 1	vm Doopgezinde kerk	1965	Wonen	kort
Westhem	Feytebuorren 1	vm hervormde Bartolomeüskerk	1979	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
West-Terschelling	Ecuadorstraat 18-20	vm Sint Brandanuskerk	1985	Woning en bedrijvigheid	geen
West-Terschelling	Torenstraat 42	vm Gereformeerde kerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	geen
West-Terschelling	Burg. Reedekerstraat 56b	vm Gereformeerde Kerk	1996	Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Wier	Tsjerkepaed 24	vm Hervormde Kerk	1983	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort
Wierum	Hoofdstraat 17	vm gereformeerde kerk (Museumkerk Eben Haëzer)	2004	Cultuur-maatschappelijk, particulier	kort
Wijckel	Jachtlustweg 21	vm Gereformeerde Kerk	1982	Bedrijvigheid (excl. Horeca en toerisme)	geen
Wijnjewoude	Merkebuorren 91	vm Maranatha Kerk	2011	Leeg, te koop, onzeker	geen
Wirdum	Legedyk 27	vm Rechtzinnig Hervormde Evangelisatie	1975	Wonen	geen
Wirdum	Legedyk 18	vm gereformeerde Unitas-kerk	2003	Wonen	kort
Wirdum	Swichumerdyk 11	vm oude gereformeerde kerk	1925	Opslag, garage	kort
Witmarsum	Molenweg 9	vm Hervormde Evangelisatie	1962	Leeg, te koop, onzeker	geen
Wjelsryp	Westerein 17	vm Terpstrakerkje	1970	Wonen	geen
Wolsum	Wolsumerwei 11	vm hervormde Pancratiuskerk		Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	kort
Wons	Weersterweg 13	vm Gereformeerde Kerk	1972	Wonen	kort
Workum	It Noard 66	vm Vrijzinnig Hervormde Kerk		Leeg, te koop, onzeker	geen
Workum	It Noard 75	vm Gereformeerde Kerk	2005	Wonen	geen
Woudsend	Iewal 1	vm Gereformeerde Kerk	1998	Wonen	kort
Woudsend	Fermaningsteeg 1	vm Doopsgezinde Kerk	1968	Recreatie, toerisme, horeca	uitgebreid
Zweins	Hoofdweg 1	vm hervormde Reginakerk	1975	Stichting Alde Fryske Tsjerken	kort

